

BÖLCSESZDOKTORI ÉRTEKEZÉS

VÁRHELYI FERENC

A GIMNÁZIUMI TANULÓK ÉRDEKLŐDÉSÉNEK
PEDAGÓGIAI PSZICHOLÓGIAI
VIZSGÁLATA

Konzulens: Dr. DURÓ LAJOS
tanszékvezető
egyetemi docens

Szeged, 1983.

T A R T A L O M J E G Y Z É K

BEVEZETÉS	3
-----------	---

I. AZ ÉRDEKLŐDÉS ELMÉLETI KÉRDÉSEI

1.1.	A személyiségfejlődés és érdeklődés	6
1.1.1.	Az érdeklődés fogalma	8
1.1.2.	Az érdeklődés általános vonásai	13
1.1.3.	Az érdeklődés jellemzői	15
1.1.4.	Az érdeklődés struktúrája	16
1.2.	Az érdeklődés fejlődése	19
1.3.	Az érdeklődés fajtái	22
1.4.	Az érdeklődés vizsgálatának elvi és módszertani kérdései	26
1.5.	Hipotézisek, kutatási feladatok	30
1.6.	A vizsgálat módszerei	31
1.7.	A vizsgált minta bemutatása és jellemzése	32

II. AZ ÉRDEKLŐDÉS FŐBB TENDENCIÁI

2.1.	Werner Hennig-féle érdeklődésstruktúra feltáró eljárás	36
2.1.1.	Az érdeklődés szerkezetének általános jellemzői	39
2.1.2.	Az érdeklődés változása	41

2.2.	Az érdeklődés vizsgálata a Csirszka-féle kisérdeklődés-teszt segítségével	53
2.2.1.	A pályaérdeklődés főbb irányai	56
2.2.2.	A pályaérdeklődés évfolyamonkénti összehasonlítása	59
III. AZ ÉRDEKLŐDÉS SZOCIÁLPSZICHOLÓGIAI ÖSSZEFÜGGÉSEI		
2.1.	Az értékorientáció elméleti kérdései	75
3.1.1.	Az értékorientáció tartalmi sajátosságai	77
3.1.2.	Az értékorientáció és az érdeklődés összefüggései	91
3.2.	Az osztályszerkezet és a személyközi kapcsolatok helyzete	96
3.2.1.	A szociogramok értelmezése	96
3.2.2.	A személyközi kapcsolatok és az érdeklődés összefüggései	109
ÖSSZEFOGLALÁS		117
JEGYZETEK		127
MELLÉKLETEK		138
TÁBLÁZATOK		158
IRODALOM		188

B E V E Z E T É S

A szocialista oktatási rendszerünkben tapasztalható megújulási törekvések a felnövekvő generáció nevelésének és oktatásának hatékonyabbá tételét célozzák.

A személyiségfejlesztés egyik fontos szintere az iskola, amelynek alapvető feladata annak elősegítése, hogy "... minden tanuló a maga adottságainak határai között bontakoztathassa ki tehetségét, képességeit. Ezt csakis a differenciált oktatási eljárások segíthetik." /MSzMP KB. 1982. április 7-i állásfoglalása/ Ehhez a jelentős feladathoz a pedagógiai és pszichológiai kutatások is igyekeznek hozzájárulni a különböző pszichikus jelenségek feltárásával, jobb megismerésével.

Leontyev (1979) hangsúlyozza, hogy az érdeklődés kérdése a gyakorlati pedagógia számára a legfontosabb problémák közé tartozik, mivel az érdeklődés pszichikus jelenséggöre a különböző tevékenységekben manifesztálódik. Fontosnak tartja továbbá, hogy az érdeklődés kutatása ne csak a tevékenység struktúrális és formai viszonyainak feltárására korlátozódjék, hanem hatoljon

be az érdeklődés minőségileg kialakult meghatározó motivációs szférájába is.

Az érdeklődésnek jelentős szerepe van az ember életében és tevékenységében. Motiválja a cselekvést és aktivitásra ösztönzi a személyiséget. A tevékenység és az érdeklődés kölcsönös kapcsolatáról Kon (1979) így ír: "A tárgy iránti érdeklődés arra készíti a serdülőt, hogy többet foglalkozzon vele. Ez kifejleszti képességeit és a megnyilvánult képességek pedig fokozzák a tevékenység eredményességét, amely magától értetődően erősíti az érdeklődést. Ebből természetesen az is következik, hogy az érdeklődésnek megfelelő tevékenység könnyebben és eredményesebben megvalósítható, ezért figyelembevétele különösen fontos a nevelő-oktató munkában. A tevékenységben megnyilvánuló érdeklődés felismerése a pedagógiai gyakorlat számára fontos, de nem elégséges.

Mindezek alapján tehát az érdeklődés a személyiség irányulásának fontos része, amely sohasem elkülönülve nyilvánul meg, hanem más pszichikus jelenségekkel való kölcsönös összefüggések rendszerében funkcionál. Az érdeklődés jelenséghörének feltárása egzakt módszerek alkalmazását igényli /Rubinstein, 1967, Leontyev, 1979, Duró 1982/.

Munkánkban alapvető célul tűztük ki az érdeklődés mélyebb pszichológiai összefüggésének megismerését azzal

a szándékkal, hogy segítséget tudjunk nyújtani az egyéni és közösségi nevelés különböző szinterein a gyakorló pedagógusok számára a gimnáziumi fiatalokkal való foglalkozás eredményesebb továbbfejlesztéséhez.

Feladatul határoztuk meg a téma komplex empirikus megközelítését. Éppen ebből kiindulva a gimnáziumi tanulók köréből meritett vizsgálati minta vonatkozásában feltártuk az egyéni érdeklődésstrukturákat és érdeklődési irányokat. Így természetesen sokoldalúan megismertük a tanulók személyközi kapcsolatainak rendszerét, értékorientációit és pályaválasztási törekvéseit is.

I. AZ ÉRDEKLŐDÉS ELMÉLETI KÉRDÉSEI =====

A marxista-leninista személyiségfelfogás alapja az a marxi tétel, mely szerint "az ember lényege a társadalmi viszonyok összessége" (Marx, 1960). Ebből következően a személyiségkutatás alapelveit a valóságos fejlődésből, objektív fejlődési feltételekből, törvényszerűségekből kiindulva, a reális pszichikus fejlődési folyamatot kell kutatnunk (Leontyev, 1974).

1.1. A személyiségfejlődés és érdeklődés

A pszichológia egyik legbonyolultabb fogalma éppen a személyiség. Jóllehet elméleti és gyakorlati kérdéseinek tanulmányozásához számos tudományosan megalapozott ismeret áll rendelkezésre, azonban általánosan elfogadott definíciója ma még nincs.

A személyiségfejlődésben a társadalmi és biológiai tényezők szubsztanciális egységet képviselnek. Ebben az egységben természetesen a társadalmi jelleg a döntő, azaz a személyiség mindenek előtt társadalmi kategória (Rubinstein, 1964).

Ebből következően a személyiség fejlődésének egyik legdöntőbb mutatója a társadalmi viszonylatokba való belenövés. Ezt Leontyev (1974) találóan így fogalmazta meg "a személyiség nem születik, hanem kialakul".

A társadalmi és biológiai tényezők szubsztanciális egységét Kovaljov (1969) személyiségfelfogásában az általános, különös és az egyes integrációjaként fogalmazza meg.

A tulajdonság-teóriák egyik jelentős képviselője Allport (1961), aki a személyiségfejlődést alapvetően a tanulás pszichológiájával kapcsolatos problémaként kezeli. Hangsúlyozza továbbá, hogy tanulás útján sajátítunk el erkölcsi normákat, értékeket és érdeklődési köröket is. A személyiség-szerveződés differenciáció és integráció útján történő dialektikus változásának jól ismert képletét összefüggésbe hozza a tanulással. "A tanulás a strukturális változás mindkét típusát előmozdítja és olyan szervezetet eredményez, amelyben egyaránt folyik a rendszerek finomabb tagolódása /differenciáció/, s ugyanakkor e rendszerek hierarchikus elrendeződése /integráció/ a személyiség egészén belül".

Történelmileg szemlélve a társadalom és a személyiség dialektikus fejlődése döntően a munkafolyamat-

ban megy végbe. Így a szocialista személyiség fejlődése, ezen belül érdeklődésének alakulása, nemcsak társadalmi-történelmi szempontból nagy jelentőségű, hanem pedagógiai-diagnosztikai aspektusból is (Kossakowski, 1980).

1.1.1. Az érdeklődés fogalma

Az érdeklődés vizsgálatával több kutató foglalkozott, illetve foglalkozik napjainkban is (Rubinstein, Allport, Kovaljov, Hennig, Nagy, Csirszka. stb).

Rubinstein (1964) felfogása szerint az érdeklődés a szó pszichológiai értelmében a személyiség specifikus irányulása, amelyet végső soron "a személyiség társadalmi érdekeinek tudatosulása határoz meg". Azaz az érdeklődés a személyiség tendenciája, amely elgondolásainak meghatározott tárgyra való irányulásában áll. Az elgondoláson Rubinstein egy oszthatatlan képződményt ért, amely specifikus emocionális irányulást is tartalmaz. Egyrészt az érdeklődés - az elgondolások irányulása - mindenkor különbözik a kívánságok irányulásától. Másrészt míg a szükségletekről, mint az objektummal tudatosan össze nem kapcsolt belső impulzusokról beszélhetünk, addig az érdeklődés szükségszerűen valamilyen objektumra irányul.

Az érdeklődés tehát a személyiség irányulásának megnyilvánulása, azaz olyan motívum, amely tudatossá vált jelentőségénél fogva emocionális vonzerejével is hat. E két tényező /tudatosság és emocionalitás/ aránya változik, amely mindenkor meghatározza az érdeklődés minőségét. Megjegyezzük, hogy a tudatosság legmagasabb foka sem zárja ki az emocionális vonzerőt. Sőt, ha az utóbbi nincs jelen, s helyébe a kötelesség, felelősség, stb. tudata lép, akkor már nem beszélhetünk érdeklődésről.

Az érdeklődés végső soron a figyelemben nyilvánul meg. Minthogy az érdeklődés kifejezi a személyiség általános irányulását, átfogja és szabályozza annak valamennyi pszichikus folyamatát. Tulajdonképpen azzal, hogy az összes lelki folyamatot meghatározott irányba tereli, aktivizálja az érdeklődésnek megfelelő tevékenységet is (Kardos, 1964).

Kovaljov (1972) megfogalmazása szerint az érdeklődés a személyiség motívuma, a tárgyhoz való szelektív viszonyulása, amelyet a tárgy jelentősége és érzelmi vonzereje vált ki. Kovaljov vitatkozik azzal a nézettel, amely az érdeklődést, mint a valósághoz való megismerő viszonyt határozza meg. Szerinte minden érdeklődés tartalmazza bizonyos mértékig a valósághoz fűződő megismerő viszonyt, de azzal sohasem azonos teljesen /pl. közvetett érdeklődés esetén/. Így nem esik

egybe az érdeklődés a figyelem irányultságával sem, pl. a szándékos figyelem indirekt kapcsolatban áll az érdeklődéssel. Hangsúlyozza továbbá a szerző, hogy az érdeklődés különbözik a szükséglettől is. A szükséglet az egyén elengedhetetlen igénye az életfeltételek biztosítására, az érdeklődés pedig a tárgy iránti vonzalmat jelenti.

Kovaljov a tárgyhöz való megkülönböztetett viszonyulás szempontjából nagy jelentőséget tulajdonít a személyiség természetes adottságainak és képességeinek. Ezek specifikus jellegétől függ végülis a tárgyakhoz való megkülönböztetett viszonyulás és az ezt követő élmény. Ebből pedig az következik, hogy az érdeklődés kialakulásában lényeges jelentősége van a szubjektum és az objektum közötti kapcsolat milyenségének és annak, hogy a szubjektum követelményei mennyire felelnek meg az objektum követelményeinek. A tárgy és a szubjektum között viszont más emberek állnak, akik közvetítik a szubjektum viszonyulását a tárgyhöz. A szubjektum eme viszonyulását más emberek nemcsak irányítják, korrigálják, hanem formálják is. Ezen túlmenően a szükségletek mellett az érdeklődés szintén tevékenységre készíteti, aktivizálja az egyént.

A hazai kutatók közül szintén többen foglalkoztak az érdeklődés kérdésével. Kardos Lajos (1964) pszichofiziológiai megközelítésben fejti ki az érdeklődéssel

kapcsolatos nézeteit. Szerinte a figyelem ősi fokon az új inger felé való orientálódást jelenti. Az inger érdekessége mindenkor valamiféle "érdekkal" függ össze. Azaz az egyén érdeke, hogy az adott ingerre felfigyeljen. Ezen érdek tágabb értelemben véve az érdeklődés.

Kardos tehát az érdeklődés lényegét bizonyos fokig a figyelem általános irányulásában látja. "Ami érdekel, arra felfigyelünk, s amire figyelünk, azt könnyebben megjegyezzük".

Az érdeklődés Csirszka János (1966) szerint ugyancsak különbözik a kíváncsiságtól. Az utóbbi kevésbé mély és általában múlékony, s amint aktuálisan kielégül, meg is szűnik. Ezzel szemben az érdeklődést az újabb ismeret rendszerint megerősíti, sőt fokozza.

Csirszka az érdeklődést a beállítódáshoz viszonyítja, amely elsősorban diszpozíciós jellegével tűnik ki.

Braudner (1949) véleménye alapján az érdeklődés két mozzanatból áll, azaz az érdeklődés felébresztéséből /magából az érdeklődés-aktusból/ és az érdeklődés-relációból. Az első ún. felfigyelést jelent, amikor a tárgyak közötti válogatás során szubjektív értékelési és "odafordulási" tendencia nyilvánul meg. A másodikban, a reláció-fázisban a személyiség a tárgy felé fordulást követően tartós kapcsolatot törekszik kialakítani a tárggyal.

Az érdeklődés változatos megközelítési módzataival találkozunk a francia és angolszász pszichológiai szakirodalomban is (Sarlós, 1981).

Igy Super (1964) szerint az érdeklődés mint drive a személyiség legmélyebb rétegéhez tartozik. Tág megfogalmazásban a személyiség központi irányulása, motivációs- és értékrendszer, mely a személyiség választásait meghatározza.

Larcebeau (1966) felveti az érdeklődés szűk és tág értelmezésének lehetőségét. Véleménye szerint szűk értelmezésen valamilyen tevékenység előnyben részesítését kell érteni.

Bühler (1962) nyomán az érdeklődés - tág értelmezésként - nemcsak azoknak a különböző cselekedeteknek az együttese, amelyekben megnyilvánul, hanem a szándékok komplex struktúrája is.

Dewey (1929) azt mondja, hogy az érdeklődés a személy azonosítása a tárggyal, vagy gondolattal a cselekvés útján.

Fryer (1931) szerint pedig az érdeklődés szubjektíven is megnyilvánul, tehát érzelmi átélést is jelent.

Az érdeklődésre vonatkozó meghatározások sokaságát tanulmányozva megállapíthatjuk, hogy a szerzők az érdeklődés lényegét tekintve mást és mást emelnek ki. A definíciókban közös azonban az, hogy mindegyik kutató a reakciókra való irányulást és aktuális készenlé-

tet tartja az érdeklődés lényeges vonásának. Tehát az érdeklődést nem tényleges viselkedésnek, hanem a viselkedés előfeltételének fogadják el.

A különböző megfogalmazások integrációját, teljesebbé tételét jelzi az a felfogás, amely az érdeklődést tapasztalat révén szerveződött aktuális mentális és idegi készenléti állapotnak fogalmazza meg. Ez irányító és dinamikus hatást gyakorol az egyén reagálására mindazon tárgyak és helyzetek irányában, amelyekre az érdeklődés vonatkozik.

1.1.2. Az érdeklődés általános vonásai

Az érdeklődésre, mint a személyiség irányulásának sajátos megjelenési formájára jellemző a dinamikus jelleg. Ez azt jelenti, hogy az emberben meglévő különböző érdeklődési irányok nem különülnek el egymástól kategorikusan, hanem csoportokat, mintegy dinamikusan változó rendszert alkotnak a személyiség pszichikus szerkezetében. Az ember érdeklődésének rendszerint vannak jó elkülöníthető, meghatározott egységei, amelyek körül csoportosulnak a különböző szinteken és mélységben elhelyezkedő általánosabb, illetőleg másodlagos és részlegesebb jelentőségű orientációs irányok.

A személyiség pszichológiai jellemzése szempontjá-

ból fontos kiemelni, hogy az elsődleges, központi érdeklődési irány rendszerint nagyfokú szilárdságot mutat. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az érdeklődésnek ez a tulajdonsága - az egyéni különbségektől függően - viszonylagosan érvényesül. Az érdeklődésnek ezt a szilárdságát viszont elsősorban az határozza meg, hogy mennyire hatja át a személyiség pszichikus szerkezetének mélyebb rétegeit. A szilárd érdeklődés legfontosabb pszichológiai feltétele - s egyben minőségi mutatója -, hogy "a személyiség rendelkezék egy bizonyos alapmotívummal, alapvonallal, amely életét megszabja" (Rubinstein, 1964). Az alapbeállítódás /életcél, hivatás/ megszilárdítja a vele kapcsolatos érdeklődést, részben kifejezésre juttatja és részben alakítja a személyiség alapirányultságát.

Ez a generalizált érdeklődés a feltételektől függően különbözőképpen aktualizálódik. Ezért írja Rubinstein (1964) ebben az összefüggésben, hogy "az általános érdeklődés latens érdeklődés, amely könnyen aktualizálható". Más megközelítésben pedig a személyiségnek a környezet objektívációihoz való szelektív viszonya, a tárgyhoz való viszonylag tartós kötődése révén "személyiségdiszpozícióvá" alakul át (Csirszka, 1967).

Mindez egyértelműen felhívja a figyelmet arra, hogy az érdeklődés nemcsak a személyiséglélektan egyik fontos

kérdése, hanem a gyakorlati emberismeret állandóan visszatérő problémája is.

Az érdeklődési profilok, érdeklődési irányok, konkrét érdeklődési területek pszichológiai megismerése olyan diagnosztikai lehetőséget biztosít, amely segít "felfedni a személyiséget", legalábbis annak egyik legfontosabb területét. Mivel az érdeklődés és a tevékenység között meghatározott összefüggés van, ezért megismerése elválaszthatatlan a személyiség aktivitásának, sokirányú megnyilvánulásainak rendszeres tanulmányozásától. Az érdeklődés nemcsak megnyilvánul a tevékenységben, hanem annak folyamatában változik, fejlődik is (Tomasewski, 1981).

1.1.3. Az érdeklődés jellemzői

Az érdeklődés általános meghatározásán túlmenően a tartalmi jegyek feltárásához közelebb jutunk, ha az érdeklődés főbb jellemzőit, "sajátosságait" tesszük vizsgálat tárgyává.

- A különböző felfogások alapján az érdeklődés hierarchikus felépítésének modellje tűnik legelfogadhatóbbnak, amely horizontálisan és vertikálisan is strukturált.

- A másik sajátosság az, hogy a mindenkori tárgy-

minőségből adódnak az érdeklődés dimenziói, azaz az érdeklődés érvényességi területe. Az érvényességi terület a szűk és tág pólusok között mozog egy meghatározott kontinuumon.

- Az érdeklődés kiterjedésének vizsgálata során a kutatók különböző, gyakran egymásnak ellentmondó véleményre, megállapításra jutnak. Így e tekintetben ma még sok kérdés tisztázatlan.

- A következő jellemző: az érdeklődés általánossági foka. Megkülönböztethetünk kis és nagy fokú általánosságot. A kis általánosság azt jelenti, hogy az érvényességi kör egy, esetleg néhány magatartásmódra terjed ki, míg a legnagyobb általánosság abban áll, hogy az érvényességi kör valamennyi magatartásmódot felöleli. E megfontolás elsősorban kutatómódszertani szempontból jelentős, a különböző vizsgálati eszközök kidolgozásához, illetve az empirikus vizsgálati adatok feldolgozásához és értékeléséhez nyújt támpontot.

1.1.4. Az érdeklődés struktúrája

Az érdeklődés a személyiség irányultságának fontos része, továbbá az érdeklődés sohasem elkülönülve nyilvánul meg. hanem más pszichikus jelenségekkel való kölcsönös összefüggések rendszerében (Rubinstein, 1964).

Az érdeklődés hierarchikus tagolódása különböző rész-struktúrákat feltételez. Ez elsősorban abból adódik, hogy az érdeklődés az érvényességi kör alapján "tág-szűk" kontinuumon rendeződik, illetőleg csoportosul. Továbbá az érdeklődésnek lehetnek különböző szintjei, azaz a hierarchikus érdeklődés-modell egyben több fokozatot is tartalmaz.

Az érdeklődés legalsó szintje az ún. "null-pont", amely az egyes magatartás-aktusokból, mint konkrét megjelenésekből adódik. Ugyanakkor az egyes magatartás-aktusok az "invariancia és kovariancia értelmében" (Rubinstein, 1964) szabályszerű összefüggésben állnak a személyiség össz-magatartásával.

A második szint érvényessége tágabb, tárgya pedig általánosabb az első szint relative szűk, tárgyspecifikus érvényességénél.

A harmadik szint az érdeklődés nagyon általános területe már, úgy is nevezhetjük, hogy alapérdeklődés.

A legmagasabb természetesen a negyedik szint, amely egyben legszélesebb érvényességi körrel rendelkezik. Ezt nevében is már típusnak hívhatjuk, amely az alapérdeklődésekből épül fel. Ez az érdeklődés legmagasabb szintje, így e típus közvetlenül az irányultság, illetőleg a személyiség fogalma alá van rendelve (Vorwerk, Hiebsch, Kossakowski, Guilford, Eysenk, Duró, Domján, Salamon).

A szakirodalom alapján az érdeklődés különböző szintekre történő felosztása a következő hipotéziseken alapszik:

- A személyiség pszichikus sajátosságait vizsgáló kutatóknak tudatában kell lenniük azzal, hogy az érdeklődés mérésekor mindig egy érdeklődési rendszert közelítenek meg. Ugyanakkor a különböző vizsgálatok során pedig meghatározott érdeklődéseket /politikai-, pálya-, erkölcsi, stb. érdeklődést/, továbbá azok megfelelő fokozatait kell kimutatni. Ezért az alsó és a felső szint meghatározása különösen fontos és szükséges.

- Az érdeklődés rendszere "felül" az irányultsággal, közvetve pedig legáltalánosabb értelemben a személyiséggel záródik. Alul viszont a különböző magatartás-aktusok helyezkednek el.

- Mindezek alapján az érdeklődés vizsgálata többszörösen összetett és bonyolult feladat, amelyek között az experimentális módszereknek különleges szerepük van.

- Az érdeklődés strukturáltsága az egyéni variációk alapján végtelenül sokféle lehet, azaz a magasan strukturálttól egészen a struktúra nélkülig terjedhet (Friedrich-Hennig, 1968).

1.2. Az érdeklődés fejlődése

A személyiség fejlődésének folyamatában az érdeklődés szüntelenül változik, fejlődik, módosul, amely a pszichikum szinte valamennyi összetevőjére hatással van.

A pszichológia tudományát régóta élénken foglalkoztatja, hogy az érdeklődés a személyiségen belül milyen helyet foglalhat el, milyen az érdeklődés viszonya a megismerő lelki folyamatokhoz, hogyan befolyásolja változásait a személyiség viselkedését, egész magatartását stb.

A különböző felfogások közös vonása, hogy az érdeklődést úgy tekintik, mint értékelő viszonyulást, amelyen belül többféle egység különíthető el. A kutatási eredmények meggyőzően igazolják, hogy az értékelő viszonyulás az érdeklődés-dimenziók kölcsönös összefüggésében alakul, változik és e közben biztosítja tendenciaszerűen a személyiség konzisztens viszonyulását valamilyen jelenséghez.

A személyiség fejlődésének változói, mint független jelenségek az egyén érdeklődésével kapcsolatban vannak és annak motivációs háttéréül szolgálnak. Ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy a viselkedés egy adott tárggyal szemben sok változó függvénye, amelyek közül a tárggyal szembeni aktuális beállítódás csak egy, és azt több

komponens egészíti ki, teszi teljessé.

Az érdeklődés változása mindenkor a személyiség fejlődésével összefüggésben megy végbe, ugyanakkor az érdeklődés-változások bizonyos autonómiával is rendelkeznek, amelyek végül sajátos jelleget adnak e bonyolult pszichikus képződménynek.

Az érdeklődés változását az empirikus vizsgálatok sora igazolta. A kutatók többsége korábban a lineáris fejlődést mutatta ki. A legújabb kutatási eredmények viszont a funkcionális szempontok mellett már az érdeklődés regulációs összefüggéseit és mechanizmusait reprezentálják.

Az érdeklődés változásának jellege az eddigi vizsgálati eredmények alapján még korántsem határozható meg végérvényesen. Bizonyos alapelvek konzekvens alkalmazása viszont feltétlenül hozzájárulhat e fontos kérdés sokoldalúbb tudományos feltárásához.

Az ontogenízis során az érdeklődés korai megnyilvánulásai az első életévekben a közvetlen környezetben történő "tájékozódással" veszi kezdetét, melynek határait az érzékelés, észlelés fejlettségi szintje határozza meg. Minőségi változást és az érdeklődés bázisának növelését jelenti a beszéd megtanulása is. A tulajdonképpeni érdeklődés az óvodáskorban alakul ki, mint többé-kevésbé szilárd viszony az emocionálisan vonzó te-

vékenységhez, amelyet a képzetek szabályoznak. Az érdeklődés fejlődése szempontjából új feltételt jelent az iskolai oktatás, a különböző tantárgyak keretén belül való tevékenykedés. Az iskolai élet során az érdeklődési kör fokozatosan tágul, differenciálódik, újabbakkal bővül (Salamon, 1968). Kovaljov (1969) az érdeklődés kialakulásának alapvető tényezőjeként említi az oktatást, tanulást. Az egyén szenzomotorikus apparátusának intellektuális és emocionális szféráinak fejlődésével növekszik a gyermek kognitív tevékenységének és munkaaktivitásának lehetősége. Ezzel magyarázható érdeklődésének fejlődése, elmélyülése, minőségi változása. Kovaljov több szerzővel összhangban kijelenti, hogy az érdeklődés valamely fajtájának végleges kialakulásához a pszichikum fejlettségének, az ismeretek, az élettapasztalat felhalmozódásának meghatározott színvonalára van szükség.

Hiebsch (1961) véleménye szerint -melyet az empirikus kísérletek megerősítenek - minden fejlődési szakaszt fázistipikus érdeklődés jellemez, pl. 13-14 életévben a szexuális érdeklődés lányoknál és fiúknál egyaránt a fázistipikus jelenségek közé tartozik. Hiebsch a polgári pszichológia ösztöntényező felfogását bírálva kifejti, hogy az érdeklődési preferenciák nemek szerinti differenciálódásáért (pl. tipikusan "női" tevékenységek iránti érdeklődés) sokkal inkább a társadalmi, mint az adottsági tényezők a felelősek.

Az érdeklődés-kutatások egyik legeredményesebbnek tűnő fejezete éppen az egyéni differenciák vizsgálatának problémaköre. Ezt a vizsgálati irányt több kutató következetesen megvalósítja munkája során. Nem érthetünk azonban egyet a túlságosan atomizált felfogásokkal, amelyek a rendező elvek figyelmen kívül hagyásával éppen az érdeklődés általános törvényszerűségeit ignorálják. Így az egyéni variánsok fontosságát szem előtt tartva az általános érdeklődés struktúra, azok összetevői, stb. vizsgálatát tartjuk fontosnak, valamint az érdeklődés-reguláció szerepének feltárását tekintjük központi kérdésnek a személyiség fejlődésének folyamatában.

1.3. Az érdeklődés fajtái

Az érdeklődés fajtáiról akkor beszélhetünk legeredményesebben, ha az érdeklődési csoportok kialakulásának kritériumait összegezzük és ezáltal meghatározzuk az érdeklődési sávokat /irányok, tartalmi csoportok stb./.

Az érdeklődés osztályozásánál tekintettel kell lenni arra a körülményre is, hogy az érdeklődés olyan sokrétű, mint maga az emberi tevékenység. A csoportosítás kritériumaként rendszerint a tartalom és az irányulás jön számításba. Ennek megfelelően megkülönböztethetünk:

materialis, szellemi és szociális érdeklődést (Duró, 1967).

- A materiális érdeklődés általában a létfenntartás, az életkörülmények alakítása szempontjából számításba vehető tényezők iránti törekvésekben jelentkezik.

- A szellemi érdeklődés a személyiség általános fejlettségének mutatója. Ide tartoznak az intellektuális és gyakorlati érdeklődés általános és specifikus formái.

- A szociális érdeklődés magába foglalja a közéleti, szervező, társadalmi tevékenységet, a közösség érdekében végzett munkát. Ezen kívül még többféle szempont szerinti csoportosítás is lehetséges /jelleg, hatékonyság, terjedelem/. Szükséges megjegyezni, hogy ez a differenciálás nem jelent valamiféle kategorizálást. Az érdeklődés "hipotetikus típusai" szervesen kapcsolódnak egymáshoz, kölcsönösen feltételezik egymást és dinamikus rendszerként funkcionálnak (Duró, 1967).

- Jelleg szerint az érdeklődés lehet: közvetlen - a konkrét tevékenységi folyamathoz /megismerés, ismeretek, készségek elsajátítása, az alkotás folyamata/ és közvetett - a tevékenység eredménye /pl. a szakképzettség megszerzése/.

- Hatékonysága szerint beszélhetünk: aktív magasfokú hatékonysággal a "birtokbavételre" történő

- és passzív - szemlélődő jellegű - érdeklődésről.

- Az érdeklődés terjedelem szerinti megkülönböztetése inkább a személyiség érdeklődési struktúrájának jellemzője, mint csoportosítási szempont.

Vannak emberek széleskörű, sokoldalú és mély érdeklődéssel, míg másoknál a széleskörű érdeklődés csak felületen mozgó. Találkozunk olyan tipussal is, akinek érdeklődése mélyen megalapozott, de szűkkörre koncentrálódik. Legpozitívabb az a típus, amelynél a sokoldalú és széleskörű érdeklődés háttérében van egy központi érdeklődési irány, amely alapvetően meghatározza életcélját és egész tevékenységének irányulását.

Az érdeklődés ezen ismertetett főbb típusai egyénenként változó módon nyilvánulnak meg. Tapasztalati tény, melyet speciális vizsgálatok is igazolnak, hogy az ember személyiségének jellemző sajátossága, "személyes diszpozíciója" (Allport, 1961) az érdeklődés iránya, tartalma, jellege, hatékonysága és terjedelme. Az ember pszichológiai jellemzésének fontos tényezője az, hogy az érdeklődés tipikus jegyei hogyan nyilvánulnak meg, s miként ötvöződnék a személyiség egyéni jellegzetességének komponensévé.

Munkánk során az érdeklődési összetevők sajátosságai szerinti felosztás vizsgálati eljárást és metodológiai alapelvét kíséreljük meg alkalmazni. Azaz a

középiskolai tanulók érdeklődés-struktúráját szeretnénk feltárni empirikus felméréseink alapján.

Ennek megfelelően - Werner Hennig féle érdeklődés vizsgálati eljárással - tartalmilag a tudományterületek rendszerét követi felosztásunk, amely egyaránt hierarchikus és funkcionális egységet jelent. Az érdeklődés szélessége, azaz a terjedelem mértéke az érdeklődési sávon belül mutatható ki.

A strukturális vizsgálatok alapján viszont az érdeklődés stabilitása határozható meg, amelynek az iskolai gyakorlatban való ismerete igen fontos, a személyiségfejlesztés eredményes megvalósítása érdekében szinte elengedhetetlen.

A személyiségfejlődés folyamatában jelentős tényezőt képvisel - az érdeklődés általánosabb fogalmán belül - a pályae érdeklődés (Csirszka, 1966).

Valamilyen irányba, vagy irányokba való odafordulás mögött szükségletek, igények és azok kielégítésének teljesítése húzódik meg. Ilyen módon valamennyi pedagógus számára fontos a pályae érdeklődés megismerése, hiszen az meghatározójává válik a fiatalok azon életterületei kiválasztásának, amelyeken különös mértékben kívánnak ismereteket, készségeket szerezni és később tényleges tevékenységet kifejtteni. A pályaválasztási érettség megítélésében kiemelkedő szerepe van az érdek-

lőedésnek, mivel a választásnak egyik fontos motivációs tényezője és a szakmai bevéálást befolyásoló hatóerő (Rókusfalvy, 1969, Csirszka, 1964).

A pályaeérdeklődés - mint a munkatevékenység különböző fajtáira való irányulás - vizsgálatával több hazai kutató is foglalkozott. A pályaeérdeklődést többféle módszerrel, explorációval, kérdőívvel, stb. vizsgálhatjuk. A hazai pályaválasztási gyakorlatban leginkább elterjedt a genfi Rousseau - Intézet nyomán összeállított Skawran I. és Skawran II. kérdőív, valamint az Irle- Csirszka féle vizsgálati módszer. Csirszka János módszerében 9 fő érdeklődési sávot különböztetett meg /technikai, kereskedelmi, elméleti, mezőgazdasági, vezetői, humán, adminisztratív, minimalista/. Mindegyik érdeklődési sávhoz olyan tevékenységeket rendelt, amelyek lehetőség szerint csaknem minden odatartozó foglalkozásban megtalálhatók.

1.4. Az érdeklődés vizsgálatának elvi és módszertani kérdései

A pszichológiai vizsgálódásnak az a specifikuma - miként ezt M.W. Wartofsky (1968) kifejti -, hogy az észlelő és tudatos organizmus, amelynek ismeretei éppen az észlelő és tudatos gondolkodásból erednek, ma-

gukat e sajátosságokat kutatja. Ez a tény már a pszichológia tárgyának első megfogalmazásakor mutatta a módszertani nehézségeket.

A tudományos előrehaladás alapvető feltétele az elmélet és a gyakorlat egysége. Ez az egység azonban különböző mértékben valósult meg az egyes etápokban a tudománytörténet tanulsága szerint. Az egzakt természettudományos igény a pszichológiában is létrehozta a kísérleti módszereket.

A pszichológiai kutatás fejlődésének három szakaszát különböztethetjük meg (Gáspárné, 1976). Az első fázisban - a filozófiai-irodalmi megközelítés - a homeosztázisból adódó attitűdök vizsgálatát végezték. A következő fázis - a természettudományos megközelítés - legsikereesebb módszere a faktoranalízis, amelyre a felszíni és gyökérvonások kutatása, matematikai módszerekkel történő feldolgozás a jellemző.

Az első két megközelítési mód figyelmen kívül hagyta a "szocializált ember interiorizált arculatát" (Gáspárné, 1976). A harmadik fázisban - szociálpszichológiai megközelítés során - a személyiséget a társadalmi és biológiai tényezők szubsztancionális egységként kutatják. Az embernek e sajátos kettősségét a marxista pszichológiában Rubinstein személyiségelmélete fogalmazza meg legplasztikusabban. E személyiségelméletből adódnak a személyiségkutatás konzekvenciái is.

A polgári pszichológusok köréből - a fentiekkel Allport (1961) személyiségelmélete rokonítható. Allport a személyiséget unitas multiplex-nek tekinti. Külön tárgyalja az egység ontogenetikus alakulását és a sokrétűség problémakörét. Ez utóbbival szoros összefüggésben fejti ki a pszichológiai kutatással kapcsolatos nézeteit. Elveti azt az egyoldalú álláspontot, amely a személyiséget vagy nomotetikus, vagy idiografikus módszerrel kutatja. E két álláspontot összekapcsolva hangsúlyozza, hogy a nomotetikus módszerrel az általános- és csoport, míg az idiografikus kutatással az egyedi normákat tárhatjuk fel "a személyiség-pszichológia nem maradhat meg sem pusztán az általánosságok, sem csupán az egyediség szintjén, hanem közbülső helyet foglal el".

Erről hasonlóan vélekedik Klein (1980) is, amikor azt hangsúlyozza, hogy a személyiségvizsgálatok egyik legfőbb gyengeségét jelenti az, hogy csupán általános felvilágosítást adnak a személyiségről.

A faktoranalízis képviselői (Super, Roe stb.) a kategóriákat az itemek közötti korrelációk alapján empirikusan állapítják meg, majd elemzik, értelmezik az eredményeket, pl. a korreláló itemek közös vonásait stb.

Az érdeklődés-vizsgálatok általános törvényszerűsége, hogy az érdeklődés mennyiségi változásainak mérésére irányulnak. Természetesen e módszertani irány is

többféle szinten valósul meg, az egyszerű eljárásoktól kezdve a bonyolultabb vizsgálati módszerekig.

Lényegesen fejlettebb vizsgálati eljárások azok, amelyek az érdeklődés szerkezeti összetevőire, az érdeklődés-komponensek struktúrális sajátosságainak feltárására irányulnak. E csoportba sorolható az általunk alkalmazott Werner Hennig-féle érdeklődésvizsgálat is.

A legújabb kutatások a működési mechanizmusok mérésére terjednek ki. A regulációs elv alapján az érdeklődés a személyiség egyik központi jelentőségű területe, amely szabályozza az egyéb pszichikus funkciók működését is. E funkcionális megközelítés kétségtelenül a legmodernebb vizsgálati eljárások közé tartozik.

Napjainkban a személyiség pszichológiai vizsgálatában a kutatási módszerek - gyarapodó - sokaságát alkalmazzák. Allport (1961) véleménye szerint ennek két oka van. Egyrészt, hogy nincsenek olyan fejlett, megalapozott eljárások, amelyekkel átfogóan feltárhatóvá válna a személyiség valamennyi releváns vonása. Másrészt - mint elméleti jelentőségű kérdés - a személyiségek ritkán olyan integráltak, amit az egy teszt alapján felállítható diagnózis megkívánna. Kifejti azt a reményét - amivel feltétlenül egyet kell értenünk -, hogy egyszer csökkenthetők lesznek a vizsgálati módszerek. Hosszabb távon a gyengébb eljárások valószínűleg

kiesnek és végül kevesebb, viszont jobb eszközök maradnak.

1.5. Hipotézisek, kutatási feladatok

Miként arra a fentiekben már utaltunk, az érdeklődés a személyiség irányulásának fontos része, ami sohasem elkülönülve nyilvánul meg, hanem más pszichikus jelenségekkel való kölcsönös összefüggések rendszerében (Rubinstein, 1964).

Vizsgálatainkat ezért nem csupán az érdeklődés feltárására korlátozzuk, hanem komplexebb megközelítéssel az érdeklődés és az értékorientáció, az érdeklődés és a személyközi kapcsolatok, valamint az érdeklődés és a pályaválasztás közötti összefüggéseket kutatjuk.

Feltételezzük, hogy a vizsgált gimnáziumi tanulók érdeklődési irányjaiban a következő sajátosságok mutatkoznak meg:

a) Az érdeklődés és a preferált értékek /értékválasztás/ sajátos változásokon mennek keresztül a serdülő és a korai ifjú korban. Az aktuálisan meglévő érdeklődés-struktúra és értékorientáció korrelációt mutat (Duró, 1982).

b) A személyközi kapcsolatok hatás-mechanizmusában érvényesül az azonos értékek elfogadása és a közös

érdeklődés kialakulása (Rókusfalvy, 1969, Ritoókné, 1972, Jadov, 1983).

c) Az érdeklődés középpontjában a választott pályára való felkészülés áll (Zakar, 1974).

A fenti hipotézisek alapján munkánk során a következő kutatási feladatokat kívánjuk megvalósítani:

- Feltárjuk a gimnáziumi tanulók érdeklődésének sajátosságait és az érdeklődés fejlődésének főbb jellemzőit.

- Vizsgáljuk az egyéni érdeklődés-struktúrák és az egyénenként preferált értékek összefüggéseit.

- Az osztályközösségek személyközi viszonyainak megismerésével összefüggéseket fogalmazunk meg az érdeklődés, a preferált értékek és a kialakult szociális kapcsolatok között.

- Végül elemezzük az érdeklődés és a pályaválasztás kapcsolatát.

1.6. A vizsgálat módszerei

Vizsgálati módszereink megválasztásakor jelentős szempontként vettük figyelembe a téma többoldalú megközelítésének lehetőségét. Ezt azért tartjuk fontosnak, mert az érdeklődés jelenséggöre a pszichikum szerkezetében bonyolult módon kapcsolódik más pszichikus sajátosságokkal.

Hipotéziseink igazolására, valamint kutatási feladataink elvégzéséhez az alábbi vizsgálati módszerek alkalmazását választottuk:

- 1.) Werner Hennig-féle érdeklődés-vizsgálati eljárás /ISV/.
- 2.) Csirszka-féle érdeklődés-vizsgálati eljárás.
- 3.) Gáspárné-féle mondásválasztás.
- 4.) Módosított szociometria.
- 5.) Értékorientációs kérdőív.
- 6.) Kérdőív a pályaválasztási motívumok feltárására.
- 7.) Egyéni beszélgetés a tanulókkal.
- 8.) Az iskolai dokumentáció /személyiséglapok, osztálynapló stb./ tanulmányozása.

A felsorolt módszerekkel gyűjtött tényanyagot statisztikai eljárások segítségével manuálisan dolgoztuk fel és a vizsgálati eredményeket komplex módon elemeztük.

1.7. A vizsgált minta bemutatása és jellemzése

Vizsgálatainkat a József Attila Tudományegyetem Ságvári Endre Gyakorló Gimnáziumában végeztük, ahol - az iskola jellegéből adódóan - tanárképzés is folyik. Mint gimnázium elsősorban az egyetemi és főiskolai továbbtanulásra készít elő. Ebből következik, hogy a jelentkezők többsége határozott felsőfokú továbbtanulási szándékkal rendelkezik.

Az iskola évente három fakultatív és egy speciális /matematika vagy angol nyelvi/ első osztályt indít.

A vizsgálatokat 134 tanulóval végeztük. Évfolyamonként egy-egy osztályt választottunk ki. Az első és negyedik osztályban tanulók 50 %-a angol nyelvet, 50 %-a matematikát tanul emelt óraszámban. A második és harmadik osztály fakultatív tantervű tagozat.

Az osztályok tanulóinak nemek szerinti összetétele /1.sz. táblázat/ leány dominanciát mutat, amit a tényanyag elemzése során természetesen figyelembe vettünk.

A minta megismeréséhez az oktatást-nevelést jelentősen befolyásoló néhány nevelésszociológiai tényezőt tekintettünk át. Vizsgáltuk a szülők iskolai végzettségét, a család szerkezetét, a gyermekek számát és a lakásviszonyokat.

A szülők iskolai végzettsége összességében is pozitív képet mutat /2.sz. táblázat/. Az apák 53 % felső-, 35,1 % középfokú, míg 11,9 % általános iskolai képzettséggel rendelkezik. Az anyák iskolai végzettségében a rangsor 44,8 % közép-, 41,8 % felsőfokú és 13,4 % általános iskola. Jellemző adat az azonos szintű végzettséggel rendelkező szülők, illetve az apák egy szinttel magasabb iskolai végzettsége. Szembetűnő a szülők foglalkozása és a gyermek által választott pályák közötti viszonylagosan nagy egyezés.

Ami a család szerkezetet illeti, a vizsgálati személyek 76,1 % él egész családban, míg az ún. csonka-család aránya 29.9 %. A több generációs együttélés viszont nem jellemző.

A vizsgált mintában a testvérek száma az országos képpel általában egyező. Ezen adatok rangsora: egy testvérrel rendelkezik 54,50 %, nincs testvére 26,1 %-nak, két testvére van 13,4 %-nak, 3 %-a három, 2,2 % az öt és 0,4 % a négy testvérrel rendelkezők aránya.

A lakásviszonyok tekintetében is pozitív képet mutatnak a statisztikai adatok. A vizsgált tanulók 25,3 % /4 ill. 5 szoba/ rendelkezik különálló szobával. A családok 47 % három, 26,9 % kettő, 0.8 % egy szobában él.

A megvizsgált mintát - az iskola típusának megfelelően - jellemzi a tanulók sajátos pályaelképzelése is /3.sz. táblázat/. A populáció több mint 90 %-a készül továbbtanulással elnyerhető értelmiségi pályákra. A pályaterv határozottságáról csak a II., III. és a IV. osztályos tanulók vonatkozásában (N=99) rendelkezünk adatokkal. E szerint konzekvensen azonos pályát jelöl a tanulók 55,6 %-a, míg 44,4 % határozatlanságot mutat. Figyelmet érdemel az a körülmény is, hogy a pályaválasztás bizonytalansága a felsőbb évfolyamokon nagyobb arányú.

A fenti néhány nevelésszociológiai tényező feltá-

rásával nyert statisztikai adatok objektívek, a valóságot tükrözik, mégis csak általános megközelítése annak, amit a tanulói közösség eredményesebb formálásához, a nevelői munkához tudnunk kell. A dolgozat szűk keretei miatt azonban nem állt módunkban feltárni részletesen azokat az adatokat /pl. a családi életszínvonal, az együttélés tartalma, a motiváció stb./, melyekkel nyilván sokkal árnyaltabban tudnánk jellemezni a vizsgált populációt.

II. AZ ÉRDEKLŐDÉS FŐBB TENDENCIÁI =====

Az érdeklődés kutatása a pedagógiában és a pszichológiában régóta fontos helyet foglalt el. Éppen ezért sokoldalúan és különböző vizsgálatokkal feltárhatók ma már a tanulók érdeklődései. Az így nyert ismeretek - természetesen diagnosztikai értékkel - felhasználhatók az oktató-nevelő munkában, a társadalmilag jelentős érdeklődések további fejlesztésében és szilárdításában.

E fejezetben a gimnáziumi tanulók érdeklődésének megismerésére - a többféle lehetőség közül - először a Werner Hennig-féle módszert, majd a Csirszka-féle érdeklődés feltáró eljárást alkalmazva jutottunk adatokhoz. Ezt követően kísérletet tettünk a vizsgált populáció értékorientációs sajátosságainak feltárására a Zauner-féle módosított mondásválasztás módszerének felhasználásával. Végezetül összefüggéseket kerestünk a gimnáziumi tanulók érdeklődései és az általuk preferált értékek között.

2.1. Werner Hennig-féle érdeklődés-struktúra feltáró eljárás

Az általunk alkalmazott módszer legényegében 17 alapérdeklődés-sávot tartalmaz:

1.	érdeklődés a földrajz iránt	Pö
2.	" fizika "	Fiz
3.	" biológia "	Bi
4.	" technika "	Te
5.	" politika "	Po
6.	" erkölcs "	Er
7.	" gazdaság "	Ga
8.	" ismeretelmélet	Ism
9.	" pszichológia	Psz
10.	" irodalom iránt	Ir
11.	" könnyűzene "	Köz
12.	" komolyzene "	Koz
13.	" divat "	Di
14.	" tánc "	Tá
15.	" film "	Fi
16.	" utazás "	Ut
17.	" sport "	Sp

A fenti érdeklődés-választékból meg lehet határozni az érdeklődések kötődéseit is. Így elvileg minden egyes érdeklődés kapcsolatban lehet a többi 16 érdeklődéssel. A 17 érdeklődés lehetséges kötődései száma a következő képlettel határozható meg:

$$N = \frac{(N-1) N}{2} ; \text{ azaz 136 féle kombináció.}$$

A lehetséges kapcsolatoknak megfelelően 136 válasz fogalmazható meg, amelyeknek mindegyik kötődése szimptomatikusan jellemezhető.

Vizsgálati eljárásunkban alkalmazott 17 érdeklődési irány három tudományterület köré csoportosul:

1. a természettudományi területet a fizikával, biológiával, földrajzzal "tisztán" tudományos, a technikával alkalmazotti aspektusból reprezentálva;

2. a társadalomtudomány az ismeretelmélettel, pszichológiával, gazdasággal, erkölccsel, politikával szerepel;

3. a művészeti-kulturális területről áttekintést kapunk az irodalmon, a "könnyű" és "komoly" zenén, táncban, filmen és tágabb értelemben a divaton keresztül. A testkultúrát a sport képviseli, míg az utazást szintén kulturális érdeklődésként értékeljük.

Megjegyezzük, hogy a vizsgált populációban jelentősen nagyobb a leányok aránya, ezért a nemekre jellemző érdeklődési irányok - egyezések és különbségek - értékelésére csak utalások formájában térhetünk ki. Kétségtelen, hogy az egyes osztályokban a leányok dominanciája "elősegíti" egyes érdeklődési irányok /pl. a divat / központba kerülését, ill. más érdeklődések /pl. a technika/ perifériára történő szorulását. Megítélésünk szerint azonban ez nem módosítja azokat a megállapításokat, amelyek e korosztály érdeklődésével összefüggésben megfogalmazhatók.

2.1.1. Az érdeklődés szerkezetének általános jellemzői

A 17 érdeklődési terület vonatkozásában - pusztán a választási gyakoriság alapján - /a leányok-fiúk közötti arány szem előtt tartva/ a leányok érdeklődése a földrajz, biológia, az ismeretelmélet, az irodalom, a könnyűzene, a gazdaság, az utazás és a sport iránt közel azonos a fiúkével.

A leányok kiugróan nagy érdeklődést tanúsítanak a divat és a pszichológia iránt. A komolyzene, a tánc, az erkölcs és a film iránt is fokozottabban érdeklődnek a fiúknál. A fiúk érdeklődése nagyobb arányú a technika, a fizika és a politika irányában.

A továbbiakban részletesebben szólnunk az egyes érdeklődési területek választási gyakoriságán túl azok kötődéseiről más érdeklődési irányokhoz, továbbá a kapcsolatok erősségéről és az ezekből levonható következtetésekről.

A vizsgálatunkban részt vevő 14-18 év közötti 88 leány és 46 fiú érdeklődési struktúrájában a központi érdeklődési irány a pszichológia, a film, a biológia, az utazás és a földrajz. Közepes fontosságú érdeklődési körök: az erkölcs, politika, divat, könnyűzene, irodalom, fizika, sport, és az ismeretelmélet. Az érdeklő-

dési irányaikban periférikus helyet foglal el a technika, tánc, gazdaság és a komolyzene. /1.sz. ábra/

E korosztály érdeklődésének centrumában - az individualizálási folyamattal összefüggésben - az ember, mint személyiség megismerésének igénye áll. Elsősorban ebből az aspektusból érdekes számukra a pszichológia, biológia, film, földrajz és az utazás.

A struktúrából három résztartomány emelkedik ki; a pszichológia, a film és a biológia központokkal.

A pszichológia-erkölcs, pszichológia-film kapcsolatában az emberek jelleme, a pszichológia-divat vonatkozásában pedig az öltözködés és a jellem összefüggései érdekli őket. Közülük többen szívesen néznek aktuális politikai tárgyú, ill. világirodalmi alkotásokat feldolgozó filmeket.

A biológia-film, biológia-irodalom érdeklődési körök kapcsolatában a különleges állatokról és növényritkaságokról készült ismeretterjesztő filmek, az emberi test felépítését, működését leíró könyvek, míg a biológia-utazás relációban ritka állatok és növények felfedezése, kutatása érdekli elsősorban őket.

A vizsgálatban részt vevő 134 tanuló érdeklődési struktúrájából a természet- és társadalomtudományi, valamint a művészeti-kulturális területek iránti érdeklődéseik olvasható ki.

A természettudományokat reprezentáló földrajz, biológia - a választás gyakorisága szerint - főérdeklődésként, a fizika közepes, míg a technika periférius érdeklődésként jelentkezik. A populáció érdeklődés - struktúráját jellemzi, hogy a természettudományok körébe tartozó érdeklődés - területek között értékelhető erősségű /2 vagy ennél nagyobb Valenz/ kötődés nincs. E szerint tehát a vizsgált személyek nagyobb hányada humánérdeklődésű.

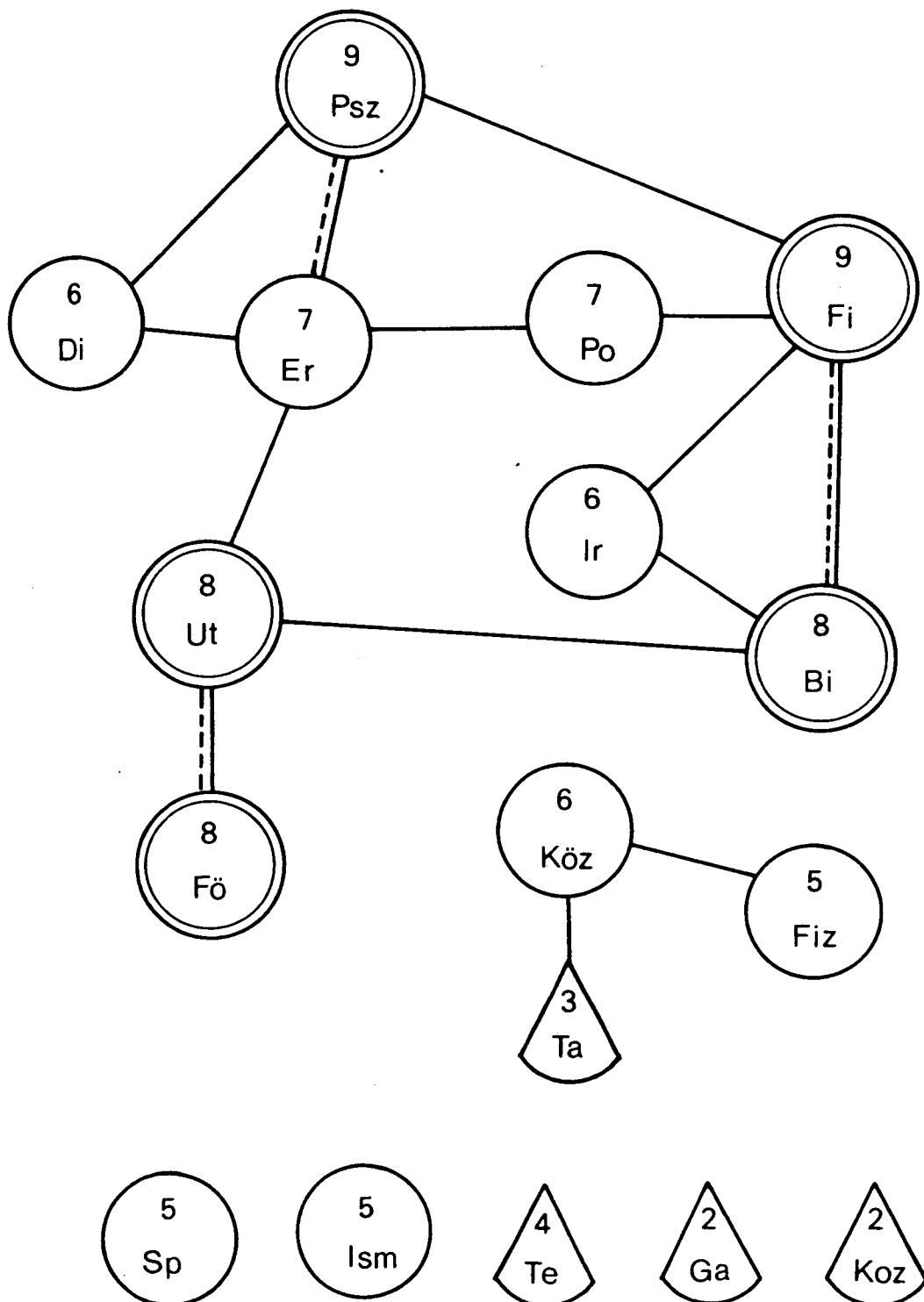
A társadalomtudományokhoz sorol pszichológia, ismeretelmélet, gazdaság, erkölcs, politika, ha egyenként kisebb választási gyakorisággal szerepelnek is /kivéve a pszichológiát, amely főérdeklődés/, az egymás közötti kötődések erőssége alapján egy érdeklődési kör kivételével a struktúrában szerepelnek.

A művészeti-kulturális területekhez tartozó érdeklődési körök vonatkozásában meglepőnek tartjuk a könnyűzene, a sport, a tánc és a komolyzene alacsony választási gyakoriságát, és a nagyon gyenge /a struktúrában nem jelölhető/ kötődési erősségüket is.

2.1.1.2. Az érdeklődés változása

A vizsgálatunkban szereplő tanulók érdeklődésének változását az osztályonként elkészített érdeklődési

A vizsgált tanulók érdeklődés-struktúrája
(N = 134)



struktúrák egyenkénti és egymáshoz való viszonyításban elemezve igyekeztünk nyomon követni.

Az első osztály /ahol 22 leány és 13 fiú tanul/ érdeklődés-struktúrájában a film, az utazás, a földrajz, mint fő érdeklődések funkcionálnak. A pszichológia, a biológia, a könnyűzene, az irodalom, a politika, az erkölcs, a fizika, az ismeretelmélet, a sport és a technika pedig közepes fontosságot foglalnak el. A sport és technika közepes fontossága ellenére a divattal, gazdasággal és a komolyzenével a perifériára szorultak. Viszont a tánc két Valenz erősségű kötődéssel periférikus fontossága ellenére is a struktúrába került. /2.sz. ábra/ A struktúra centrumában a legnagyobb választási gyakorisággal a film áll, azonban az utazás ennél is szélesebb, és erősebb kötődésekkel rendelkezik. Az utazáshoz kapcsolódó érdeklődési körök a földrajz, a film, a biológia, az erkölcs, az ismeretelmélet. A filmhez, mint főérdeklődési körhöz három Valenz kötődési erősséggel az irodalom, ennél kisebb erősséggel a biológia, a földrajz és az utazás kapcsolódik. A struktúra jellegzetes tartománya az erkölcs, politika, pszichológia, fizika, könnyűzene és a tánc érdeklődési körök kötődése által megjelent alakzat.

Az első osztály érdeklődés-struktúrája arra utal, hogy ebben a közösségben a tanulók többsége kellő szé-

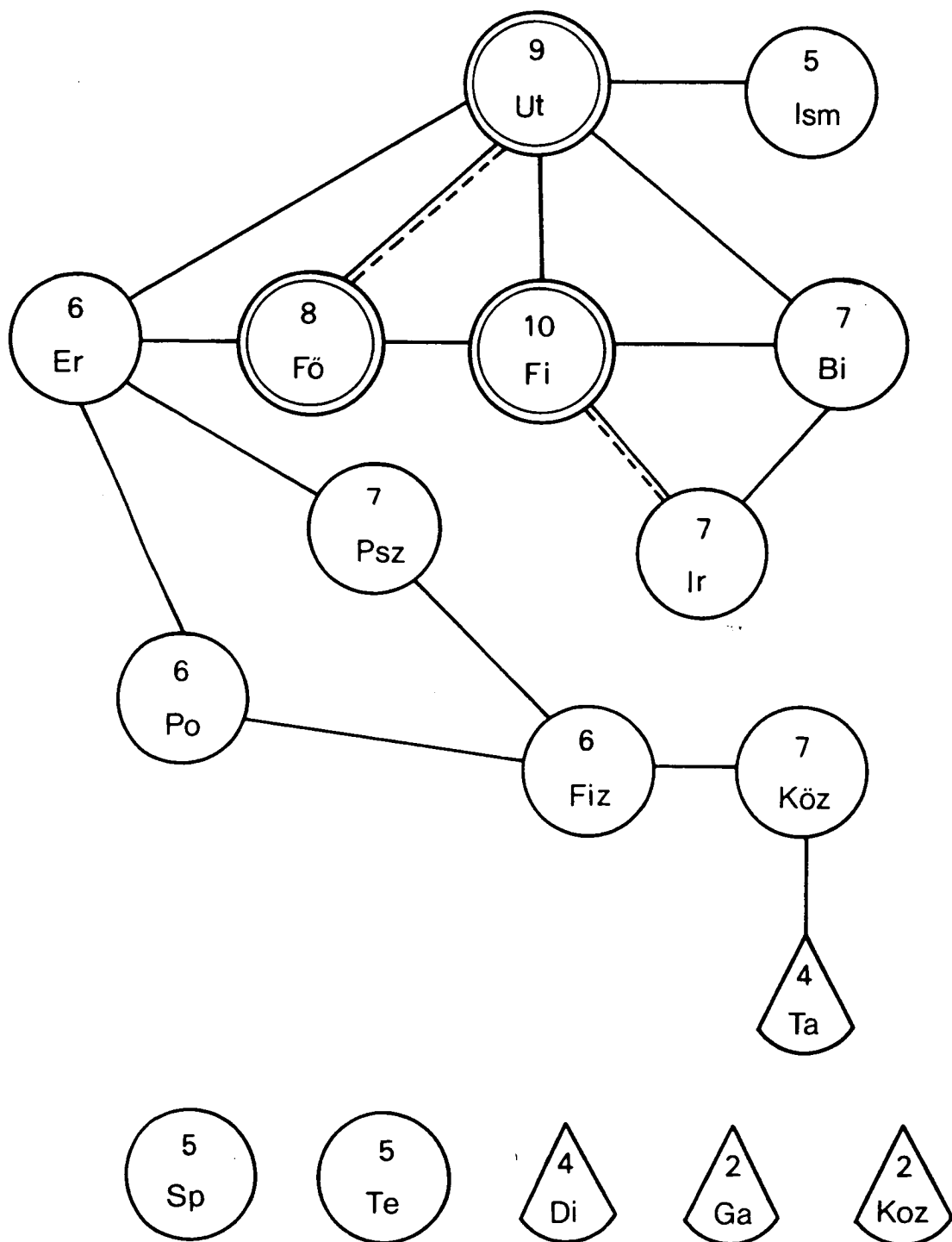
lességű és mélységű érdeklődési körökkel rendelkezik. Azt a jelenséget, hogy a struktúrában a könnyűzene, a tánc, divat, a sport, a gazdaság és a komolyzene miért jelentkezik viszonylagosan alacsony itemekkel és gyenge kötődési erősséggel, csak az egyéni érdeklődési struktúrák részletesebb elemzésével érthetnénk meg.

A 3.sz. ábra a második osztály /23 leány, 9 fiú/ érdeklődéseit mutatja be szemléletesen. A struktúrában a pszichológia, a divat, a film, az utazás és a földrajz, mint fő érdeklődések funkcionálnak. A sport a politika, az erkölcs, a fizika és az ismeretelmélet középső fontosságot foglalnak el. Az ismeretelmélet és az erkölcs középső fontosságuk ellenére a technikával, komolyzenével, gazdasággal együtt izoláltan a perifériára szorulnak, mivel kötődési erősségük két Valenz alatt van.

A legszélesebb és legerősebb kötődésekkel a pszichológia rendelkezik. Az embertípusok és a jellem kérdése iránt általános - ugyanakkor felszínesebb - érdeklődés tapasztalható, mivel a mélyebb érdeklődésre utaló pszichológia-biológia, pszichológia-ismeretelmélet, pszichológia-fizika stb. kötődések nincsenek a struktúrában.

A struktúrából kiemelkedik az erkölcs érdeklődési köre a két-három Valenz erősségű kötődésével a divathoz, illetve a pszichológiához /öltözködés és izlés, az emberek jellemének tanulmányozása/.

Az első osztályos tanulók érdeklődés struktúrája
(N = 35)



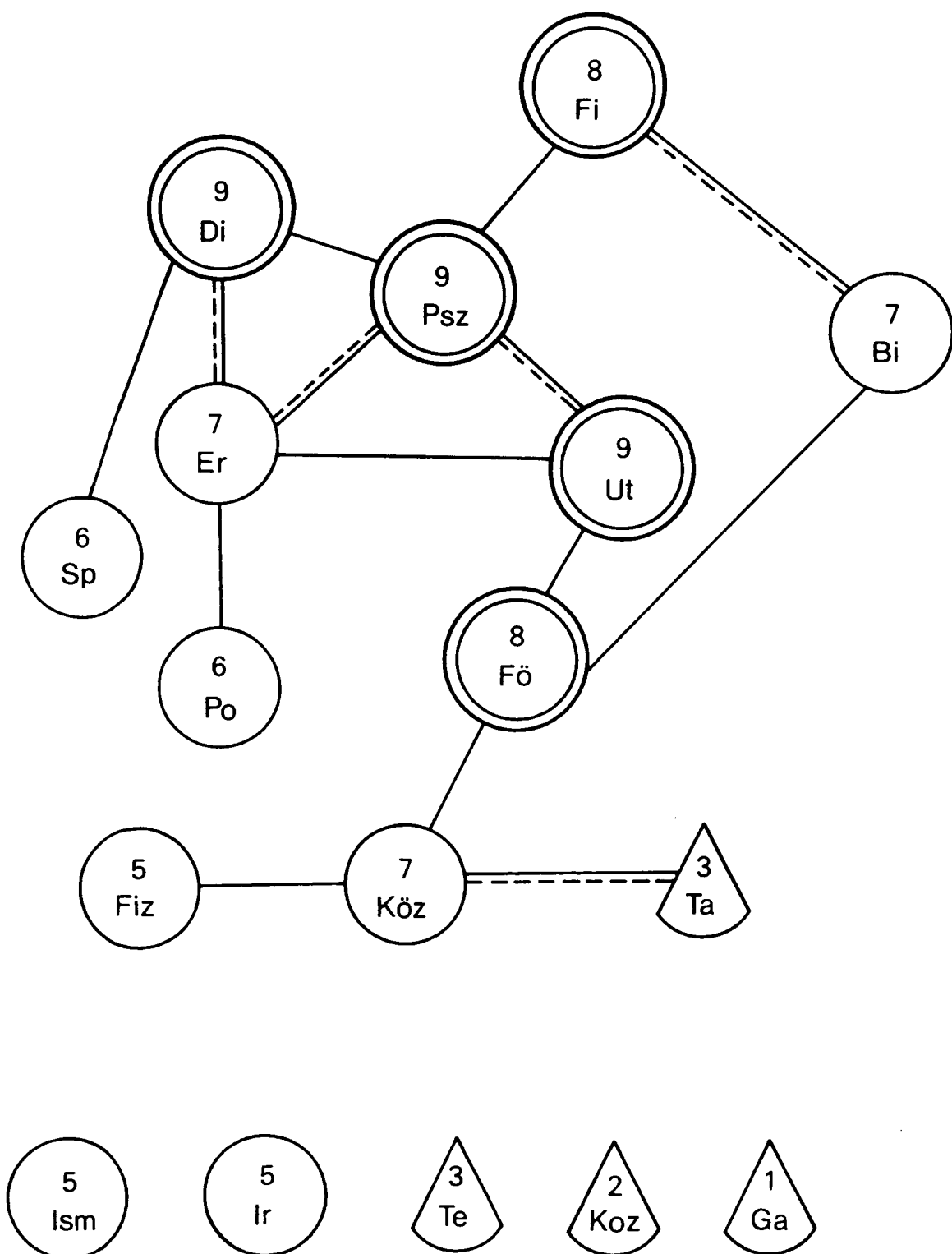
Életkor-specifikus érdeklődésként fogható fel a divat /98 item/ és a könnyűzene /76 item/ iránti érdeklődés. Középső fontossággal és gyenge kötődéssel foglalkoztatja őket a férfi és a nő, a szülő és a gyermek közötti kapcsolat. A hivatás iránti érdeklődésként tételezzük a film-biológia /3 Valenz erősségű/, ill. a biológia-földrajz /2 Valenz erősségű/ kapcsolatát.

Érdeklődésük szerint a pszichológiai és biológiai tárgyú filmeket szívesen nézik. Jelentős fontossági számmal központi helyet foglal el a struktúrában az utazás és a földrajz iránti érdeklődésük.

Összefoglalva az osztály érdeklődési struktúrájában - az első osztályhoz viszonyítva - az utazás, a film és a földrajz centrális érdeklődési körökhöz, mint fő érdeklődés a pszichológia és a divat kapcsolódik. Ezt életkor-specifikus változásként értékeljük. A második osztály struktúrájának összképe, a kötődési alakzatok kialakulása kedvezőtlenebb az első osztályban tanulókhoz képest.

Az első osztályban a természet- és társadalomtudományi területekhez tartozó érdeklődési körök kapcsolódása nagyobb számban fordult elő. A második osztályban a pályaválasztás szempontjából is jelentős érdeklődési irányok, alacsony értékű itemeket kaptak, másrészt pedig kiszorultak a struktúrából.

A második osztályos tanulók érdeklődés-struktúrája
(N = 32)



A harmadik osztályban /22 leány és 16 fiú/ a fő érdeklődési körök - a biológia, az utazás, a fizika, az erkölcs, a film és a politika - száma tovább növekedett. Mint centrális érdeklődés került a struktúrába a biológia, a politika, az erkölcs és a fizika. Az előző évfolyam érdeklődéséhez képest közepes fontosságot kapott a pszichológia, a földrajz, és a divat. Szembetűnő az értékesebb érdeklődési körök preferenciájának növekedése is. Hat érdeklődési irány a sport, az ismeretelmélet, a technika, a tánc, a gazdaság és a komolyzene pedig a perifériára került /4.sz. ábra/.

Az előző osztályhoz viszonyítva pl. a pszichológia közepes fontossággal szerepel. Az embertípusok és a jellem iránti érdeklődés mellett /a biológia és a hozzá kapcsolódó érdeklődési körök alapján/ megjelenik ezek szerkezete, tartalma és működése iránti mélyebb tájékoztatói igény, mint pl. az agyban fellépő bioáramok megismerése stb.

Az elméleti kérdések felé fordulást mutatja a kutatás, a felfedezés iránt jelentkező érdeklődés is. Mintánkban e korcsoportnál jelentkezik először az aktuális politikai események, a világirodalmi alkotások megismerésének hangsúlyozott igénye.

Az erkölcs az előző osztályhoz képest főérdeklődési irányként jelenik meg. Kötődései /pszichológia, di-

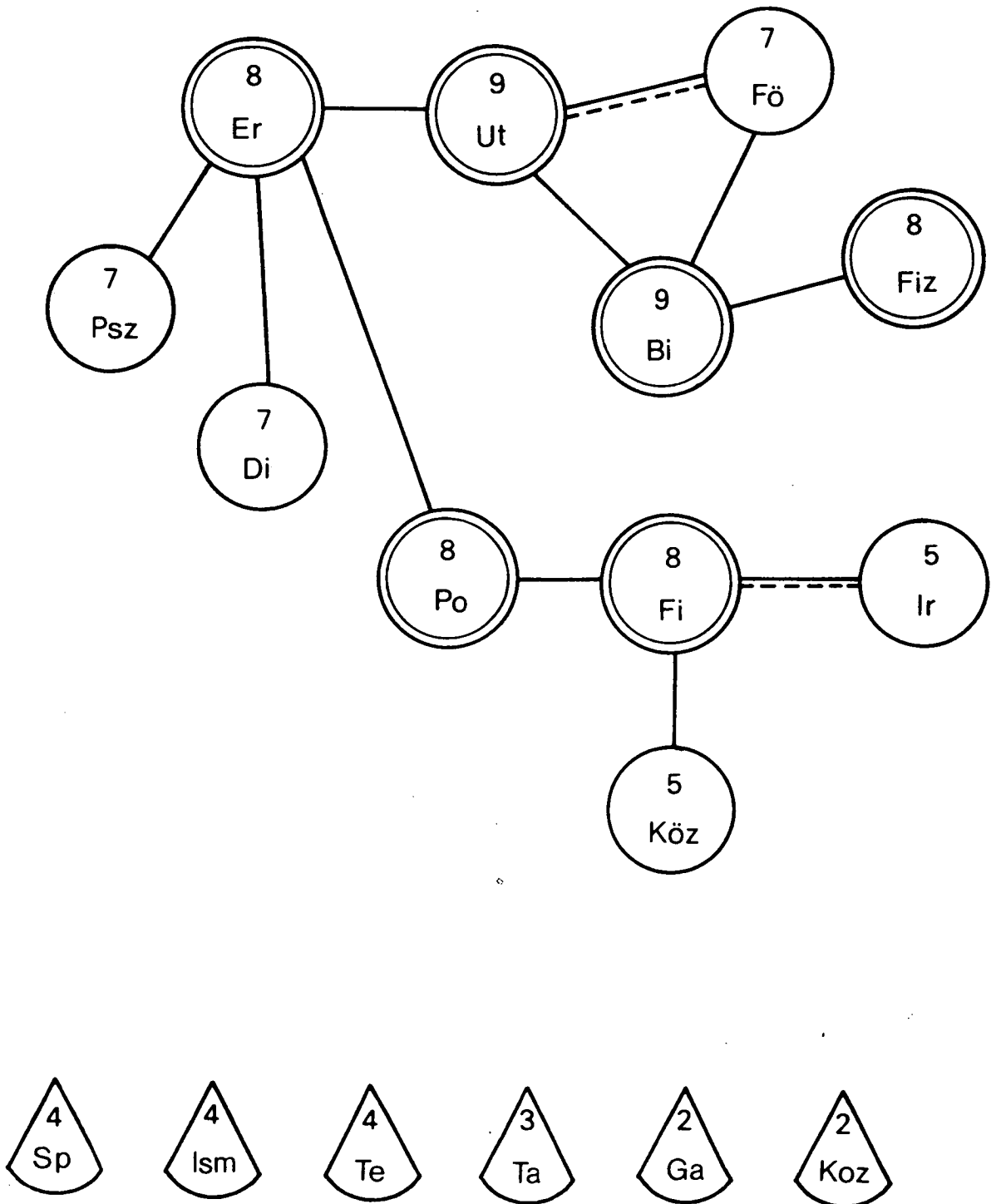
vat, politika. utazás/ azonos szélességű a második osztályéval. a kapcsolatok erőssége azonban kisebb. A két osztály közötti differencia a választási gyakoriság különbségében van /a második osztály 78 item. a harmadik 86 item/. Ugyanez a helyzet a politikai kérdések vonatkozásában is.

Az irodalom közel azonos fontossági számmal a filmhez kapcsolódva 3 Valenz erősséggel bekerült az érdeklődés-struktúrába.

Összefoglalva a harmadik osztályosok struktúrájában a természettudományos érdeklődést jelentő fizika, biológia, földrajz nemcsak fő. illetve közepes érdeklődésként szerepel. hanem kötődnek is egymáshoz. E szerint ebben az osztályban nagyobb a reálérdeklődésű tanulók aránya. A struktúrában mindössze két erősebb kötődés /irodalom-film, földrajz-utazás/ mutatható ki az előző öttel szemben. Ez az érdeklődési körök nagyobb szóródását jelenti. Növekedett az izoláltan a perifériára került érdeklődési irányok száma is. A minta alapvetően humánérdeklődését mutatja, hogy a nagyobb fiú arány ellenére a technika érdeklődési köre izoláltan a perifériára került. A sport iránti érdeklődés viszont az előző osztályhoz képest lényegesen kevesebb itemmel szerepel.

A negyedik osztályban /21 leány és 8 fiú/ a főér-

A harmadik osztályos tanulók érdeklődés-struktúrája
(N = 38)

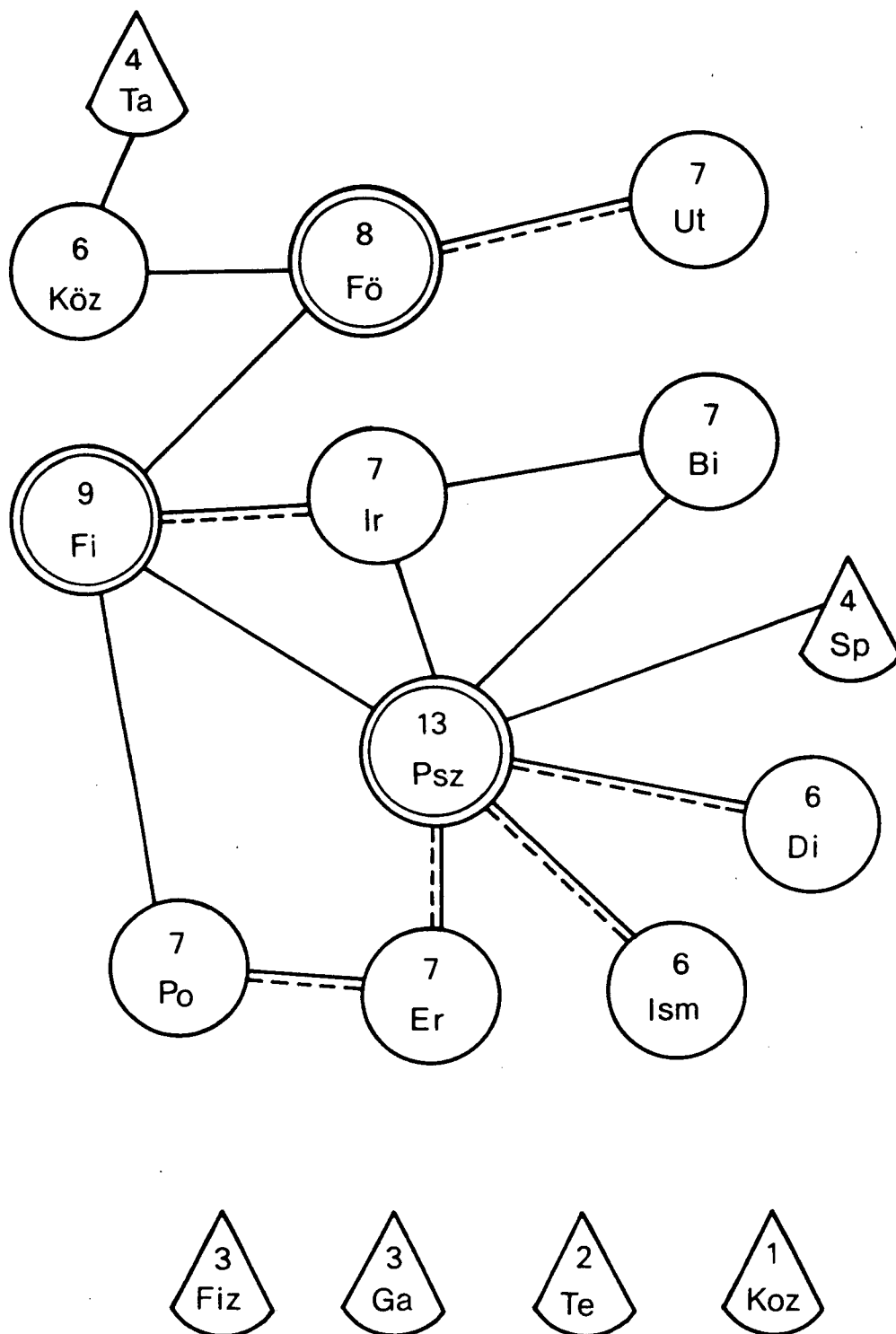


deklódési irányok: a pszichológia, a film, a földrajz 13, 9 és 8 fontossági számokkal fordulnak elő. Középső érdeklődési irányok: az irodalom, a politika, a biológia, az erkölcs, az utazás, a divat, az ismeretelmélet, a könnyűzene 7 és 6 fontossági számokkal. A többi érdeklődési kör, a sport, a fizika, a tánc, a gazdaság, a technika, a komolyzene 4, 3, 2, 1 fontossági számokkal egyértelműen periférikus érdeklődéseket alkotnak.

Az 5.sz. ábra azt mutatja, hogy a pszichológia, a film és a földrajz alkotja a struktúrális centrum három tartományát.

Különösen a pszichológia érdeklődési irány rendelkezik változatos és nagyobb kötődési szélességgel és erősséggel. Kapcsolatai az ismeretelmélettel, a biológiával, az erkölccsel, a divattal, az irodalommal, a filmmel, a sporttal a legjelentősebbek. E korosztálynál általában az ember, illetve az önismeret iránti fokozott érdeklődés mutatható ki. Konkrétabban ezek olyan könyvek tanulmányozásának igényét jelzik, amely az emberi test felépítéséről, működéséről, a pszichikus folyamatok megismerhetőségéről, az idegrendszer és a temperamentum közötti összefüggésekről, a jellemről, az akaratról és a képességekről szólnak. A pszichológia érdeklődési köre kapcsolatba került a sporttal is, noha ez utóbbi a választás gyakorisága szerint periférikus helyet foglal el a rangsor szerint.

A negyedik osztályos tanulók érdeklődés-struktúrája
(N = 29)



A film kapcsolatai a pszichológiával, politikával, irodalommal és a földrajzzal, az aktuális politikai eseményekről, Európa tájairól, különböző típusú emberek megismeréséről, világirodalmi alkotásokról készült filmek iránti érdeklődést implikálnak. E mintánál hangsúlyozottabb az érdeklődés a férfi és a nő, a szülő és a gyermek közötti kapcsolatok vonatkozásában. Erőteljesebben jelentkezik az utazási vágy és a különböző országok nevezetességeinek megismerése.

Összefoglalva a negyedik osztály érdeklődés-struktúrájában a legnagyobb fontossági számmal és kapcsolódási szélességgel, valamint nagy kötődési erősséggel - a pszichológia került a centrumba. Ehhez viszonyítva jelentős hajlással, de még a centrumhoz tartozóan a film szerepel.

A természet- és a társadalomtudományi érdeklődési irányok többsége középső és periférikus helyet foglal el. Kedvezőtlen, hogy a struktúrából jelentős érdeklődési irányok a fizika, technika, gazdaság stb. a periférián izoláltan helyezkednek el.

2.2. Az érdeklődés vizsgálata a Csirszka-féle kiséreklődés teszt segítségével

Az előző pontban az ISV felhasználásával megismer-

tük a vizsgálatban résztvevő valamennyi tanuló egyénenkénti, az egyes osztályok, illetve a teljes populációra vonatkozó érdeklődés-struktúráját.

Az érdeklődés jelenséghőrének többoldalú megközelítését szem előtt tartva a továbbiakban a Csirszka János által adaptált és módosított Irle-teszt /Berufs-Interessen-Test/ alkalmazásával elsősorban a pályaeérdeklődés feltárására teszünk kísérletet.

Az eljárás hét meghatározott pályatevékenység-csoportra vonatkozó érdeklődési irányt és két szakmai szempontból általánosabb szükségletet /beállitottságot/ mér. Az érdeklődési sávok tevékenység körei: technikai, kereskedelmi, elméleti, gazdasági, közlekedési, humanista érdeklődési irányulást, valamint a vezetői, és a minimalista beállitottságot jelez. Az egyes irányokon belüli tevékenységek megfogalmazása kerül a konkrét érdeklődési témák megnevezését. A vizsgálatban ugyanis nem az egyes érdeklődési tárgyak, vagy témák felderítése a fontos, hanem az érdeklődési irányoké.

E csoportosításban a leggyakrabban előforduló és a valóságban meglévő foglalkozási ágazatok szerepelnek. A különféle tudományos tevékenységek összevontan az elméleti érdeklődési irányban sűrűsödnek. A vezetői és minimalista faktorok - ha nem is kifejezetten érdeklődési irányok - fontos elemei az eljárásnak. hiszen segítségükkel a pályaeérdeklődésben jelentős szerepet játszó orrekti-

kus tényezők válnak érzékelhetővé. ami növeli a pályaeérdeklődési-profil plaszticitását és gyakorlati felhasználhatóságát.

A csoportos vizsgálatunkban az ún. kisérdeklődést alkalmaztuk. A teszt 6 táblából áll, mindegyiken 9 érdeklődési sávnak megfelelően egy-egy tevékenység-megjelölés található /3.sz. melléklet/.

Az adatfelvétel alkalmával a gyakorlatban használtos módon töltöttük ki a BIT teszteket.

A pályaeérdeklődési irányok vizsgálata során szükségessé vált a tanulók nemek szerinti bontása, mivel a populációra jellemző a leány dominancia, így egyes érdeklődési irányok torzulásával számolhattunk. A nemek szerinti bontás elősegítette az árnyaltabb megközelítést. az egyes érdeklődési irányok plasztikusabb megjelenését.

Az értékelést az érdeklődési sávokat jelző második számjegy ismeretében végeztük el. Minden táblán: 1 = technika, 2 = kereskedelmi, 3 = elméleti, 4 = gazdasági, 5 = közlekedési, 6 = vezetői, 7 = humán, 8 = adminisztratív, 9 = minimalista érdeklődési irányulást jelez.

A kapott eredmények birtokában szerkesztettük meg a vizsgálatban résztvevő valamennyi tanuló egyéni, majd ezek összegzésével az osztályközösségek érdeklődési profilját /6,7,8,9,10.sz. ábra/. Az ábrák százalékos értékeket tartalmaznak. Az egyes érdeklődési irányok válasz-

tásával és elutasításával nyert pontértékek összegét 100 %-nak véve rajzolhattuk meg az adott érdeklődési irányon belül a szimpátia - antipátia egymáshoz viszonyított arányát.

2.2.1. A pályae érdeklődés főbb irányai

A marxista embereszmény, "a sokoldalúan fejlett ember" feltételezi az érdeklődésen alapuló pályaválasztást. Az érdeklődés kialakulása és a hivatás, ill. a pályaválasztás sok tényezős folyamat. Az individuum potenciális lehetőségeinek /adottságok, képességek/ maximális kifejtése és a népgazdaság munkaerő szükségletének struktúrája adják az érdeklődésen alapuló pályaterv realizálásának keretét.

A pályae érdeklődésben a személyiség tartalmi irányulása elsősorban a munkatevékenység felé fordul, azt emeli ki és látja el szubjektív értékelésével (Csirszka, 1964, 1965, 1966). A BIT /Berufs Interessen-Teszt/ adaptált és módosított módszerével ezt az "odafordulást" igyekszünk feltárni a vizsgálatunkban szereplő gimnáziumi tanulók esetében.

A teljes mintára vonatkozó tartalmi elemzésből kitűnik, hogy a populáció döntő többsége differenciált érdeklődési-profillal rendelkezik /14., 15.sz. táblázat-

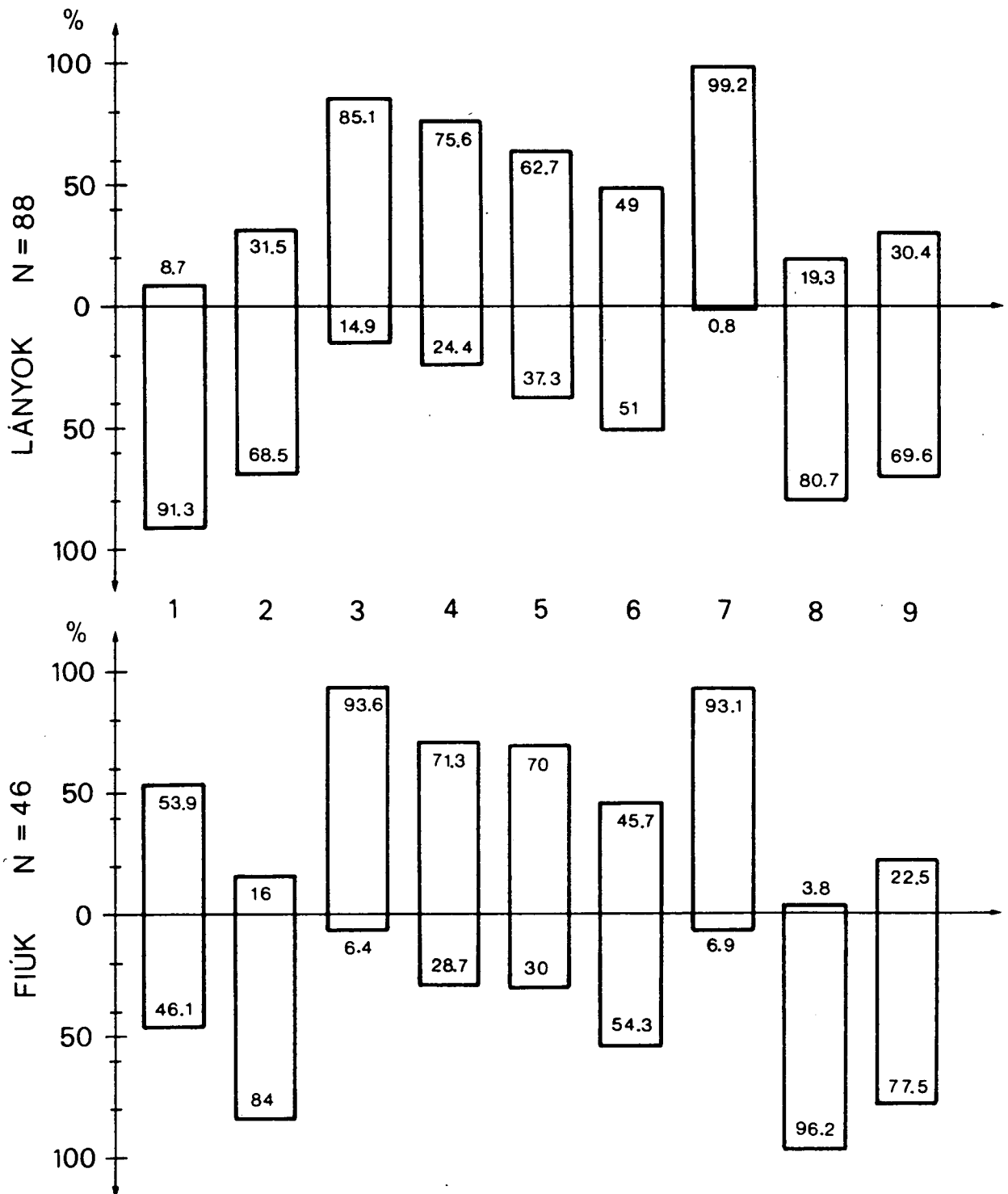
tok/. Az érdeklődési-profilok meglehetősen egységes képe - megítélésünk szerint - az iskola típusából és a tagozatos osztályok szervezése által végrehajtott szelekcióból adódik.

A teljes mintán belül a leányok / $N = 88$ / és a fiúk / $N = 46$ / közel azonos itemekkel kiemelkedő arányban preferálták a humán és az elméleti érdeklődési irányokat /6.sz. ábra/. A negatív tartományban valamelyest nagyobb eltéréssel, de ugyancsak kiemelkedő arányban utasították el az adminisztratív és a minimalista irányt. A közbülső területeken a fiúk nagyobb arányban részesítették előnyben: a technikai /45 %-kal/, a közlekedési /12 %-kal/ irányokat. Velük szemben pedig a leányok a kereskedelmi irányt /16 %-kal/ nagyobb arányban választották.

Jó aránnyal szerepel mindkét nem érdeklődési profiljában a - tanulók becsvágyát, önérvényesítését, irányító törekvéseit, általában az igényszintet reprezentáló - vezetői irány. Ugyanakkor soknak tartjuk a minimalista iránynak a pozitív tartományban elhelyezkedő arányát /leányoknál 30 %, a fiúknál 22 %/. Ez utóbbi olyan itemek előnyben részesítését jelenti, amelyek a passzivitással, az igénytelenséggel, a munkaöröm - kedv és érdekháánnyal lehetnek összefüggésben.

A vizsgált gimnáziumi tanulók pályatervei - miként

Érdeklődés-profil .
I-IV. oszt.



arról a korábbiakban már szóltunk - egyetemi és főiskolai továbbtanulással megszerezhető, értelmiségi foglalkozásokra irányul. Az érdeklődési profil szerint /6.sz. ábra/ a tanulók jelentős hányada humán érdeklődésű. Ez manifesztálódik pályaterveikben is. A leányok által előnyben részesített szellemi foglalkozások rangsorban: pedagógus /30,7 %/, külkereskedő /14,8 %/, orvos /13,6 %/, jogász pálya /10,2 %/, tolmács, idegenvezető /9,1 %/, egyéb /10,2 %/. A fiúk pályaelképzelései: mérnök /43,5 %/, orvos /26,1 %/, egyéb /19,6 %/. A leányok 11,4 %-a, a fiúk 10,8 %-a nem tudott dönteni az elképzelés szintjén sem az életpályájával kapcsolatban.

2.2.2. A pályae érdeklődés évfolyamonkénti összehasonlítása

Az első osztály leánytanulói /N=22/ érdeklődési profiljának pozitív tartományában - rangsor szerint - a humán, az elméleti, a gazdasági irányokat választották kiemelkedő arányban /7.sz. ábra/. Közepes értékkel szerepel a vezetői beállítottság és közlekedési érdeklődési irány. A legnagyobb mértékű az adminisztratív, a technikai, a minimalista sávok elutasítása.

A fiúk /N=13/ profiljában is az elméleti és a hu-

mán érdeklődési irány a legkifejezettebb. Nagyfokú egyezés mutatkozik az igényszint faktorok /vezetői, minimalista/ itemeiben is. A vezetői sávot azonos mértékben preferálják, a minimalista irányt nagy százalékos értékkel elutasítják. A fiúk a leányokhoz viszonyítva a technikai irányt 35 %-kal, a közlekedést 27 %-kal nagyobb arányban választották, ugyanakkor 24 %-kal adtak kevesebb szavazatot a gazdasági sávra.

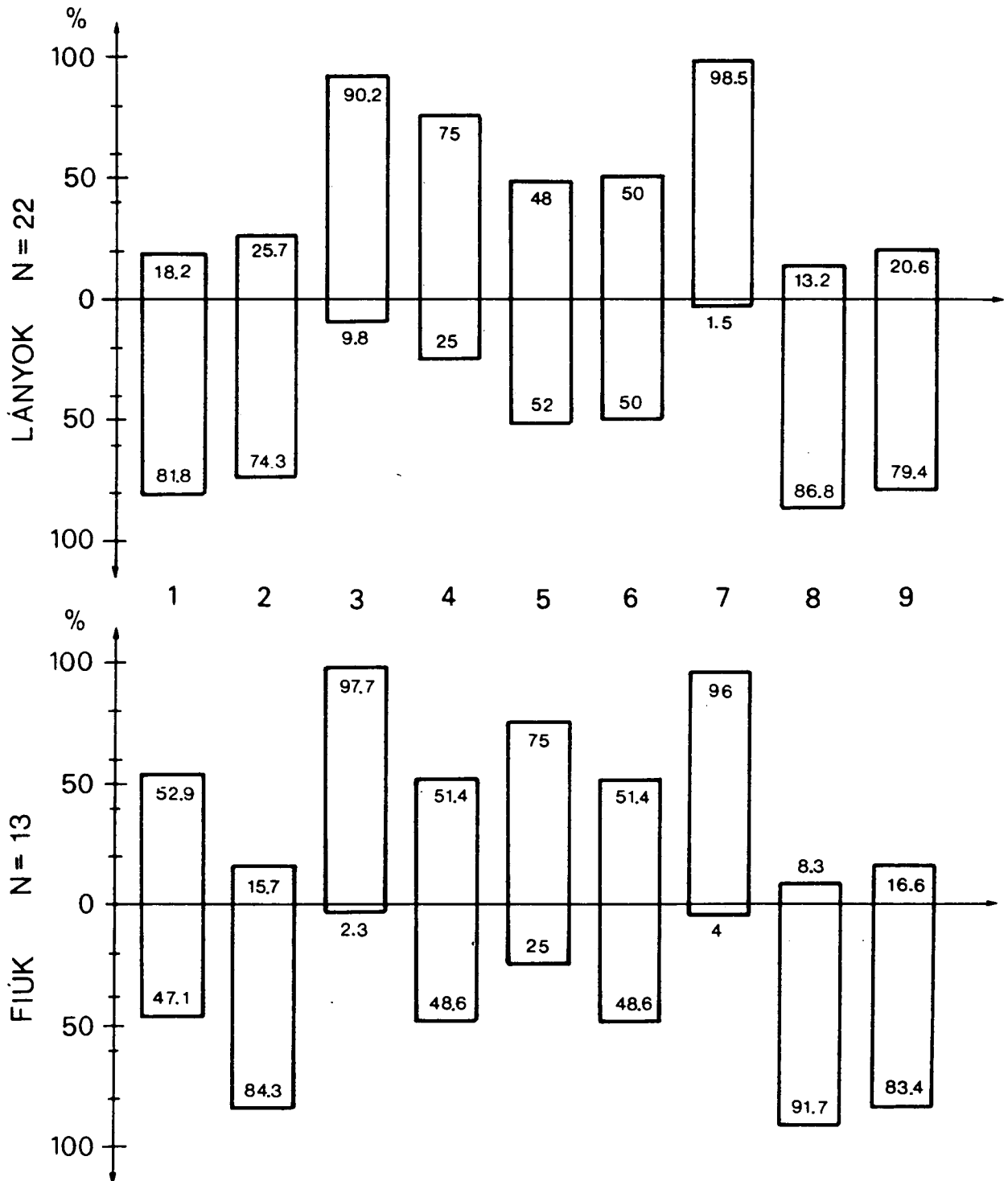
Összegezve az első osztály érdeklődés-profilja az érdeklődési sávok választási arányait illetően a populáció profiljával nagyfokú egyezést mutat. Ez az evidencia - mint látni fogjuk - nem fogalmazható meg valamennyi részminta esetében. Az első osztályon belül a fiúk és a leányok vonatkozásában két-két érdeklődési irány halad párhuzamosan. /Kettő - humán, elméleti - magasan preferált, kettő - adminisztratív, minimalista - magasan elutasított./ Az egyezés abból adódhat a fiúk és leányok profilja között, hogy az osztály tanulóinak 54 %-a jelölt meg - érdeklődésükkel szoros korrelációban - olyan pályát /külkereskedő, tanár, orvos, tolmács/, ahol az interperszonális kapcsolatoknak, a szociabilitásnak, az empátiás magatartásnak stb. nagy jelentősége van.

A két nem érdeklődési profilja együttesen az osztály tanulóinak jól differenciált érdeklődéseit mutatja.

Ha ezeket az eredményeket összevetjük az ISV eljá-

7.sz. ábra

Érdeklődés-profil
I. osztály



rás révén kapott érdeklődési-struktúrával /2.sz. ábra/ megállapíthatjuk, hogy a részmintában szereplők pályaválasztásának "érdeklődésfedezete" (Rókusfalvy 1969) adott. A pályae érdeklődés differenciáltsága és tartalma szoros kapcsolatot mutat a pályaválasztási elhatározásokkal. A pályatervek szempontjából fontos valamennyi érdeklődési irány kisebb-nagyobb kötődési erősséggel magas, illetve közepes fontossági számokkal a struktúrában helyezkedik el.

A második osztály leánytanulóinak /N=23/ érdeklődés-profiljában legnagyobb itemmel kettő - ellentétes tartományban szereplő - irány emelkedik ki /8.sz. ábra/. A humán terület 100 %-os preferenciájával szemben a technikai irány 97.6 %-os elvetése áll, viszont jól kifejezett értékeket kapott a gazdaság, az elmélet és a közlekedés is. Az előző osztály leánytanulóihoz képest a negatív tartományban a már említett technikai és az elmélet kivételével kisebb arányú az érdeklődési irányok elutasítása, ami a sávok differenciáltságát növeli. Ez a jelenség azt is mutatja, hogy a részminta tagjainál a kifejezettebb érdeklődési irányok vonatkozásában kevesebb ambivalens választás fordul elő. Megemlítjük, hogy a fiúk esetében ez a jelenség fordítottan alakult, vagyis növekedtek az elutasított sávok értékei.

A fiúk /N=9/ profiljából is /100 %-os értékkel/

a humán irány emelkedik ki. A leányoknál nagyobb szá-
zalékban szavaznak az elméleti és a gazdasági irány
mellett. Külön kell szólnunk a technikai irány 70 %-os
elfogadásáról. A fiúk esetében fentebb említett ambiva-
lencia ellenére jó kifejezettséggel komplementer érdeklő-
désekként szerepelnek az ábrában a technikai-humán-
-elméleti és a gazdasági irányok. A másodikos fiúk az
egész mintához viszonyítva a legnagyobb mértékben uta-
sitják el a kereskedelmi, ugyanakkor a legtöbb szavaza-
tot adják /ez sajnos a leányokra is vonatkozik/ a prefe-
rált tevékenységek körében a minimalista irányra.

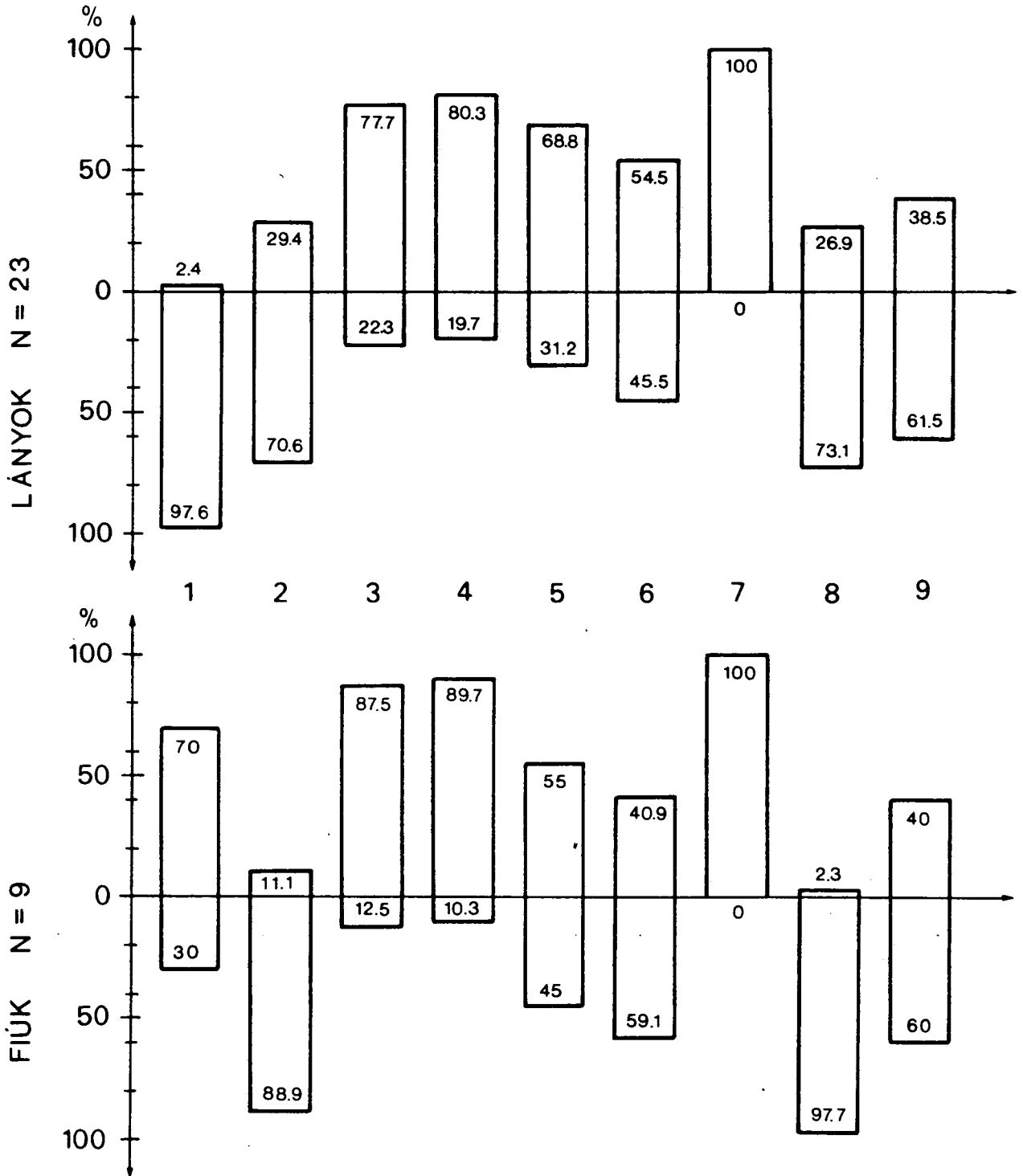
Összegezve tehát a második osztály tanulóinak érdeklő-
dési profilja a populációhoz viszonyítva elsősorban az
egyes irányok karakterisztikusabb megjelenésével tér el.
Erőteljesebben differenciált mindkét nem érdeklődési pro-
filja az ambivalens választások csökkenése miatt.

Az elméleti és a humán, az elméleti és a technikai,
az elméleti és a gazdasági stb. irányok mint komplement-
ter érdeklődések határozott pályaelképzelésekről tanús-
kodnak.

A profilokból kiemelkedő humán irány az előző osz-
tályhoz hasonló pályaterveket tartalmaz. Az osztály ta-
nulóinak 59 %-a jelöl meg humán beállítottságot igénylő
életpályát /orvos, tanár, tolmács, külkereskedő/. A fiúk
közül csak négyen készülnek mérnöki pályára, ami azt is

8.sz. ábra

Érdeklődés-profil
II. osztály



jelenti, hogy a humán pályákra konvergálók is választottak a technika tárgyköréből. Csak így keletkezhetett a technikai irány kiugró értéke.

Az igényszint faktorok /minimalista, vezetői/ értékei ugyancsak a tanulók törekvéseinek ambivalenciáját jelzik. vagyis feszültség mutatkozik a tanulók becsvágya, önérvényesülése és az igénytelenség, munkakedv, érdeklő hiány között.

Az osztály ISV-által kapott - érdeklődés struktúrája /3.sz. ábra/, az előző évfolyamhoz viszonyítva kisebb érdeklődés-fedezetről tanúskodik. A pályatervek - orvos, tanár, stb. - alapján várható érdeklődés-kötődések mint pl. a biológia ismeretelmélet biológia-fizika, pszichológia-biológia stb. a struktúrákban nem találhatók. Ennek alapján e részmintánál a pályae érdeklődés differenciáltsága és tartalma lazább kapcsolatot mutat a pályaválasztási elhatározásokkal. Feltételezzük, hogy a pályaterveket és a választás szintjén lehetséges pályaidentifikációt az osztály tanulóinak zöménél alapvetően nem az érdeklődés motiválja.

A harmadik osztály leánytanulóinak /N=22/ érdeklődési profiljából is a humán irány emelkedik ki a legnagyobb kifejezettséggel /9.sz. ábra/. Ez viszont az első osztályhoz képest csökkent. Ugyanakkor a másodikhoz viszonyítva növekedett a technikai érdeklődést preferálók száma. Egyébként ennél a csoportnál éri el a legmagasabb

értékét a kereskedői sáv is. Az elméleti, a gazdasági és a közlekedési irány választási gyakorisága az előző osztállyal közel egyező mértékű. Viszont jelentősen visszaesett a vezetői faktor értéke, míg az adminisztratív irány és a minimalista faktor aránya közel azonos a második osztályéval. A leányok profiljában ambivalencia mutatkozik a kereskedői, közlekedési, az adminisztratív irányokban és a vezetői, valamint minimalista faktorokban.

A fiúk /N=16/ profiljából a humán és az elméleti irány emelkedik ki több mint 90 %-os értékkel. Az összes többi profilhoz viszonyítva a legkisebb értékkel szerepel a harmadikos fiúknál a technikai irány. Ez azért is érdekes, mert itt jelölnek legtöbbször olyan pályát /mérnök, vegyész/, ahol a technikai érdeklődés szinte elengedhetetlen. A kereskedői irány választási aránya gyengén emelkedett, ugyanakkor csökkent a gazdasági sáv az előző osztályhoz képest. A közlekedési irány 13,8 %-kal több választást kapott, mint a második osztályban. A technikai és a közlekedési irányok esetében szintén ambivalens választás figyelhető meg.

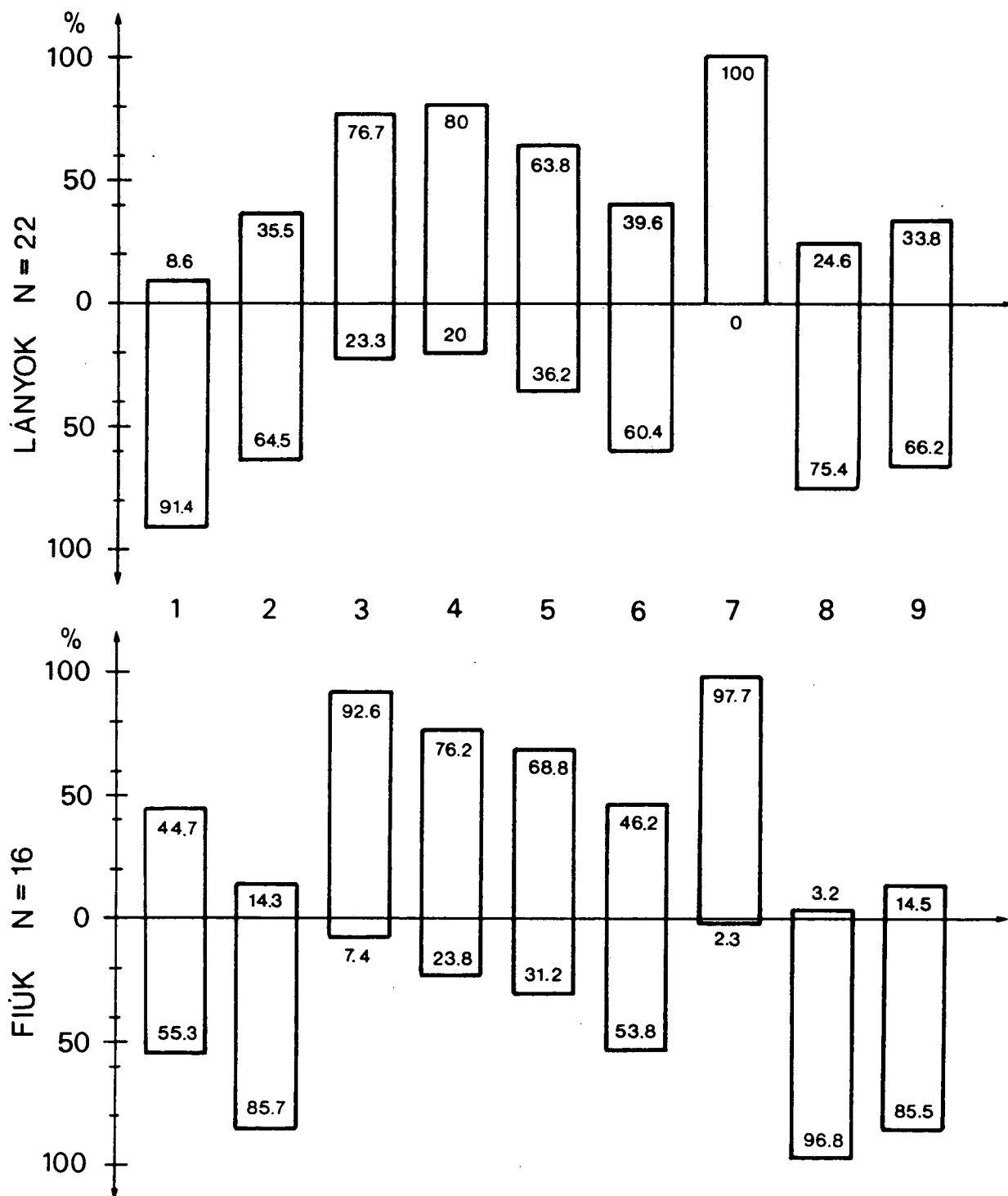
A harmadik osztályban a fiúk-leányok vonatkozásában a fiúk javára a legnagyobb eltérés a technika /36 %-kal/ és az elmélet /15,9 %-kal/ irányban tapasztalható. A leányok /21,4 %-kal/ nagyobb arányban preferálták az

adminisztratív irányt /19,3 %-kal/ és valamelyest többen mutatnak minimalista beállítottságot a fiúknál.

A harmadik osztályos tanulók érdeklődése - a sávok arányait illetően - az egész mintára készített profillal összességében nagyfokú hasonlóságot mutat. E hasonlóságot a pályatervekben is megtaláljuk, mivel humán pályára /tanár, orvos, jogász, tolmács/ készül az osztály 55,2 %-a. A többi részmintához viszonyítva pedig némileg magasabb a reál pályákat választók aránya. Ezért érdemel figyelmet a technikai irányt választók kisebb száma. Az osztály tanulóinak 8,8 %-a nem tudott dönteni jövőbeni pályájáról. Ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy az osztály tanulóinak érdeklődéseiben feszültségek találhatók a technikai, közlekedési és az adminisztratív irányokban, valamint a minimalista és a vezetői faktorokban is.

Összességében az ISV-eljárás alkalmazásával kapott érdeklődés struktúra az osztály tanulóinak jól rendezett és a korábbinál tartalmasabb érdeklődéseit mutatja /4.sz. ábra/. A társadalom- és természettudományokat reprezentáló érdeklődési irányok választási aránya és ezek kötődései /pl. biológia, fizika, politika-erkölcs, erkölcs-pszichológia, film-irodalom stb./ az előzőeknél igényesebb érdeklődések jelenlétére utalnak.

Érdeklődés-profil
III. osztály



A negyedik osztály leánytanulóinak /N=21/ érdeklődés-profiljából - az előző három osztállyal egyezően - a humán és elméleti irány emelkedik ki. Az előző évfolyamhoz képest 14,2 %-kal növekedett az elmélet után érdeklődők aránya. Közel azonos szinten maradt a technikai, a kereskedelmi és a közlekedési érdeklődés. Csökkent a gazdasági irány és a vezetői faktor, növekedett az adminisztratív irány és a minimalista faktor elutasításának aránya. Ebből következően nőtt az ambivalens választás a vezetői faktort és a gazdasági irányt illetően.

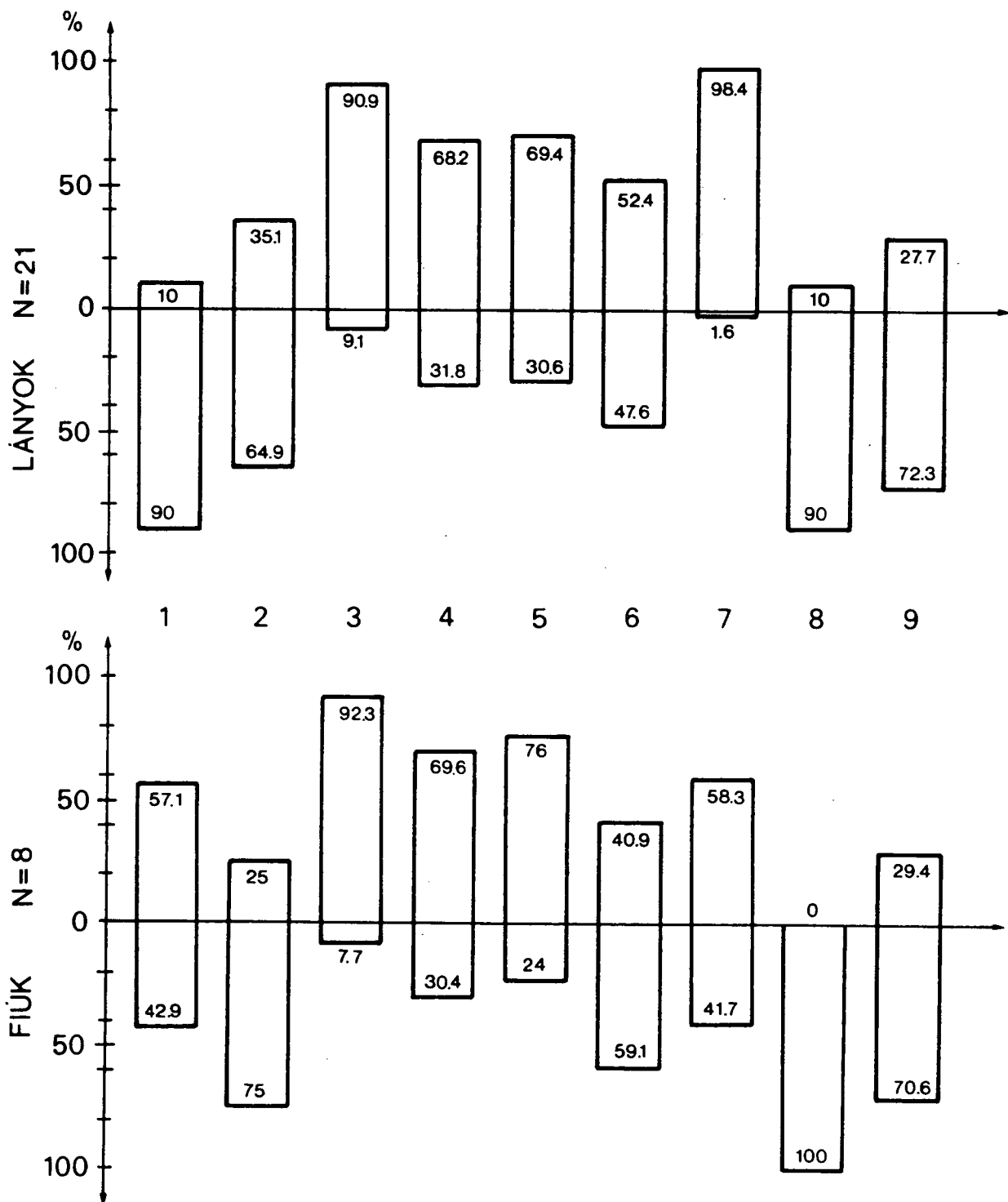
A fiúk /N=8/ érdeklődési profiljából a legnagyobb kifejezettséggel csak az elméleti érdeklődési kör emelkedik ki a több mint 90 %-os értékével. Ugyanakkor az eddig tapasztalt legkisebb értéket kapta a humán érdeklődési irány. E profil extra vonásaihoz tartozik az adminisztratív érdeklődés 100 %-os elutasítása is. Növekedett továbbá az ambivalens választók száma a technikai, a kereskedelmi, a gazdasági, a humán irányokban, valamint a vezetői és minimalista faktorokban.

A negyedik osztály fiú- és leánytanulói érdeklődéseiben a legnagyobb különbségek a technikai és a humán irányokban találhatók.

Az osztály tanulóinak pályaelképzelései szerint: 82,7 %-a humán beállítottságot igénylő hivatást választ

10.sz. ábra

Érdeklődési-profil
IV. osztály



/tanár, orvos, jogász, külkereskedő, újságíró/. A fiúk választása e tekintetben a 62,5 %-kal ugyancsak magas értéknek számít.

Az empirikus adatok szerint a pályaelképzelések és a pályaeérdeklődési sávok aránya összességében megegyezik. A tanulók többségének pályaeérdeklődése tehát differenciált és tartalmas. Ezt támasztja alá egyébként az osztály érdeklődés-struktúrája is. A tanulók érdeklődéseinek szerveződéséből három centrális irány /pszichológia, film, földrajz/ emelkedik ki. Ezek közül a pszichológia rendelkezik a legszélesebb és szám szerint a legerősebb kötődésekkel. A pszichológia kapcsolatai az ismeretelmélettel, a biológiával, az irodalommal, az erkölccsel, a filmmel stb. a korábbiakban nem tapasztalt mélységű érdeklődésére utalnak.

A vizsgálatunkban szereplő gimnáziumi tanulók pályaeérdeklődéseiről - az adaptált és módosított Irle-féle BIT eljárás alkalmazásával - igyekeztünk képet alkotni. A populáció egészére, illetve a részmintákra vonatkozó megállapításaink alátámasztására felhasználtuk az ISV érdeklődés-struktúrák elemzése által nyert információkat is.

Az ISV eljárástól eltérően a pályaeérdeklődés vizsgálata során szükségessé vált a populáció nemek szerin-

ti bontása. Ezáltal lehetővé vált a téma árnyaltabb megközelítése. A megállapítások értékét és hatókörét ugyanakkor beszűkíti, hogy az alkalmazott eljárás standard értékekkel nem rendelkezik.

A vizsgált minta a pályatervek vonatkozásában - ezen belül a továbbtanulási szándék szerint - nagyfokú homogenitást mutat. Az érdeklődési irányok alapján pedig megállapítható, hogy a tanulók döntő többsége humán beállítottságú.

A tanulók által reprezentált érdeklődési sávok, valamint az ISV révén kapott érdeklődési struktúrák jól differenciáltak és tartalmasak, azaz összességükben szorosán kapcsolódnak a pályaelképzelésekhez.

A pályae érdeklődési sávok tekintetében a leányok döntő többsége elutasítja a technikai irányt, ugyanakkor a fiúkkal szemben konzekvensen nagyobb arányban tanúsítanak érdeklődést a kereskedelem iránt.

A humán érdeklődés preferenciája a leányoknál sokkal kifejezettebb valamennyi részmintában, ami azt jelenti, hogy a fiúknál nagyobb arányban konvergálnak a humán pályák felé.

Az elméleti érdeklődés sávjában pedig a fiúk dominanciája figyelhető meg a technikai érdeklődésen kívül.

Ezen túlmenően mindkét nemnél elfogadható arányban /50 % körüli ingadozással/ van jelen a vezetői faktor.

Mindezek alapján fel kell figyelni az adminisztratív pályák iránti nagyfokú ellenszenvre. A leányoknál 73,1 % - 90 % között, a fiúknál 91,7 % - 100 % között mozog az elutasítás mértéke. A minimalista faktor elutasításának aránya a fiúknál és a leányoknál is a kívánatosnál kisebb mértékű.

III. AZ ÉRDEKLŐDÉS SZOCIÁLPSZICHOLÓGIAI ÖSSZEFÜGGÉSEI =====

A pedagógiai szociálpszichológia egyik fontos feladata abban jelölhető meg, hogy nyújtson segítséget a tanulói közösségek személyiségformáló hatásának, a tanulók személyközi viszonyainak feltárásában, illetve diagnosztikai lehetőséget biztosítson a közösségi nevelés eredményesebb megvalósításában.

A tanulói személyiség a társadalmi makro- és mikro-környezetének hatásrendszerében és organikus lehetőségeinek kibontakozása, illetve kibontakoztatása révén fejlődik, gazdagodik. E két alaptényező dialektikus kölcsönhatásban áll egymással.

A társadalmi hatások szférájában az iskolai közösségen belül az osztály - amely vizsgálatunkban a közvetlen környezetnek felel meg - sajátos szociális csoportot képez. E csoport specifikuma a közös céltételezésben és tevékenységi rendszerben, az együttműködés és a kooperáció tartós szerveződésében, a személyes kapcsolatok - rendszer jellegű - struktúrálódásában nyilvánul meg. Tevékenységük során olyan objektivációkat - a tanulócsoportra jellemző normákat, szokásokat, értékpreferenciákat és hagyományokat stb. - vesznek át, módosítanak s a maguk módján dolgoznak fel, amelyek

közvetlenül nem vezethetők le a csoportot alkotó egyének produktumainak összegzéséből. Ebből következően az objektivációk hatása csoportszinten nyilvánul meg, s a társas élmény közvetítésével interiorizálódik az egyes tanulók személyiségében.

Programunknak megfelelően - az érdeklődés vizsgálatával összefüggésben - a pedagógiai szociálpszichológia módszereinek felhasználásával az értékorientáció és a személyközi kapcsolatok rendszerének feltárására teszünk kísérletet.

3.1. Az értékorientáció elméleti kérdései

Az emberi együttélés szabályozottsága társadalmi és kisebb közösségek szintjén egyaránt az érték-kategóriák közvetítésével valósul meg. Murányi (1974) véleménye szerint az emberi tevékenység minősítése az interperszonális kapcsolatok, az interakciók normáinak kialakulása nem képzelhető el az értékkategóriákhoz való igazodás nélkül.

Duró Lajos monográfiájában (1982) áttekintette és összegezte az értékorientáció fogalmának értelmezésére vonatkozó nemzetközi és hazai szakirodalom legfőbb irányait. Többek között megállapította, hogy az értékorientáció egységesnek mondható és általánosan értelmezett

fogalma még nem alakult ki a pszichológiában. A különböző definíciók részletes elemzésével az alábbi fogalmi elemeket emelte ki, amelyekben az álláspontok meg-
egyeznek vagy közelítenek egymáshoz:

- Az értékorientáció a személyiség értékelő viszonyulásának belső pszichikus diszpozíciója, érzelmi-
leg domináns kognitív struktúrája, szilárd cselekvés-
beli készenléte.

- A szociális tanulás a társadalmi értékek inte-
riorizációja és az egyéni élettapasztalat eredményeként
alakul ki.

- A társadalmi objektívációkhoz való viszonyulás-
ban az "én - közeli" értékdimenziókra orientálódik.
Funkciója az egyén értéktudata és tényleges cselekvése
közötti közvetítés pszichikus regulációja.

A szerző megjegyzi még azt is, hogy a kiemelt tar-
talmi és funkcionális összetevők szervesen kapcsolódnak
egymáshoz, kölcsönhatásban vannak, s dinamikus rendszert
alkotnak.

Gáspárné (1978) a pedagógiai pszichológia aspek-
tusból a következő definíciót javasolta: "Pszichológiai
érték minden felhívó jellegű dolog vagy állapot. Pozitív
értéknek tekinthetjük azokat az értékeket, amelyeket vá-
lasztásunkkal előnybe részesítünk más felhívó jellegű
dologgal, vagy állapottal szemben. Ez utóbbiak negatív
értékeknek tekinthetők." A szerző az értékorientáció

vizsgálatára kidolgozott eljárásának eredményes alkalmazásához az elemző munka szempontjából a releváns személyiségelméleti fogalmakat is tisztázza. Ebből a megfontolásból végzi el többek között a "motivum", a "cél" és a "személyiségvonás" fogalmának elemzését.

3.1.1. Az értékorientáció tartalmi sajátosságai

Vizsgálatunkban szereplő gimnáziumi tanulók értékrendszerének feltárására a mondáválasztás - JATE Pszichológia Tanszéke által módosított - módszerét alkalmaztuk. Az eljárás részletes ismertetésére nem térünk ki, annak elméleti és gyakorlati vonatkozásait megtalálhatjuk Gáspárné Zauner Éva (1978) önálló monográfiájában, valamint Duró Lajos (1982) munkájában.

A nagyobb mintán végzett értékorientációs vizsgálatok eredményeiben a nemek között nem tapasztaltak szignifikáns eltérést, ezért eltekintünk a nemek szerinti bontástól (Duró, 1982).

Azösszmintára nyert vizsgálati adataink változatos képet mutatnak /19.sz. táblázat/ mind a pozitív, mind pedig a negatív tartományban.

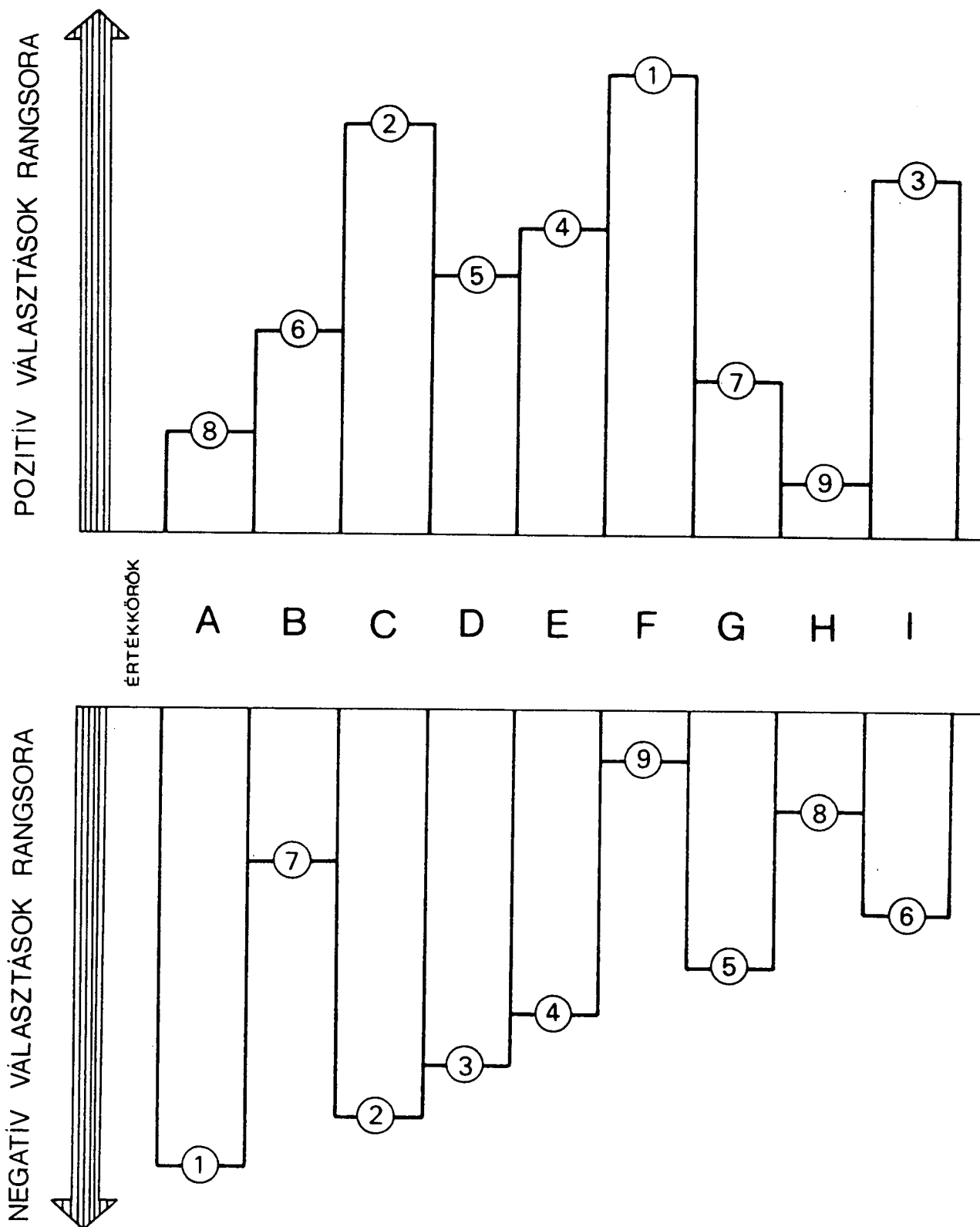
A mondással való egyetértés értékkörei legmagasabb 15,3 % és legalacsonyabb 6 % között helyezkednek el. A rangsor élén a tanulás /P: 15,3 %/ mint a legna-

gyobb mértékben preferált érték áll /11.sz. ábra/. Ez a tendencia összhangban van azzal a körülménnyel, hogy a vizsgált tanulók több mint 90 %-a készül egyetemi és főiskolai továbbtanulásra. A második helyen a barátság /C: 13,9 %/ értékköre áll. Ezt követi az életértékek /I: 12,6 / körének választása. A rangsor negyedik és ötödik helyét társadalmunk alapértékeit reprezentáló munka /E: 11,9 %/ és a közösség /D: 11,8 %/ értékkörei foglalják el. A szerelem /B: 10 %/ a hatodik, a becsület /G: 9,4 %/ a hetedik ranghelyre került. A társadalom alapegységét képező család /A: 9,1 %/ a rangsor nyolcadik helyét foglalja el. Ezen értékkör megjelenését más szerzők (Duró, 1982, Daróczy, 1981, 1983.) eredményei alapján az értékskála első harmadába vártuk. A jelenség kevésbé érthető számunkra, mivel a tanulók több mint 70 %-a él ún. egész családban, jó anyagi biztonságban - s a dokumentumok tanulsága szerint - harmonikus légkörben. Az alacsony választási arány okait az értékkör választásának szóbeli, vagy írásbeli indoklásának elemzésével deríthetnénk ki. Itt jegyezzük meg, hogy a család értékköre a részmintákban is hasonló pozíciót foglal el. A rangsor végén a kilencedik helyen az önértékelés /H: 6 %/ mutatója áll.

Az elutasítások dimenziójában a választások 14,4 % és 9 % értékei között oszlanak meg. E szférában a veze-

11.sz. ábra

Értékkörök választásának ranghelyei
I-IV. osztály



tő értékek: a család /A: 14,4 %/, a barátság /C: 14,1 %/ és a közösség /D: 11,7 %/.

A középső tartományban: a munka, küzdés /E: 11,4 %/, a becsületesség, igazságosság /G: 11,4 %/ és az életértékek /I: 9,6 %/ értékkörei állanak. Az értékskála harmadik harmadában a legkevésbé elutasított körök: a szerelem /B: 9,3 %/, az önértékelés /H: 9,1 %/ és a tanulás, tudás /F: 9 %/ áll. A negatív dimenzió értékeinek szóródásai kisebb mértékűek. A mutatók mozgása /az egyes értékkörök pozitív-negatív tartománybeli arányának különbségei/ 0,1 % - és 6,5 % között történik. Az egyetértés és elutasítás aránya - az ambivalens választások miatt - csaknem egyező a barátság /C: 0,1 %/, a közösség /D: 0,1 %/ a munka, küzdés /E: 0,5 %/ és a szerelem /B: 0,7 %/ értékkörök esetén. Közepes értékű a különbség az önértékelés /H: 3,1 %/, az életértékek /I: 3 %/ és a becsületesség, igazságosság /G: 2 %/ köreinek választásában. Magas a különbség a tanulás /F: 6,5 %/ és a család, ott hon /A: 5,3 %/ értékköreiben. Az értékválasztás két dimenziója közötti különbség mutatójának értéke a választás karakterisztikáját emeli ki. Nagy különbség esetén a választás egyértelműen egyetértő vagy elutasító. A kis különbségek az ambivalens választások gyakoriságát mutatják, amelyek a jelenség szintjén feszültségeket mutatnak az adott értékkör vonatkozásában. Esetünkben: a

barátság /C/, a közösség /D/, a munka, küzdés /E/ és a szerelem /B/ értékköreinek választásában volt domináns tényező az ambivalencia.

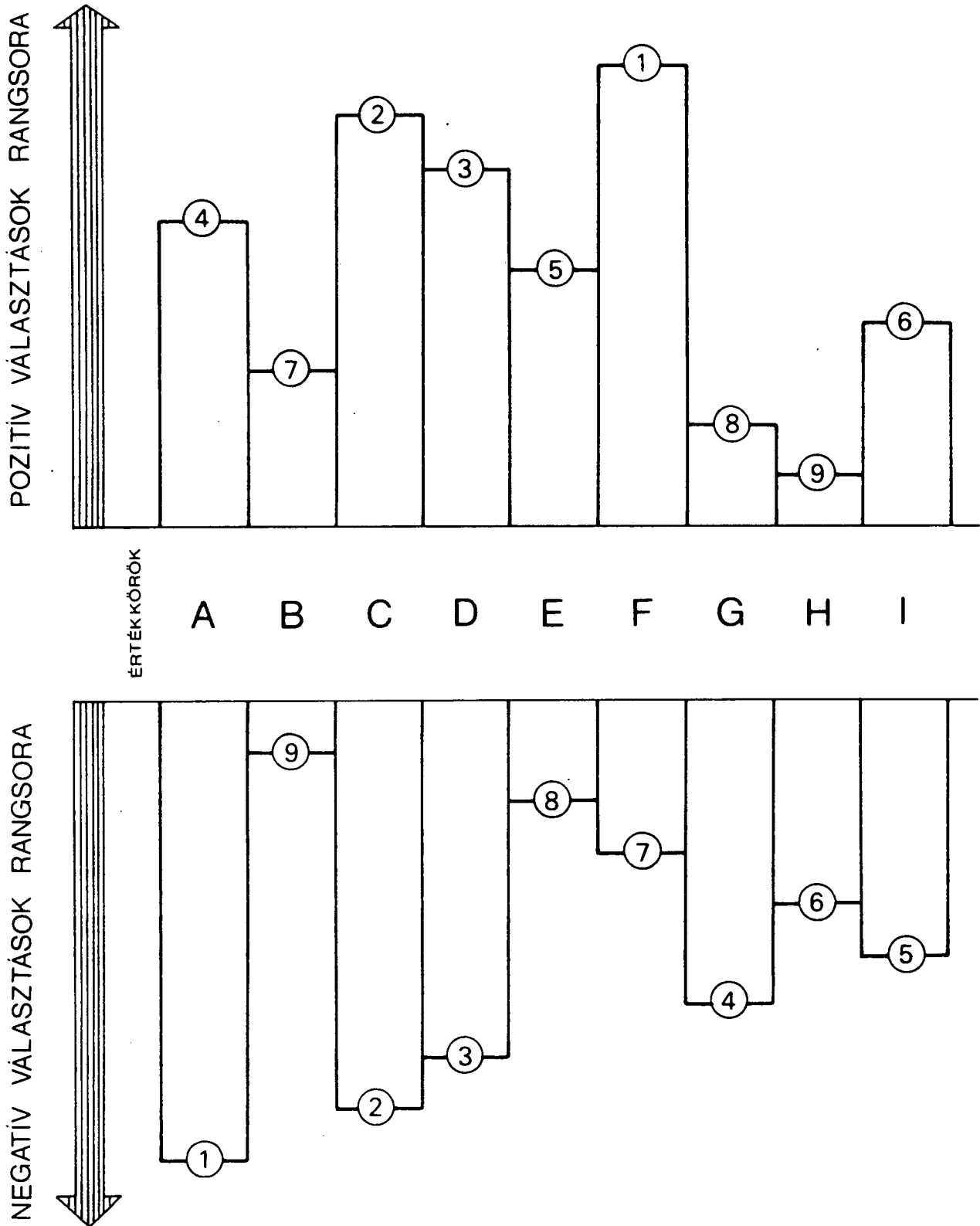
A részminták /osztályok/ értékválasztásának főbb arányai evidens módon megegyeznek az összmintára kapott értékekkel. Ennek ellenére szükségesnek tartjuk a tanulócsoporthoz értékválasztásainak rövid áttekintését elsősorban a jellegzetességek kiemelése miatt.

Az első osztály tanulójának értékválasztásai /12.sz. ábra, 19.sz. táblázat/ a pozitív dimenzióban a 17,5 % és a 2,5 %-os arányok között az egész mintában a legnagyobb szóródással szerepelnek. A rangsor élén a tanulás, tudás /F: 17,5 %/ legnagyobb arányban preferált értékkörre áll /12.sz. ábra/. Ezt követi a második és harmadik helyen a barátság /C: 14,6 %/, és a közösség /D: 12,9 %/ értékköre. Közepes választási gyakorisággal a negyedik, ötödik és hatodik helyeket a család /A: 12 %/, a munka /E: 12 %/ és az életérték /I: 10,8 %/ körei foglalják el. A család, otthon értékkörét a legnagyobb aránnyal a részminta elemei preferálták. A hetedik, nyolcadik és kilencedik ranghelyekre a szerelem /B: 9,2 %/, a becsület /G: 8,5 %/ és az önértékelés /H: 2,5 %/ kerültek.

A negatív tartományban az elutasított értékkörök 16,8 % és 7,1 % arányok között már kisebb szóródást mutatnak. Az értékkörök ranghelyei: a család /A: 16,8 %/,

12.sz. ábra

Értékkörök választásának ranghelyei
I. osztály



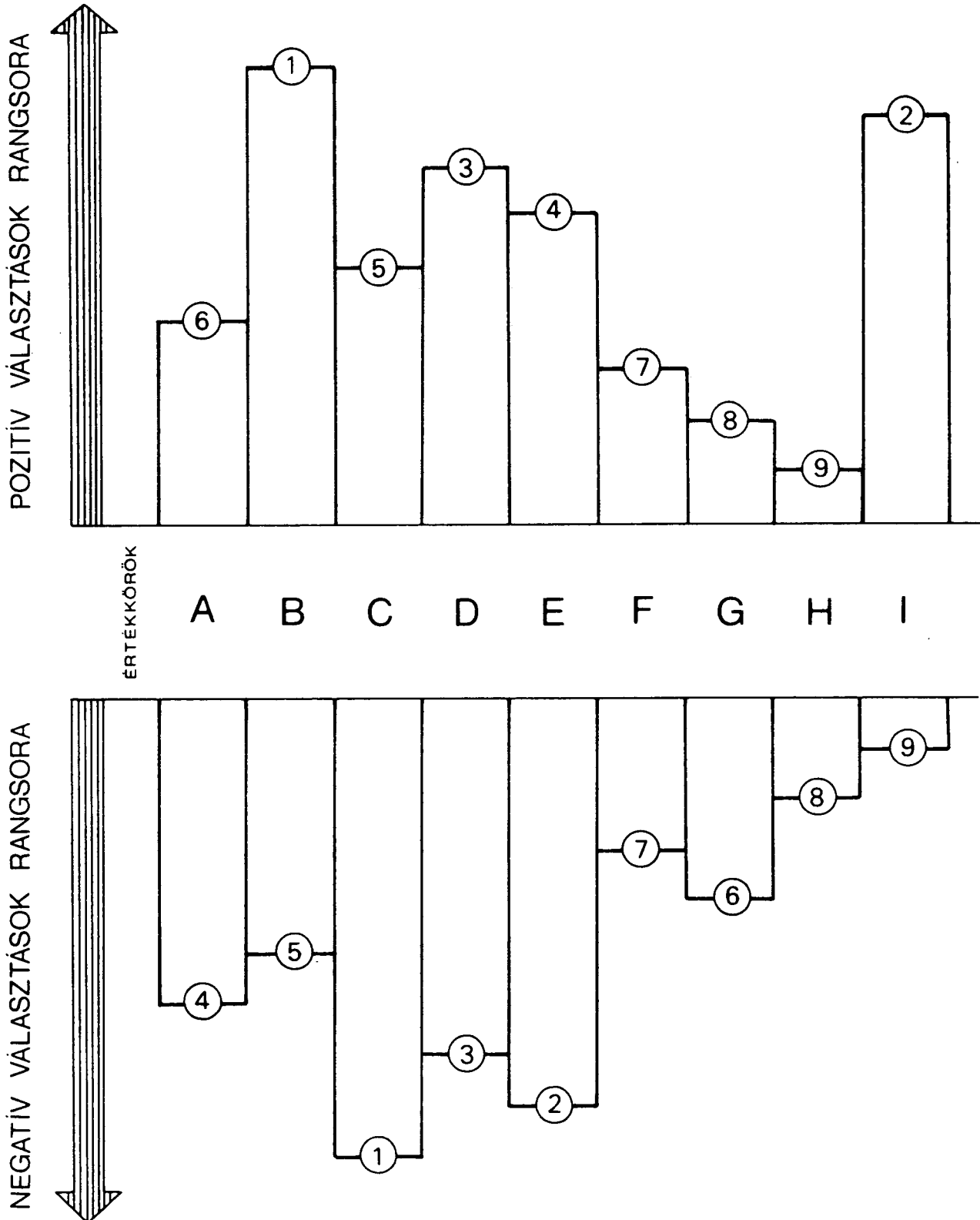
a barátság /C: 14,5 %/, a közösség /D: 13,1 %/, a becsület /E: 11,6 %/, az életérték /I: 11,4 %/, az önértékelés /H: 10,2 %/, a tudás /F: 7,9 %/, a munka /E: 7,4 %/, és a szerelem /B: 7,1 %/. Az összmintához viszonyítva az eltérést a munka értékkörének nagyobb preferenciája /azáltal, hogy a negatív választásokban kisebb gyakorisági aránnyal szerepel/, és az önértékelés nagyobb arányú elutasítása reprezentálja.

A mutatók szélső értékei /0,1 % - 9,6 %/ nagyobbak, mint az összmintánál. Ez az egyes értékkörök kisebb kifejezettségével van összefüggésben. Végül ezáltal csökkent az ambivalensen választott értékkörök száma is.

A második osztályban /13.sz. ábra, 19.sz. táblázat/ jelentősen módosulnak az értékkörök ranghelyei.

A pozitív dimenzióban a rangsor élére a szerelem /B: 13,8 %/ értékköre kerül. A második helyen az életértékek /I: 13,4 %/ köre áll. Ezt követi a közösség /D: 13,4 %/ értékkategóriája. A negyedik helyre a munka /E: 12,2 %/, az ötödikre a barátság /C: 11,6 %/ értékköre került. A további rangsor: a család /A: 11,6 %/, tudás /F: 10,8 %/, a becsület /G: 8,1 %/ és az önértékelés /H: 5,6 %/. A rangsor első három értékkörében a személyközi kapcsolatok értékorientációja szerelem /B/ és közösség /D/, valamint az "én-re" vonatkoztatott értékek /I/ egymást jól kiegészítő "értéknyalábot" alkot.

Értékkörök választásának ranghelyei
II. osztály



Meglepő a tudás értékkörének hetedik ranghelye. Negatív jelenség viszont, hogy az önértékelés értékköre nem mozdult el a rangsor végéről.

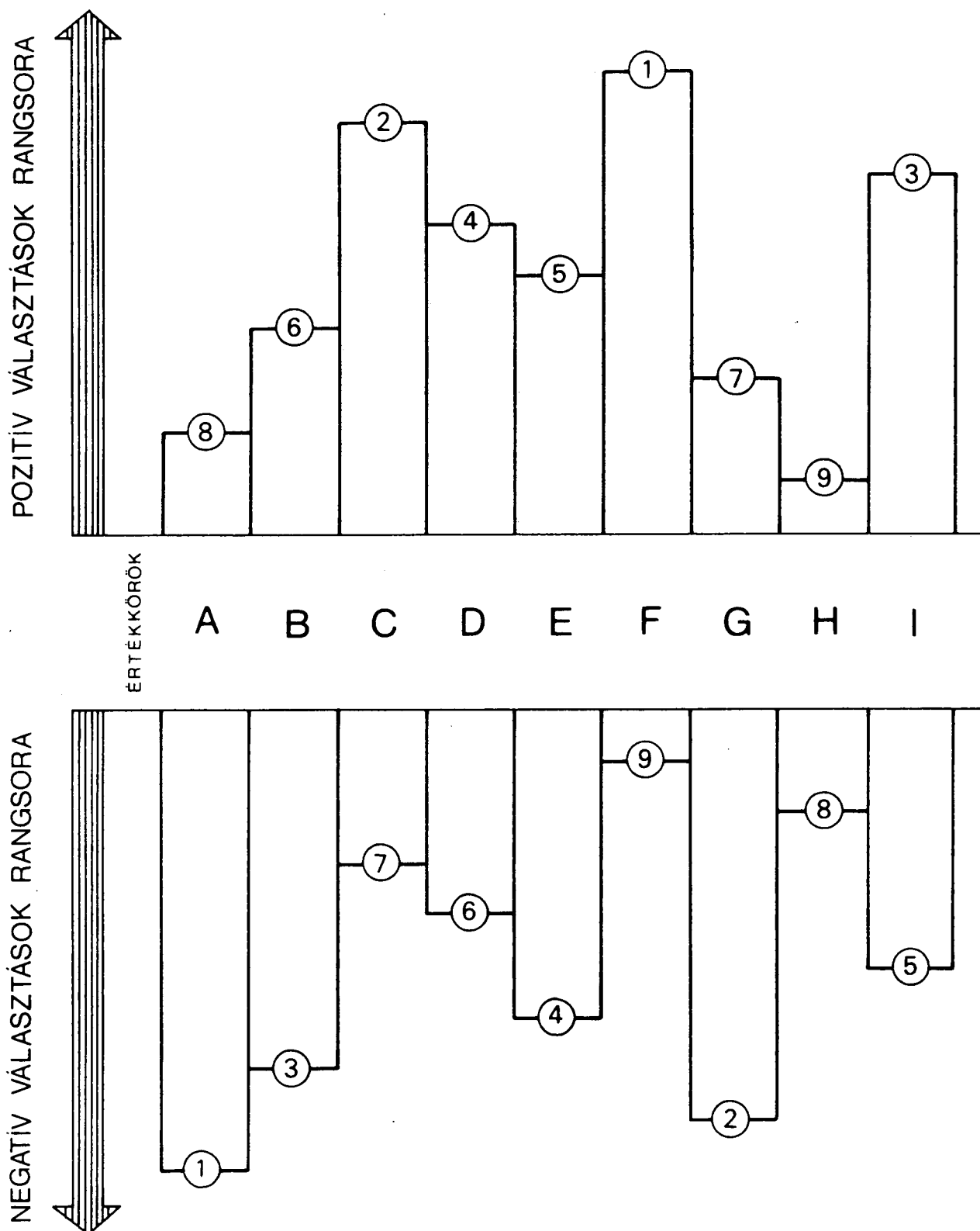
A negatív dimenzióban 16,5 % - 8,4 % értékek között a rangsor: a barátság /C: 16,5 %/, a munka /E: 13,4 %/, a közösség /D: 13,1 %/, a család /A: 11,6 %/, a szerelem /B: 10 %/, a becsületesség /G: 9,4 %/, a tudás /F: 8,8 %/, az önértékelés /H: 8,8 %/ és az életérték /I: 8,4 %/.

Az előző osztályhoz képest nagyobb arányú elutasításban részesült a munka, a szerelem, kisebbben pedig a család, az életértékek és az önértékelés értékköre. A mutatók szélső értékei /0,3 % - 5 %/ alacsonyabbak az első osztályénál. Az előző háromról /C: 0,1 %, D: 0,2 %, I: 0,6 %/ kettőre csökkent /D: 0,3 %, A: 0,6 %/ az ambivalensen választott értékkörök száma.

A harmadik osztályban /14.sz. ábra, 19.sz. táblázat/ a pozitív szféra értékkörei 17,1 % és 5,8 % között helyezkednek el. Visszakerült a rangsor élére a tanulás /F: 17,1 %/, a második hely pedig a barátság /C: 15,3 %/ áll. Az életértékek köre /I: 13,1 %/ viszont a harmadik helyre került. A további rangsor: a közösség /D: 11,3 %/, a munka /E: 11,3 %/, a szerelem /B: 10,3 %/, a becsület /G: 9,7 %/, a család /A: 6,1 %/ és az önértékelés /H: 5,8 %/. A változást az előző osztályhoz képest az első három ranghelyen a tanulás, a

14.sz. ábra

Értékkörök választásának ranghelyei
III. osztály



barátság és az életérték "rangkötegének" megjelenése adja. Az értékskála középső szeletében az előzőnél kevésbé rangos helyen a szerelem és a közösség értékkörei állanak. A család értékköre a korábbinál kevésbé preferált.

A negatív választások körének rangsora a család /A: 15,5 %/, a becsület /G: 12,6 %/, a szerelem /B: 12,3 %/, a munka /E: 12,1 %/, az életértékek /I: 10,2 %/, a közösség /D: 10 %/, a barátság /C: 10 %/, az önértékelés /H: 8,9 %/ és a tudás /F: 8,4 %/. A család, a becsület, a szerelem és az életérték köreit az előző osztályénál nagyobb elutasításban részesítették. Kisebb szavazattal a tanulás, a közösség, a munka, és a barátság értékköreinek preferenciáját növelték. A mutatók szélső értékei 0,8 % - 9,4 % növekedtek, s egy értékkörre csökkent /E: 0,8 %/ a nagyobb feszültséget jelző körök száma.

A negyedik osztály /15.sz. ábra, 19.sz. táblázat/ értékköreinek ranghelyei nagyfokú hasonlóságot mutatnak az első és harmadik osztályéval és természetesen az összesítő ábrával is. Az első három helyen a tanulás F: 15 %/, a barátság /C: 13,9 %/ és az életértékek /I: 12,9 %/ állnak. Ezeket követi a munka /E: 12,2 %/, a becsület /G: 11,5 %/, az önértékelés /H: 10,8 %/, a közösség /D: 9,4 %/, a család /A: 8 %/ és a szerelem /B: 6,3 %/. A legnagyobb preferenciával az önértékelés ebben a részmintában jelenik meg. Említésre méltó vi-

szont a közösség és a szerelem három ranghellyel történő visszaesése, amely az érettségizők értékeinek átstrukturálódását tükrözi.

A negatív dimenzióban az értékkörök elhelyezkedése 16 % és 7,2 % közé esik. A rangsort a második osztályhoz hasonlóan a barátság /C: 16 %/ értékköre nyitja. A második helyen pedig a munka /E: 13,3 %/ köre áll. Ezt követik a család /A: 13,3 %/, a becsület /G: 11,9 %/, a tanulás /F: 10,9 %/, a közösség /D: 10,6 %/, az önértékelés /H: 8,5 %/ az életértékek /I: 7,9 %/ és a szerelem /B: 7,2 %/ értékkörei.

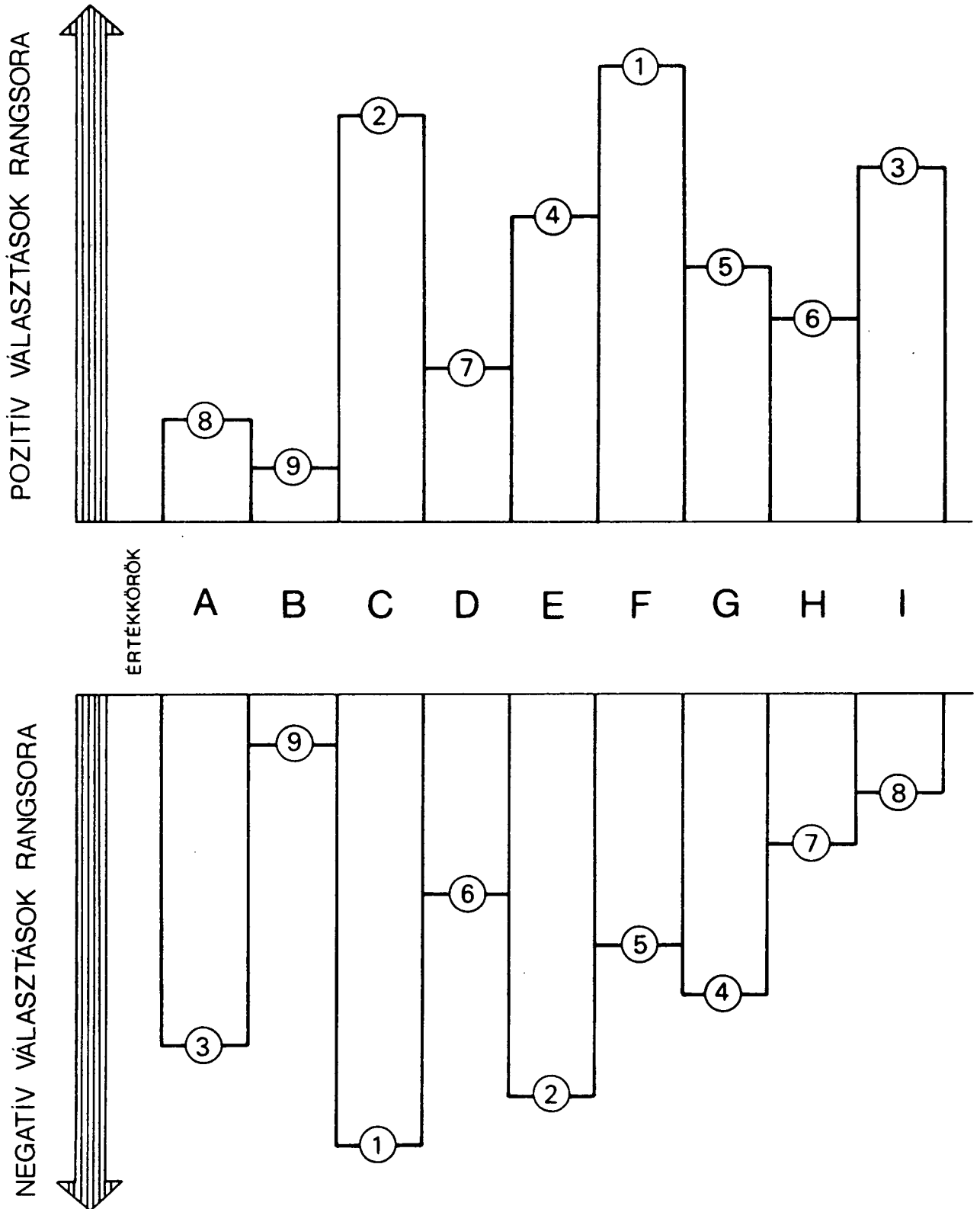
A mutatók szélső értékei /0,4 % - 5,3 %/ az előző osztályhoz képest kisebb mértékűek. Kettőre emelkedett viszont /G: 0,4 %, B: 0,9 %/ az egyetértésben és elutasításban közel azonos értékekkel szereplő értékkörök száma.

A mintára jellemző értékválasztás feltárás során elvégeztük az értékek funkció szerinti megoszlásának vizsgálatát is. Mint ismeretes, az értékek funkciójuk szerint két típusba /a faktitikus - ténylegesen birto-
kolható - és regulatív - cselekvés módját meghatározó -
értékek/ sorolhatók.

A mintánkban szereplő tanulók értékválasztásainak összevont mutatói /20.sz. táblázat/ a pozitív dimenzióban: faktikus 57,6 %, regulatív 42,4 %. Az elutasítás-

15.sz. ábra

Értékkörök választásának ranghelyei
IV. osztály



ban a faktikus érték: 57,8 %, a regulatív: 42,2 %. Az egymást követő évfolyamok eredményei szerint mindkét dimenzióban a faktikus értékek nagyobb aránya figyelhető meg. Egyedül a negyedik osztály pozitív dimenziójában nagyobb a regulatív értékek aránya.

A vizsgált minta tagjainak értékválasztásai változatos tendenciát mutatnak /21.sz. táblázat/. Az egyes érték kategóriák köreinek stabilitása - évfolyamonkénti összehasonlításban - csak a pozitív dimenzióban figyelhető meg. Ez azt jelenti, hogy évfolyamonként csaknem teljesen átstrukturálódik az értékválasztás iránya. A stabilabb értékek a tanulás /F: 1,7,1,1/, a barátság /C: 2,5,2,2/ és az önértékelés /H: 9,9,9,6/ köreiben tapasztalhatók. Ezen érték körökben a tevékenység, a tanulás, a személyközi értékek - a barátság érték körével manifesztálódnak. A személyközi értékek elfogadásának ambivalenciáját a negatív szféra ranghelyein /2,1,7,1/ túl az osztályok szociogramjai is jól mutatják. Ehhez kapcsolódik a közösség értékválasztásának dinamikus változása, a család és a szerelem érték körének relatíve nagyfokú elutasítása. Mindez azt mutatja, hogy a vizsgált minta elemeinek döntő többsége - általunk nem ismert okok miatt - a személyközi kapcsolatokban rejlő értékeket alacsony szinten fogadja el. Az "én"-re vonat-

kozó értékeket a becsület, az életértékek és az önértékelés körei implikálják. A pozitív szférában az életértékek /I: 6,2,3,3/ és a becsület /G: 8,8,7,6/ ranghelyei ezen értékek kisfokú presztizsére utalnak.

Az önértékelés értékkörében nyert adataink /H: 9,9,9,6/ nagyfokú egyezést mutatnak más szerzők által (Duró, 1982, Szebenyné, 1976) kapott értékekkel. E jelenség magyarázatával kapcsolatban egyetértünk Duró Lajossal (1982), aki ezt így fogalmazza meg: "Az értékekkel való negatív azonosulás irányába hat sok esetben a tanulók értéktapasztalata, a családi, az iskolai vagy kortárs csoport környezetében érvényesülő értékelési minták és sztereotípiák működésének egyoldalúsága is."

3.1.2. Az értékorientáció és az érdeklődés összefüggései

Rubinstein (1958) véleménye szerint az ember mindig mint egységes lény nyilatkozik meg tevékenységei kapcsán, de személyiségének csak egyik vagy másik oldalát mutatja meg. Ebből az is következik, hogy a személyiségben lejátszódó gondolatok, érzelmek és indítékok teljes egészükben sohasem közelíthetők meg. Ugyanakkor a személyiség egészes tanulmányozása sem hanyagolható el miként arra Lewin is utal Koffkát (1931) idézve "A cselekvés és a szükségletek, valamint az érzékelés lélektanának alap-

ténye az, hogy a pszichológiai realitást és a függő részek hatását elsődlegesen az az egész határozza meg, amelybe beágyazódik.

A pszichikus jelenségek a tevékenységben, illetve a tevékenység struktúrájába tartozó folyamatokban nyilvánulnak meg. E folyamatok egyike a cselekvés, amely közvetlenül a célra irányul.

Az értékorientáció és az érdeklődés fogalmi jegyei között a cél értelmezése merül fel elsődlegesen. Gáspár-né (1978) az értékorientáció fogalmának elemzésekor a pszichológiai értéket összefüggésbe hozza a motiváció, a cél és a személyiségvonások /gyökérvonások/ fogalmaival. Felfogása szerint a motívum, a cél és a személyiségvonás fogalmi dinamikus töltetűek. Ezekkel szemben az érték lényegesen statikusabb fogalom. /A statikusságot természetesen relative kell értelmezni./ E fogalmak /érték, motiváció, cél, személyiségvonás/ egymáshoz fűződő kapcsolatát így fogalmazza meg: "Az erg-töltetű motívumok és a gyökérvonások a személyiség választás előtti állapotát mutatja, mintegy tartalom nélküli cselekvéskészséget. A célok jelzik a cselekvés irányát... a cselekvés időálló tartalmát és a tartalomnak megfelelő kivitelezési módozatot viszont az értékek szabják meg."

Az érdeklődés fogalmát a fentiekben már elemeztük. Itt csak a cél és az érdeklődés kapcsolatára utalunk. Annyiban, amennyiben a cél az érdeklődésben nem birtok-

bavételre, hanem a megismerésre irányul, s ezáltal az ember kulturális tevékenységének motivumaként funkcionál.

Az elmondottakból egyértelműen kitűnik, hogy mind az értékorientáció, mind pedig az érdeklődés a személyiség dinamikus vonásainak körébe tartozik. A két pszichológiai jelenségkör fogalmi jegyeinek egy része - a fenti értelemben rokonítható.

Munkánkban alkalmazott érdeklődés-feltáró módszerekkel kapott eredmények azt mutatják, hogy a megvizsgált gimnáziumi tanulók döntő többsége társadalomtudományos érdeklődésű. A kapott eredmények és a pályaelképzelések összehasonlítása alapján megállapítható, hogy a tanulók érdeklődései jól strukturáltak viszonylagosan széleskörűek, megfelelnek a választott pályák követelményeinek. Ebből elvileg a humán körben elhelyezkedő értékek preferenciájára következtethetünk.

Eredményeink azonban mást mutatnak. A domináns érdeklődések és a pályatervek /pedagógus, orvos, közgazdász stb/ által követelt személyiségjegyek, valamint preferált értékek között diszharmonia van.

A humán pályák követelte centrális személyiségjegyek a szociabilitás, a kommunikációs képesség, mentális mobilitás, a kreativitás stb. Ezen személyiségjegyek implicálják egyben a személyközi, a tevékenységre és az "én"-re vonatkozó értékeket is.

Közismert szociálpszichológiai megállapítás, hogy minden közösségben funkcionálnak domináns érdekek és célok. Ha ennek alapján elemezzük a vizsgált gimnáziumi tanulók értékrendjét, azonnal szembetűnik a tanulás értékkörének magas preferenciája. Ez rendjén is lenne, ha ez az emberi tevékenységre vonatkozó értékorientáció nagyobb összhangot mutatna a többi értékkörrel az egyes osztályok közösségi hierarchizálódásával és integrációjával. Mivel ez az összhang kismértékű, feltételezzük, hogy a tanulás individuális értéként funkcionál ami miatt a közösségi tevékenység normájaként nem értelmezhető. Ezt alá támasztja az egyes osztályokban a személyközi kapcsolatok helyzetképe /amiről részletesebben a következőkben szólnunk/.

A munka - tevékenységre vonatkozó - értékkörének rangpozíciója egyezést mutat az érdeklődés tevékenységi /technikai, gazdasági stb/ dimenzióinak helyzetével. Mindkét területet - közel azonos mértékben - alacsonyban preferálták.

Miként már jeleztük az érdeklődési irányok és a pályaelképzelések közötti egyezés nincs kellő összhangban azokkal a pszichológiai értékekkel, amelyeket az interperszonális kapcsolat evokál. A pályamegvalósítás során oly fontos személyközi értékorientációkat reprezentáló "barátság" és "közösség" a rangskála pozitív dimenziójának második és harmadik helye körül mozog. Ez elfo-

gadható eredmény lenne, ha az elutasítási szférában nem ugyanezek a ranghelyek szerepelnének. Az ambivalens választás e fontos érték kategóriákban feszültségeket jelez. A 6,7,8,9,10.sz. ábrák által szemléltetett ambivalenciában megnyilvánuló döntési bizonytalanság a közösségek rejtett hálózatában /szociogramok/ az elutasítás dominanciájával oldódik. Ez a közösségi értékek alacsony presztizsére utal.

Az érdeklődési irányok feltárása során vizsgáltuk az érdeklődési-profil plaszticitását és gyakorlati felhasználhatóságát segítő vezetői beállítottsági irányt is. A vezetői beállítottság körében felhasznált mondások, a személyiség becsvágya, önérvényesítő és irányító törekvése általában az igény szint pszichikus erőit evokálja. Ezért ez és az "én"-re vonatkozó értékek /becsület, önértékelés, életértékek/ tartalmilag hasonlóságot mutatnak.

A vezetői irány preferáltsága - az összesítő és osztályonkénti ábrák tanulsága szerint - mindkét dimenzióban 50 % körüli értékű ambivalens választást jelez. Az érték kategóriák köréből az életértékek elfogadottsága valamivel jobb arányú, mint a becsületesség és az önértékelési körök esetében, amelyek részmintánként a nyolcadik és a kilencedik ranghelyek körül mozognak. A viszonyított adatok értékei arra is utalnak, hogy a

tanulók önértékelésére, az "én"-re vonatkozó ítéleteik végülis kevésbé reálisak.

3.2. Az osztályszerkezet és a személyközi kapcsolatok helyzete

Fejezetünk e részében az osztályszerkezet és a személyközi kapcsolatok helyzetét vizsgáljuk meg a szociogramok értelmezésével, valamint a személyközi kapcsolatok és az érdeklődések összefüggéseinek bemutatásával.

3.2.1. A szociogramok értelmezése

A következőkben a - kutatási feladatainknak megfelelően feltárjuk a vizsgálatban szereplő tanulócsoportok /osztályok/ társas alakzatának jelenséghatárát, belső kapcsolatainak és egymásra gyakorolt hatásának - az érdeklődéssel összefüggő - pszichológiai jellemzőit.

A vizsgálatban a többszemponútú szociometriai módszer módosított változatát alkalmaztuk. Erre a célra felhasznált kérdőív /7.sz. melléklet/ alapján a szerkezeti, a csoportléghatár, a tagolódási dimenziók mutatói szerint jellemezzük az osztályközösségeket /22.sz. táblázat/.

Az első osztály /N=35/ szociogramján /16.sz. ábra/ először a társas mező strukturáltságát vizsgáltuk.

A szerkezeti mutatók /23.sz. táblázat/ közül a centrális-marginális mutató nem számítható, mert a társas mezőnek nincs központja. Közösségről tehát itt nem beszélhetünk. A társas helyzetet - egy zárt alakzatot kivéve - láncok és párkapcsolatok jellemzik. A magányosok száma /8 fő/ igen sok. Ez a társashelyzet elsősorban a közvélemény kialakulását nehezíti, a tagok befolyásolhatók, a láncokon gyorsan végigfutnak a hírek. A sok magányos helyzetű tanuló jelenléte a szolidaritás hiánya mellett azt is jelentheti, hogy az első osztály első félévében még nem alakulhatott ki fejlett közösség. A kohéziós mutatók közül a kölcsönösségi index /Köi: 77,1 %/ laza csoportosulásra utal. Az osztály ebben az alakzatban kevésbé mozgósítható. A sűrűségi mutató nagyon alacsony /Si: 0,57/ az átlagövetet sem éri el. A "mi" attitűd még nem bontakozott ki. A kohéziós index /Koi: 3,4 %/ jóval az átlag / \bar{x} = 10-13 %/ alatt van. Ez azt jelenti, hogy a lehetséges kölcsönös kapcsolatok igen kismértékben váltak valósággá. Biztató a közösséggé fejlődés szempontjából, hogy a viszonzottsági index /Vi: 46 %/ az átlagot / \bar{x} : 40-50 %/ eléri. Ez az érték azt mutatja, hogy a tanulók választásaiban a realitás az egyik fő elem, ami a későbbiekben stabil kölcsönös kapcsolatok kialakulását segítheti elő. A csoportlégkör mutatója 2,5 - 4,3 közötti értékű. E szerint az osztálynak már

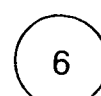
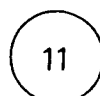
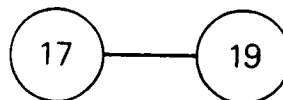
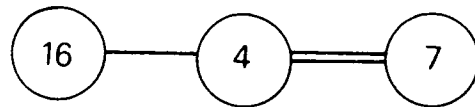
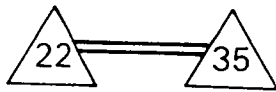
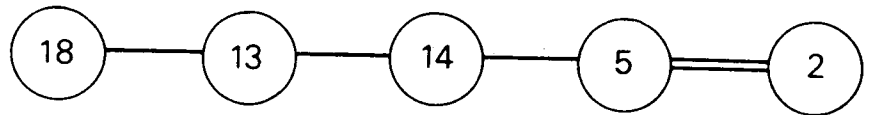
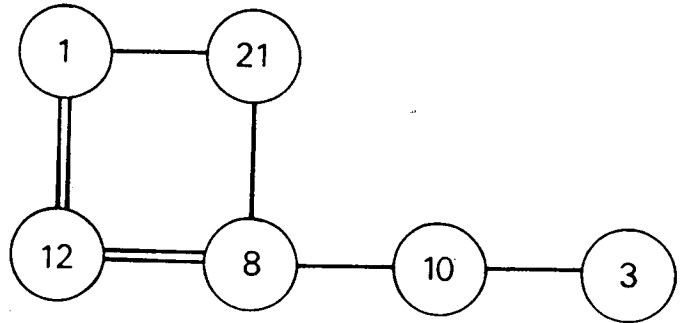
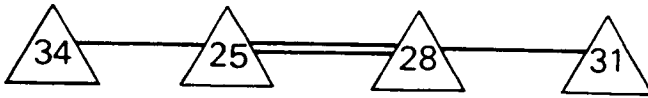
van közvéleménye, ennek megfelelően választanak. A rokonszenvi választások inkább a funkció kialakulása során létrejött modellhez alkalmazkodnak. A tagolódási dimenziók vonatkozásában mind a pregnancia /Pi: 14,2 %/, mind a szerepindex /Szi: 20 %/ jóval az átlagos alatti. Az osztály hierarchiája és differenciáltsága kialakulófélben van. A szerepindex viszonylagosan nagyobb aránya szerint a választásban a személyi tulajdonságok preferenciája jelentősebb. A differenciálódási mutató értékei 2-3-4-26. A hierarchizálódás és differenciálódás szempontjából közömbös helyzetben lévők száma /26/ igen magas. A társas mezőben két tanulónak van /S.I., K.P./ jelentősége szerepérték nélkül. A választási repertoár mutatója /Vr: 19,6 %/ az átlaghoz viszonyítva \bar{x} : 40-50 %/ igen alacsony. Mivel ez az érték egy olyan csoportosulásban szerepel, ahol a szociogramon a láncalakzat dominál, a csoportlégkör mutatójának mindkét oldala alacsony szóródású, továbbá a jelentőség index alacsony értékű, ezért erre - az alakuló - közösségre egyelőre a társas közöny a jellemző.

A L.A. fiú tanuló esetében - a túlzott pregnanciaérték /118/ és a két kategóriában lévő szerepérték - a "sztárképződés veszélye" áll fenn. L.A. és K.T. tanulók között a kettős-kötés alapja a rokonszenvi dominancia lehet, mivel K.T. tanulónak is van szerepérté-

Szociogram

I. osztály

/N=35/



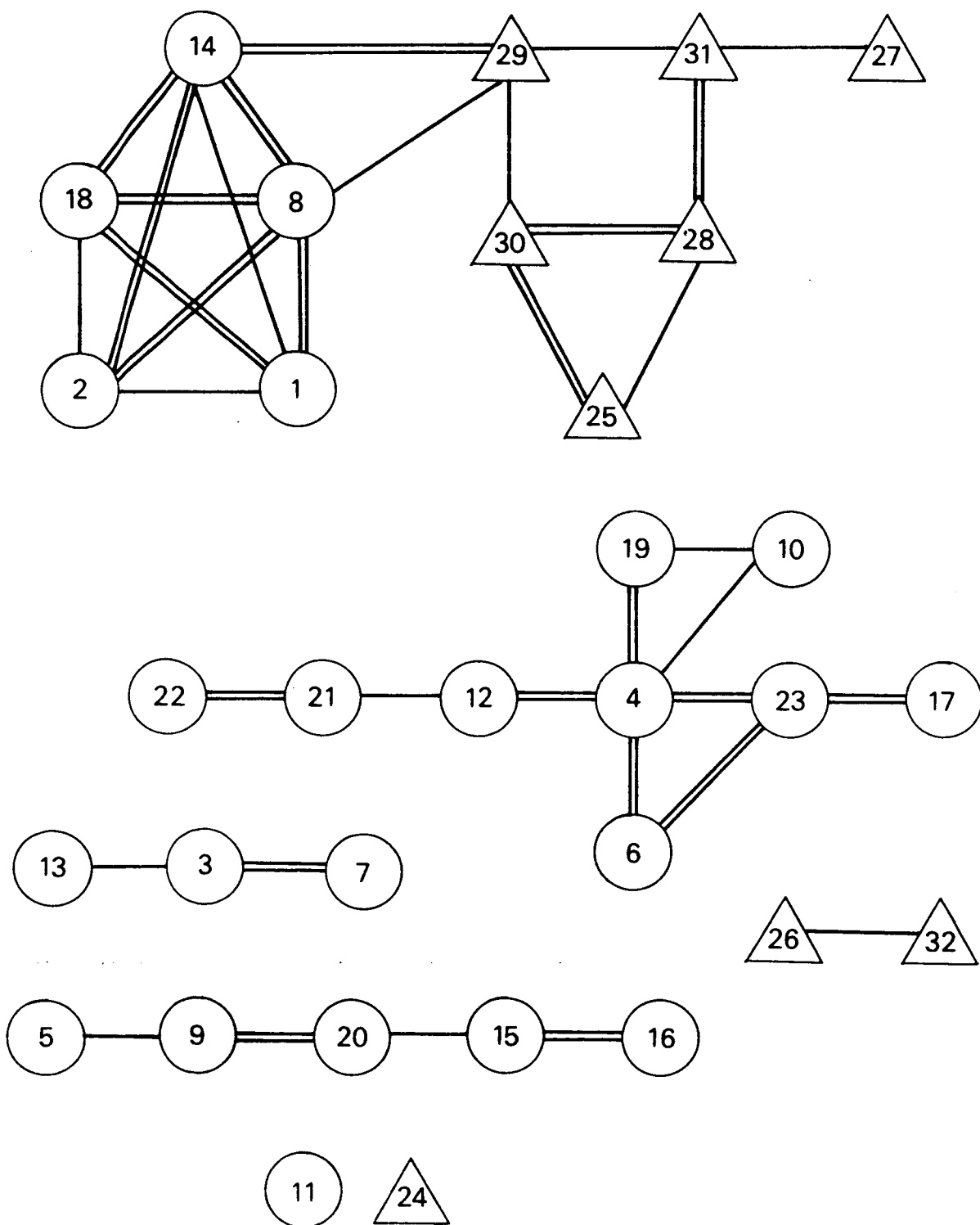
ke. H.H. leánytanuló két rokonszenvi szerepértéke mellett három kölcsönös kapcsolattal rendelkezik. Ez az egész csoportban a legmagasabb.

A második osztály /N=32/ szociogramján /17.sz. ábra/ nem található a közösség központjának megfelelő alakzat. Az öt leány által alkotott csoport szervesen kapcsolódik ugyan a hat fiú alkotta alakzathoz, ez azonban nem elég a centrális-marginális mutató kiszámításához, mivel az osztály nagy hányada láncban, illetve egy másik zárt alakzatban helyezkedik el. Zárt alakzatban a tanulók 50 %-a található. Ez az arány szervezett közösséget jelentene, ha a láncok nagyobb arányba kapcsolódna hozzájuk. A kohéziós mutató /22.sz. táblázat/ vonatkozásában a kölcsönösségi index /Köi: 93,7 %/ az átlagosnál magasabb értékkel szerepel. Csupán két fő a magányosok száma, ami fokozott társas igényre utal. A sűrűségi index /Si: 1,1 %/ az átlagot meghaladja. Ekkora érték már stabil közösséget jellemez. Ugyanakkor a kohéziós index /Koi: 7,3 %/ értéke az átlagot nem éri el, ami szétesett csoportot mutat, ahol figyelemre méltó együttes teljesítményre nem lehet számítani. A viszonzottsági mutató /Vi: 56,3 %/ átlagosan jó. A kohéziós mutatók összességében egy jó képességű osztályközösség szétesését jelzik. /22.sz. táblázat/ Az osztály szociogramjának szerkezetében többközpontú - feltehetően egy-

Szoöciogram

II.osztály

/N=32/



mással rivalizáló - zárt csoportok alakultak ki.

A csoportléggör mutatója 3,3 - 5,3 igen magas, ami általában fejlett közvéleményre utal. Jelen esetben azonban az osztály egy részénél - még a rokonszenvi választásokban is - a konformizmus jelentkezik, azaz a terhans tanulokat betöltött funkciójuk alapján tartják szimpatikusnak, nem pedig valódi alkalmasságuk szerint. A tagolódási dimenzióban a pregnancy index /Pi: 18,8 %/, és a szerepindex /Szi: 34,4 %/ arányában az Szi a hangsúlyozottabb, ami az egyéniség, a személyi tulajdonságok fokozottabb érvényesülését jelzi, még akkor is, ha ez néha konformista alapon történik. Az elsődlegesen pregnancy személyeknek funkció jellegű szerepértéke van, ami azt mutatja, hogy a csoport feladat-vezérlésű. A differenciálódási mutató 0-4-7-21 értékei - az előbbiekkal ellentétben - sztárrendszerű, labilis teljesítményű csoportot ír le. Ez abból következik, hogy a harmadik adat magasabb mint az előző kettő összege. A szociogram vizsgálata során szembetűnik a négy tanuló alkotta zárt alakzat. Abból, hogy közülük csak egynek van /B.E./ az elsődleges pregnancy mellett rokonszenvi szerepértéke, arra következtethetünk, hogy a gyerekek funkcióválasztásaira hatással vannak a nem feltétlenül rokonszenves, de befolyással bíró személyek. Ezt támasztja alá D.A. köré csoportosuló alakzat is, ahol csupán a központban lévő

tanuló rendelkezik egy rokonszenvi szerepértékkal, míg a köréje csoportosulók jelentőség és szerep szempontjából egyaránt közömbösek.

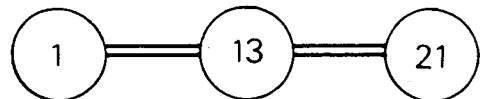
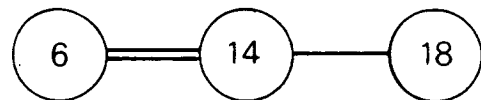
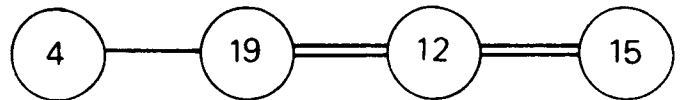
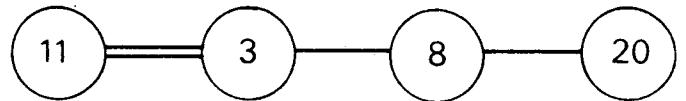
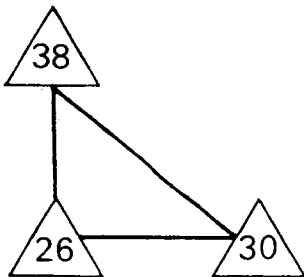
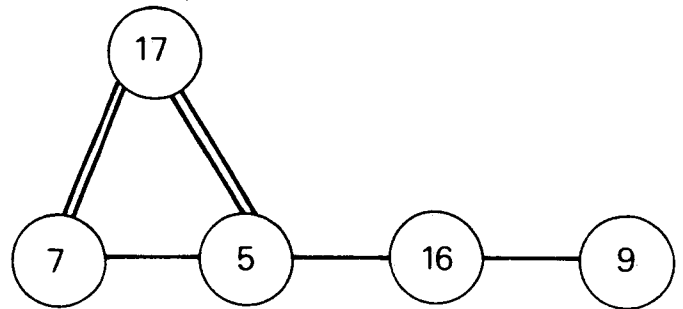
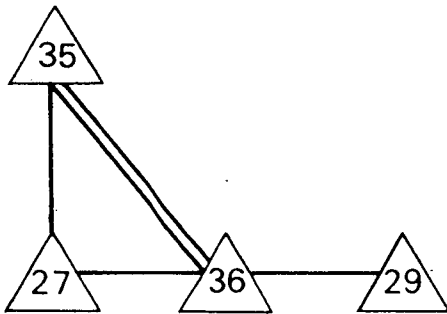
A harmadik osztály /N=38/ tanulói sem alkotnak közösséget /18.sz. ábra/, ezáltal a centrális-marginális mutató nem számítható /Cm=0/. Zárt alakzatban az osztálynak csupán 24 %-a tartozik, ami a közvélemény kialakulását nagymértékben hátráltatja. A zárt alakzatok száma három, tehát inkább klikkek alakulnak, mint összefüggő hálózat. Sokan tartoznak lánc alakzatba, ami nagyon kedvez a hírek gyors terjedésének, de az összehangolt vélemények kialakulását akadályozza. Lánc alakzatban szerepel az osztály 40 %-a, amit magas aránynak tartunk. A magányosok száma /10 fő/ ebben az osztályban a legtöbb. Főleg a fiúk a magányosak. Kiméletlen légkörre utal, hogy a magányosok között van egy másodlagosan pregnáns, az igazságosság kritériumában szerepértékkal rendelkező /B.Cs./ valamint egy elsődlegesen pregnáns szerepértékkal rendelkező tanuló is /K.J./. A kohéziós mutatók köréből /22.sz. táblázat/ a kölcsönösségi index /Köi: 26,3 %/ értéke igen alacsony. Az átlag 85-90 %-ig terjed, tehát itt legfeljebb egy az intézményes keret által összefogott laza csoportosulásról beszélhetünk, amire ráadásul az elmagányosodási folyamat is jellemző. Ebben az osztályban a sűrűségi mutató /Si: 0,61/ értéke mélyen az átlag alatt helyezkedik el, ami a klikkek

képződését valószínűsíti. A kohéziós index /Koi: 3,3 %/ értéke is átlag alatti, amiből a szolidaritás hiányára, a közös megmozdulásokban a széthullásra következtethetünk. Egyedül a viszonzottsági index 43,8 %-os értéke az átlagos. Ez azt jelenti, hogy a csoportosulás tagjai helyesen értékelik kapcsolataikat és vágyaik is benne vannak választásaikban. A csoportlégkör mutatója 2,3 - 4,4 értékű. A rokonszenvi választások szubjektívek, ami helyénvaló, a funkciólégkör mutatóját /4,4/ viszont magasnak tartjuk. Ebben a laza csoportosulásban, ahol a két sztárhelyzetű tanuló /Gy.M., H.T./ külön-külön klikket hozott létre a magas funkcióérték éppúgy utalhat kialakult közvéleményre, mint a konformista légkörre. A csoport tagjai hiába tartják a két sztárhelyzetű tanulót elsődlegesen pregnánsnak magas szerepértékekkel, ők a rokonszenvi választásaikban csupán a klikk tagjait részesítik előnyben. Ugyanakkor igaz, hogy közöttük is elég lazák a kötődések. A tagolódási dimenziót mutató /Pi: 21,8 %, Szi: 18,2 %/ aránylag alacsony értékekkel rendelkeznek. Egy tanulót kivéve csak a pregnáns tanulók rendelkeznek szerepértékekkel, akik a hierachiában lévő helyzetük alapján közösségi jellegű elismerést kapnak. Ez a tény és az, hogy a pregnancia index értéke nagyobb a szerepindexénél, autokratikus légkörre utal. A differenciálódási mutató értékei: 1-5-2-30. Egy

Szociogram

III. osztály

/N=38/



leánytanulónak tulajdonitanak "jelentőséget szerep nélkül" /L.I./, aki nagy hatással van társaira, azonban a feladatok végrehajtását nem segíti. Öt tanuló rendelkezik "jelentősége szereppel", ami erőszakos vezetésre utal. A választási repertoár /Vr: 27,7 %/ pedig átlagosnak tekinthető.

A negyedik osztályban /N=29/ a tanulók 34 %-a tartozik zárt alakzatba /19.sz. ábra/. Ez három különálló zárt egységet jelent laza kötődésekkel. Ezen kívül két lánc és egy párcapcsolat látható a szociogramon. A tanulók 21 %-a magányos. Centrális-marginális mutató itt sem számítható /Cm: 0/, ezért az osztály szintén nem tekinthető közösségnek. A négy tanulóból álló lánc kötődései erősek ugyan, de a lánc alakzat önmagában nem jelent közösségformáló erőt, ráadásul tagjai az osztálytársak által sem rokonszenvesnek, sem jelentősnek nem tartott tanulók. A kohéziós mutatók köréből a kölcsönösségi index értéke 79,3 %. A társas mező kohéziója viszont lazul, sok /6 fő/ a magányos tanuló. A sűrűségi index /Si: 0,69 %/ alacsony értéke miatt itt a klikkesedési tendencia ugyancsak érzékelhető. A kohéziós index értéke /Koi: 4,9 %/ egy szétesőfélben lévő csoportosulást mutat, ahol alacsony fokú a szolidaritás. A csoport szociogramja a viszonzottsági index /Vi: 55,6 %/ értéke szerint is laza szerkezetet ábrázol. A csoportlélgkört mutató értékek: 2-11-3-71 konformista

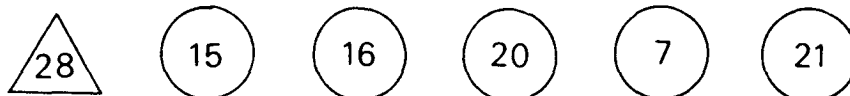
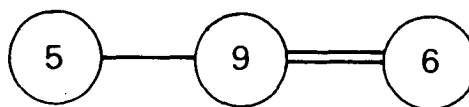
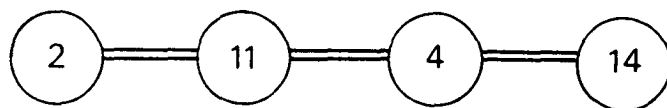
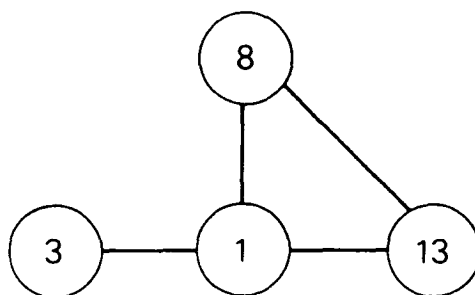
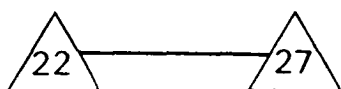
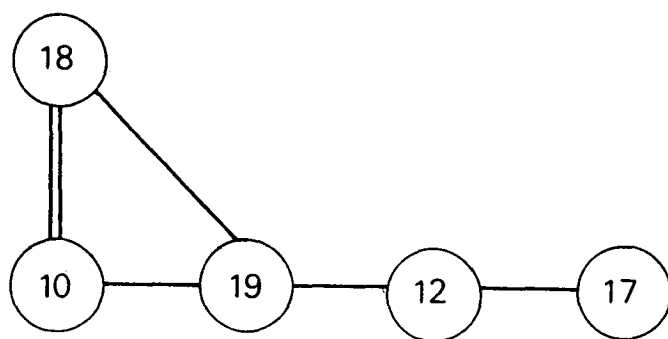
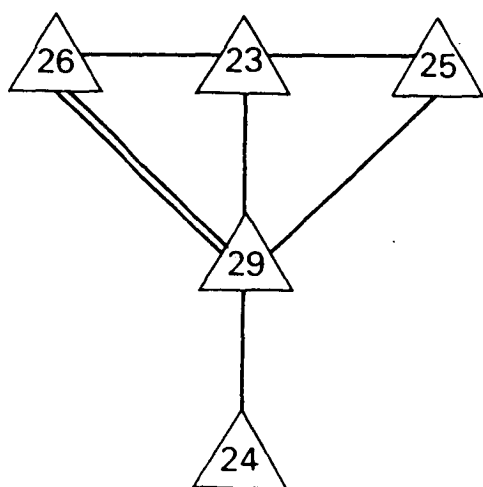
légkörre utalnak. Ez az előírásszerű választásokban manifesztálódik. Érzelmeket alárendelik a közvélemény által behatárolt ítéleteknek. A tagolódási dimenziókban /Pi: 21,9 %, Szi: 31 %/ a szerepindex magasabb a pregnancy indexnél, ami azt jelzi, hogy az egyéni tulajdonságokat a csoport tagjai többre értékelik, mint a hierarchiában elfoglalt helyet. Viszonylag magas a rokonszenvi szerepértékük száma /5/, közülük három tanuló elsődlegesen pregnancy is. A differenciálódási mutató értékei 0-5-4-20. A szerepértékkel bíró pregnancy tanulók közül K.A. és V.L. alkotja a fiú klikk központját. Mindkettőnek szerepértéke van, emellett az igazságosság és a tehetség kritériumaiban is elismerik őket. Az osztályban a társkapcsolatok főleg érzelmi szinten szerveződnek, amire példaként a zárt - leány - alakzatokban a K.I. és B.Gy. tanulók helyzetét említjük. G.Zs. elsődlegesen pregnancy tanuló a három kategóriában kapott szerepértéke ellenére magányos, azaz elismerik értékes egyéni tulajdonságait, mégsem rokonszenves számukra.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a négy osztály közösségi szerkezete kevésbé hierarchizált és integrált. Az első és a második osztályban kapott mutatók értékei alapján úgy véljük, hogy kialakulhatnak még jó kollektívák. A harmadik és negyedik osztály társas szerkezete viszont még kevésbé rendelkezik a közösség,

Szociogram

IV.osztály

/N=29/



a jó kollektíva ismérveivel. Ezen osztályok tagjait az intézményes szervezet keretei tartják össze, amelynek okai között - az egyéb tényezők mellett - bizonyára a pedagógiai nevelő irányítás gyengédségei is szerepet játszanak.

3.2.2. A személyközi kapcsolatok és az érdeklődés összefüggései

A fejlődéslélektan tudományos eredményei, de a mindennapi élet gyakorlati tapasztalatai is azt mutatják, hogy a szocializációs folyamat során a serdülő- és korai ifjúkorban lévők számára a kortárs csoportok jelentősége, befolyása megnövekszik. Ebből következően az osztályközösség szociális terében a személyközi kapcsolatok keretei között olyan kognitív, affektív, értékelési stb minták funkcionálhatnak, amelyek elősegíthetik a közösséget alkotó tanulók pszichikumában a tartalmi strukturák elemeinek - a beállítódás, az érdeklődés, a társadalmi szükségletekből fakadó motivumok stb. - egyfajta egységesülését.

Ebből az aspektusból kiindulva igyekeztünk megállapítani azt, hogy az osztályközösség zárt alakzataihoz tartozó tanulók érdeklődései mennyiben mutatnak egységes képet. E munkát a második évfolyammal kezdtük arra szá-

mitva, hogy a közösség személyiségformáló hatásának az érdeklődés alakulását mutató vonásaival már találkozhattunk.

A második osztályban a tizenegy főből álló zárt alakzatot vizsgáltuk meg /17.sz. ábra/. Első lépésként elkészítettük az /N=11/ összesítő érdeklődés-struktúrát. Ezt összehasonlítottuk az osztály /N=32/ struktúrájával, amelyben öt centrális érdeklődési kör /a pszichológia, a film, az utazás és a földrajz/ szerepel. A zárt alakzat érdeklődés-struktúrájában a központi érdeklődési körök tartalmilag és mennyiségileg is változtak. A divat érdeklődési köre a perifériára szorult, ugyanakkor a központba került a biológiai és a politikai kör. E kedvező változás pozitív hatását fokozzák az érdeklődési körök kötődéseinek sajátos kombinációi is. A biológia-pszichológia, az erkölcs-politika, a biológia-ismeretelmélet stb. kapcsolata a tudományos igényű megismerés jelenlétét mutatja. Erősebbé váltak a kötődések is, amelyek a tanulók jól integrált érdeklődéseinek jelenlétére utalnak.

A vizsgált társas szerkezetben a fiúk és leányok külön-külön alkotnak zárt alakzatot. A kötődés közöttük S.N. fiú tanulón keresztül valósult meg. E társas mezőhöz tartozó valamennyi tanuló egy, vagy több kritériumban szerepértékkel rendelkezik. Közülük négyen /B.E., Gy.J., N.K., S.I./ elsődlegesen pregnánsak is. N.K. és

S.I. tanulókat a szerepértékük szerint kiemelkedően tehetségesnek tartják osztálytársaik. A dokumentumok elemzéséből tudjuk, hogy az alakzat három tagja KISZ funkciót tölt be az osztályban és valamennyien jó tanulók.

Az érdeklődés-feltáró módszerek segítségével megismert érdeklődési irányokat és struktúrákat tanulónként tekintettük át, és hasonlítottuk össze.

Először a fiúkból álló alakzat tagjainak a tevékenységbe ágyazódó érdeklődéseit /Csirszka féle kíséreldeklődés teszt/ vizsgáltuk meg. Azt találtuk, hogy a kereskedelmi, az adminisztratív a minimalista irányokat valamennyien elutasítják. Ugyanakkor az elméleti kört mind a hat fiú magas preferenciával elfogadja. A technikai, a gazdasági, a humán irányokat és a vezetői beállítottsági kört négyen preferálják, ketten elutasítják. A közlekedési irányt hárommal kis itemmel választják, hárommal figyelmen kívül hagyták.

Az érdeklődési struktúrák dimenziói /W. Hennig-féle eljárás/ körében lényegesen nagyobb szóródást tapasztaltunk. A fiúk többsége /6 fő/ szívesen foglalkozik a politika, a földrajz, a pszichológia, a biológia és az erkölcs körébe tartozó kérdésekkel.

A pályaválasztási elképzeléseik szerint: kettő orvosi, kettő mérnöki, egy tanári pályára készül, egy pedig még nem tudott dönteni.

A pályaterveik és az érdeklődés-struktúráik nagyfokú adekvátsága szembetűnő. Csupán az egyik /V.E./ tanuló érdeklődési struktúrája mutat inadekvát pályaválasztást. Érdeklődései és a választás közötti distancia okának magyarázatát - a motivációt felmérő kérdőíven - a tanuló adja meg amikor közli, hogy szülei kívánságára döntött az orvosi pálya mellett.

A tevékenységi körben a leányok a technikai és az adminisztratív - kisebb értékkel - a minimalista érdeklődési irányokat egyöntetűen elutasítják. Hasonlóan kifejezett a választási oldal /pozitív dimenzió/ az elméleti és a humán irányok vonatkozásában. Többségük /4 fő/ elutasítja a kereskedelmi, gazdasági, közlekedési és a vezetői irányt. A választások és elutasítások mértéke a leányok esetében is karakterisztikus érdeklődésekre utalnak. Ezt erősíti meg az érdeklődés-struktúráik vizsgálata is. A leányok érdeklődési struktúráiban a fiúkénál nagyobb választási aránnyal szerepel a biológia, pszichológia és az erkölcs.

A pályaválasztás tekintetében nagyobb bizonytalanságot mutatnak, mivel hároman nem tudtak dönteni. Egy pedagógusnak készül, egy pedig /B.E./ művészeti pályán kíván tevékenykedni.

A további két osztályban nincsenek egymáshoz kapcsolódó zárt alakzatok, emiatt külön az elemzéshez ösz-

szesítő érdeklődés-struktúrákat nem tudtunk készíteni. A harmadik osztályban a négy fiú és a három leány alkotta alakzatot vizsgáltuk meg. A fiúk körében H.T. elsődlegesen pregnáns és hét kritériumban szerepértékkal, L.T. és S.A. elsődlegesen pregnáns két-két kritériumban szerepértékkal rendelkezik. Az osztály közössége mindhárom tanulót kiemelkedően tehetségesnek tartja. A tevékenységi dimenziókat tartalmazó érdeklődési irányok közül mindnégyen választották a humán - egy tanuló kivételével - az elmélet, a gazdaság, és a közlekedés köreit. Ugyanakkor az adminisztratív, a kereskedelem és a minimalista köröket valamennyien elutasították. A vezetői beállítottságot egy tanuló preferálta, egy elutasította, kettő pedig figyelmen kívül hagyta. Hasonlóan változatos a technikai érdeklődési kör preferenciájának helyzete is. Az egyéni érdeklődés-struktúrákban az egyezés a biológia, földrajz, utazás, politika irányainak közös választásában mutatható ki. Pályaválasztási elképzeléseik - fizikus, matematikus, biológus kutató és erdőmérnök - "érdeklődés követelményei" megfelelőek az egyéni érdeklődés-struktúráik alapján.

A leányok alkotta társas alakzatban senki nem pregnáns és szerepértékkal sem rendelkezik. Az osztályfőnök véleménye szerint közepes eredményeket produkáló visszahúzódó tanulók. A humán érdeklődés irányt valamennyien, a gazdasági és közlekedési köröket ketten választották.

Mindhárman figyelmen kívül hagyták /nulla értékkel/ a vezetői, a technikai és kereskedelmi irányokat. A minimalista körben + 1 és - 4 értékek között választottak. Érdeklődés-struktúráikban feltűnő egyezés figyelhető meg. Ezek középpontjában a divat áll nagy kötődési szélességgel, más érdeklődési irányok felé. Ez nagyfokú eltérést jelent a pályaelképzelésük - pedagógus, tolmács - által kívánatosnak tartott érdeklődési körök-höz viszonyítva.

A negyedik osztályban K.A., K.I., R.L., P.P., V.L. fiú és K.I. Sz.A., Sz.É. leány alkotta zárt alakzatokat vizsgáltuk meg. A fiúk körében K.A. elsődlegesen pregnáns, öt szerepértékkel - közöttük kettő a tehetség kritériumában - V.L. elsődlegesen pregnáns három rokon-szenvi szerepértékkel rendelkezik. Az alakzat többi tagja sem szerep, sem pregnanciaértéket nem kapott. Az osztályfőnöki dokumentumok szerint K.A. fiú az osztály legértékesebb tagja, de a többi is jó tanuló. A technikai, elméleti, közlekedési irányokat egy fiú kivételével kis arányban preferálják. Ugyanakkor valamennyien elutasítják a humán, a kereskedelmi, a minimalista, négyen pedig a vezetői irányokat. Pályaválasztási elképzeléseik szerint kettő matematikus, kettő orvos, egy pedig műfordító akar lenni. Ezt is figyelembe véve a csoport jellemző specifikus megnyilatkozása a humán érdeklődési kör egyöntetű elutasítása. Egyéni érdeklődés-struktúráik kevésbé

felelnek meg pályaválasztási elképzeléseiknek. Ezt összefüggésbe hozhatjuk jellegzetes pályaválasztási motívumaikkal is, amelyekben a "szülők kívánságára" az "anyagi biztonság", az "összeköttetések" és a "könnyű elhelyezkedési lehetőség" fordul elő.

A leányok három fős alakzatában sem pregnanciával, sem szerepértékkel nem rendelkezik senki. Különállásuk az osztályközösségtől - a fiúk csoportjával együtt - klikk-szerű csoportosulást jelez. Egységesen elutasítják a technikai, a kereskedelmi, a gazdasági és az adminisztratív érdeklődési irányokat. Ha alacsony értékkel is, de preferálják a humán és elméleti köröket. A minimalista beállítottságot ketten elutasítják, egy pedig - az egész populációban a legnagyobb értékkel - elfogadja. Mindhárom tanulóra jellemző a választási bizonytalanság, az ambivalencia. Pályaválasztási elképzelésük szerint - pedagógusok akarnak lenni. Ezzel a szűkkörű és főként a divatot preferáló egyéni érdeklődés-struktúráik nem mutatnak megfelelést.

A szociogramok szerint a megvizsgált osztályokban egységes, összefüggő társas mező nem alakult ki. A harmadik és negyedik osztályban kisebb zárt /klikk-szerű/ alakzatok funkcionálnak. Ezek létrejöttének alapvető kritériuma a tanulmányi teljesítmények szerinti tömörülés.

Az érdeklődési irányok és struktúrák feltárásával

a teljes mintára /N=134/ kapott abszolút értékek átlagához viszonyítva a vizsgált alakzatok tagjainak választásaiban, illetve elutasításaiban specifikus - a csoportra jellemző egységes - vonások emelhetők ki. Így például a leányok alkotta zárt alakzatokban a technikai, kereskedelmi, vezetői irányok egységesen teljes elutasítása egyes érdeklődési irányok pszichológia, biológia, divat csoportonkénti preferenciája vagy a negyedikes fiúk által egységesen elutasított humán érdeklődési irány stb. Ezek megerősítik feltételezésünket, mely szerint az interperszonális kapcsolatok szocializációs szerepe az érdeklődések egységesülését befolyásolják. Azt azonban, hogy mekkora a személyközi kapcsolatok és mekkora más tényezők /pl. az iskolatípus szerinti szelekció, a tanulmányi teljesítmények szerinti csoportképződés stb/ hatása az érdeklődések azonosulásában az általunk alkalmazott módszerrel teljes egészében nem állapíthattuk meg. Mindezek kutatásait további feladatunknak tekintjük.

Ö S S Z E F O G L A L Á S

Az érdeklődés pedagógiai pszichológiai elemzésével a gimnáziumi korosztály diagnosztikai vizsgálatához kívántunk hozzájárulni.

Az érdeklődések feltárásának jelentőségét abban látjuk, hogy a személyiségfejlődés adott szakaszában objektiválják a szocializációs folyamat során elért eredményeket, illetve más összefüggésben a meglévő érdeklődési irányok ismeretében meghatározhatók a fejlesztés további feladatai is. A téma pedagógiai pszichológiai megközelítése miatt az érdeklődést úgy fogtuk fel, mint a megismerő-esajátító tevékenység valamilyen fajtájához fűződő preferenciát. Abból kiindulva, hogy az érdeklődés nem statikus jelenség, hanem a környezettel való dinamikus kölcsönhatás eredménye, szociálpszichológiai módszereket is alkalmaztunk a vizsgálatok során.

Kutatásunk lényegében az alábbi területekre összpontosult:

- Vizsgálataink középpontját az érdeklődés-struktúrák és érdeklődési irányok feltárása és elemzése képezte.
- A szintetizáló jellegű személyiségmodellek középpontjában általában az ösztönző rendszerek helyezkednek el, amelynek egyik tényezője a társadalmi célokra irányu-

ló indítékokat tartalmazza. Az ösztönző rendszerhez kapcsolódóan a személyiség irányulásának elemeit az érdeklődés, a motivációs rendszer, a meggyőződés és a beállítódás képezi (Horváth, 1978, Kossakowski, 1980, Kelemen 1981). Ebből is kitűnik, hogy az érdeklődés szoros kapcsolatban áll a személyiség társadalmi célokra /értékekre/ irányuló indítékaival. Ezért feltártuk az osztályközösségek értékorientációit is és összehasonlítottuk az érdeklődés különböző mutatóival.

- Köztudott továbbá az is, hogy a nevelés minden mozzanata a személyközi kapcsolatok rendszerében a kölcsönhatás viszonyai között zajlik. Emiatt munkánk során nem hagyhattuk figyelmen kívül az osztályközösségek szerkezetének vizsgálatát sem.

- A személyiség érdeklődésének struktúrája és a választott pályakövetelmények közötti megfelelés a humanizált munka alapvető feltétele. Éppen ezért a személyiségfejlesztés egyik központi feladata a reális, megalapozott pályaválasztás elősegítése. Az érdeklődés-vizsgálattal szoros összefüggésben feltártuk a tanulók pályaválasztási értékorientációit is.

Az érdeklődés-struktúra feltárásával megállapíthatóvá vált, hogy a vizsgált tanulócsoportok viszonylag sokoldalú és integrált érdeklődésekkel rendelkeznek. Az érdeklődés-struktúrák /1,2,3,4,5. sz. ábrák/ központi és

középső tartományaiban a természet- és a társadalomtudományi, valamint művészeti kulturális érdeklődések állnak.

A természettudományos területről a biológia és a földrajz erősebb, a fizika gyengébb, míg a technika következetesen periférikus pozícióval rendelkezik.

A társadalomtudományokat reprezentáló érdeklődési irányok rangsorában az első helyen a pszichológia áll. Ezt követi - közepes fontossági értékkel - a politikai és erkölcsi érdeklődési kör a struktúrában. A rangsor negyedik helyén - kötődések hiányában csupán a periférián - az ismeretelméleti, az ötödiken pedig a gazdasági érdeklődési irány szerepel. Megjegyezzük, hogy a gazdasági kérdések iránti érdeklődés mind a négy évfolyamon alacsony szintű, emiatt ez a kör következetesen kiszorult a struktúrákból.

A művészeti-kulturális területről a film, a divat, a könnyűzene és az utazás központi és közepes elhelyezkedésűek, míg a sport, a tánc iránti érdeklődés - bár ezek esetenként különböző kötődésekkel mégis a szerkezeti képbe kerülnek - gyenge. A komolyzene iránt a tanulók döntő többsége nem érdeklődik, így ez az érdeklődési irány is - a legalacsonyabb választási értékkel - konzekvensen a periférián áll.

Az egész mintára vonatkozóan negatív jelenséggént értékeljük, hogy többségük nem mutat megfelelő érdeklő-

dést olyan fontos területek iránt mint a sport, a közgazdaság, a technika. Mindez természetesen egyoldalúságot jelent, amelyet az oktató-nevelő munka során feltétlenül szükséges feloldani. Ugyanakkor megnyugtató, hogy az erkölcsi és politikai érdeklődési irányok központi és közepes fontossági értékekkel permanensen a struktúrákban helyezkednek el. Ez arra is utal, hogy a szocializációs folyamattal összefüggésben eme kérdések iránt a korosztályhoz tartozó fiatalok fogékonyságot és nagyfokú érzékenységet tanusítanak.

Az egyénenként feltárt struktúrák alapján az érdeklődések sokféle változata mutatható ki. Ezekben a "sokféleséget" elsősorban a központi érdeklődésekként meghatározható irányok kapcsolatainak legkülönbözőbb kombinációi jelentik.

Az ún. "kisérdeklődés" - teszt eredményei - az ISV-vel egyezően - a tanulók érdeklődéseinek karakterisztikus vonásait mutatják. Az összesítő érdeklődési profilokból /6.sz. ábra/ mind a leányok, mind pedig a fiúk esetében a humán irány emelkedik ki. A preferencia értékek alapján mindkét nemnél szoros a kapcsolat a humán és elméleti érdeklődési körök között. Ezzel egyező képet mutatnak az ISV által kapott egyéni érdeklődési struktúrák is. Az előzőeknél kevésbé kifejezett /leányoknál 49 %, fiúknál 45,1 %/, de elfogadható értékű az önmegvalósítás energiaháttérét mutató vezető irány..

A pályalélektani kutatásokban az Irle-Csirszka-féle érdeklődésvizsgálat egyes faktorainak interkorrelációs elemzésekor kimutatták, hogy az elméleti érdeklődésűekre "nem jellemző" a kereskedelmi érdeklődés; a gazdasági érdeklődésűeket a minimalista érdeklődés jellemzi; a közlekedési és a minimalista érdeklődések között szoros a korreláció; a leányok csoportjában kapcsolat van az adminisztratív és a minimalista érdeklődés között (Ritoókné, 1983). Ha a fentiekkel összevetjük az általunk kapott eredményeket /14., 15.sz. táblázat/ ezen összefüggések esetünkben is kimutathatókká válnak. A kereskedelmi és elméleti körök értékei /leányok Ke: 31,5 %, El: 85,1 %, fiúk Ke: 16 %, El: 93,1 %/ jól elkülönülnek. Ugyanakkor - az interkorrelációs számításokkal egyezően - a kereskedelmi és a minimalista érdeklődési irányok között szoros, a gazdasági és minimalista érdeklődési körök között kisebb mértékű a korreláció. A leányok érdeklődései köreiben az adminisztratív /19,3 %/ és a minimalista /30,4 %/ irányok közötti kapcsolat kifejezett, míg a fiúknál a kapott értékek /Ad: 3,8 %, Mi: 22,5 %/ közötti nagy különbség miatt az nem számottevő.

Vizsgálatunk igazolta azt a feltevésünket is, hogy a középiskolai tanulók érdeklődései sajátos változáson mennek keresztül. Az alsóbb évfolyamokon a különböző tudományterületek iránti érdeklődés nagyobb gyakorisággal

a szórakozással, s egyben a szabadidő-ráfordítással összefüggő területeken /pl. a film, utazás, divat/ mutatható ki. A felsőbb évfolyamokon a változást - jellemzően - a központi érdeklődési körök tartalmasabb érdeklődési irányokkal való sokrétűbb kötődése jelenti. A különböző érdeklődési területek között erősebb kapcsolatok jönnek létre, amelyek az érdeklődések integrálódásának magasabb fokát mutatják. Ez az egyéni érdeklődési körök és a pályaelképzelés folyamatos megszilárdulásával is összefüggésbe hozható.

Mindezek alapján feltételeztük, hogy hasonló változás mutatható ki az értékválasztás főbb irányai vonatkozásában is. Ezt a feltevést a vizsgálati eredményeink nem igazolták. A tanulók által preferált, illetve elutasított értékkörök osztályonként csaknem teljesen átrendeződtek /21.sz. táblázat/. Vizsgálati adatainkkal egyező eredmények találhatók abban a monográfiában, amely az értékorientáció több szempontú vizsgálatának témakörével foglalkozik (Duró, 1982). Valójában azt, hogy az értékorientáció feltételezett változása nem mutatható ki, a szerző az alábbiakkal indokolja "... Az értékválasztás fejlődési vonala... nem lineárisan halad, hanem dinamikus változásokat tükröz, amely magában foglalja az előrehaladást, a stagnálást és esetenként a visszaesést is..." (Duró, 1982). Az értékorientációs vizsgálataink részeredményeiben is hasonlóan egyező vonások mutatha-

tók ki más szerzők (Gáspárné, 1978, Szebenyiné, 1976, Duró 1982) által kapott értékekkel. Így például az önértékelés rangsorvégi stabilitása, a közösség, becsület, szerelem értékköreinek osztályonkénti hullámozása stb.

Vizsgálati adatainkkal csak részben tudtuk igazolni azt a feltevésünket, hogy a tanulók aktuálisan meglévő érdeklődési irányai és az általuk preferált értékek egyezést mutatnak. Ennek a feltevésnek az elméleti alapját és a két szféra közötti összefüggés néhány kérdését egyébként részletesen kifejtettük. Összegzésként megállapíthatjuk, hogy az érdeklődési körök és az értékorientációk a főbb irányokat illetően korrelálnak. A tanulás értékkörének kiemelkedő preferenciája összhangban van azokkal az érdeklődési irányokkal, amelyek végülis a pályaelképzelésekben manifesztálódnak. Az eltérés a két szféra között ezen a ponton jól érzékelhető. Joggal feltételezhető, hogy a tanulók olyan értékeket preferálnak, amelyek összhangban vannak a választott pályakövetelményekkel is. Itt konkrétan azokra a centrális személyiségjegyekre gondolunk - anélkül, hogy a pályaidentifikáció kérdéskörét részleteznénk - amelyek a megfelelő érdeklődés-fedezettel rendelkező pályaelképzelések vonatkozásában feltétlenül szükségesek. Adataink szerint a személyközi és az "én-re" vonatkozó értékek és az érdeklődési irányok között a vizsgált minta esetében viszont nincs korreláció.

Feltételeztük továbbá, hogy a személyközi kapcsolatok

hatásmechanizmusában érvényesül az azonos értékek elfogadása és a közös érdeklődési irányok kialakulása. Ennek érdekében feltártuk a vizsgálatban résztvevő osztályok társas szerkezetét. A második, harmadik és negyedik osztályokban kialakult zárt alakzatok vizsgálatával kapott adataink alátámasztják feltételezéseinket. Az érdeklődési irányok nagyfokú azonosságot mutatnak az alakzatokban szereplő tanulók esetében, miként azt a megfelelő fejezetben kifejtettük.

A vizsgált zárt alakzatokhoz tartozó tanulók értékorientációi - ahogyan feltételeztük - hasonlóságot mutatnak. Az alakzatok tagjainak értékválasztásai alapján az értékkörök preferenciái csoportonként sajátosan rendeződnek, pl. a második osztályban megvizsgált alakzat tagjainak /valamennyien jó képességűek/ értékválasztási rangsorában az életértékek köre került az élre. A munka és a tanulás értékkörök a negyedik, illetve az ötödik helyen állnak. A harmadik, negyedik osztályok zárt alakzatai - a teljes, illetve az osztályok értékválasztásaitól eltérően - a család értékkörét helyezi az első helyre stb. Az értékek elfogadásának egységesülő folyamatát ennek a csoportfejlődésben betöltött szerepét a loingitudinális vizsgálatok is igazolják (Duró, 1982).

Végezetül az a feltételezésünk, miszerint az érdeklődés középpontjában a választott pályákra való felké-

szülés áll, ugyancsak beigazolódott. A feltárt egyéni érdeklődés-struktúrák és irányok, valamint a pályaelképzelések "érdeklődés - követelményei" közötti egyezés összességében megfelelő. Erről szintén részletesen szölkünk a megfelelő fejezetben. Ezzel a vizsgált tanulók vonatkozásában a későbbiekben létrejövő pályaidentifikáció egyik fontos feltétele megítélésünk szerint nagyrészt biztosítottnak látszik.

A tanulók pályaválasztási elképzeléseinek érdeklődés-struktúráikkal és érdeklődési irányaikkal egyező képét jól kiegészíti a pályaaorientációkban megnyilvánuló törekvések is /16.,17.,18.sz. táblázatok/. Motivációikban a rangsor első három helyére a munkában talált öröm /28,5 %/, a munkatársak megbecsülése /18,1 %/ és az anyagi biztonság /14,5 %/ került. Ezek az értékek más szerzők (Pataki,1977, Zakar, 1980, Szilágyi, 1983) adataival egyezően ezen korosztály törekvéseinek humanizációs aspektusait emelik ki. A pályaelképzeléseik megvalósításához szükséges érzelmi viszonyulásukban döntő többségük tartózkodik a szélsőséges megnyilvánulástól. Kiemelkedő értékkel jelölték a "bizakodó" /76 %/ érzelmi állapotot, amit a pályamegvalósításhoz szükséges érzelmi feszültséget illetően jónak tartunk. A "nyugtalan" emocionális állapotot a tanulók 13,2 %-a jelez, míg 5,4 %-uk közömbös a pályatervük megvalósulása vonatkozásában.

Az érdeklődéssel kapcsolatos kutatásaink eredményeit a fentiekben foglaltuk össze. A kapott adatok és az ezekből levont következtetések viszonylagos értékűek, azokat csak a vizsgált mintára tartjuk érvényesnek. Figyelembe kell venni, hogy a mintát képező tanulók az általános iskolában elért eredményeik alapján, viszonylagosan határozott pályaelképzelésekkel kerültek a gimnáziumba. Továbbá azt is, hogy az átlagos gimnáziumi körülményeknél kedvezőbbek a gyakorló iskola nevelési feltételei. Ebből adódóan érdeklődés irányaik és egész értékrendszerük, továbbá kialakult személyközi kapcsolatrendszerük bizonyára eltér más középfokú oktatási intézményekben tanuló fiatalok hasonló szempontú vizsgálati eredményeitől.

Kutatásainkkal szeretnénk hozzájárulni a gimnáziumi tanulók érdeklődésének pedagógiai, pszichológiai vizsgálatához, amelyet lehetőségeinkhez képest a továbbiakban is folytatni kívánunk.

J E G Y Z E T E K

1./

A Werner Hennig-féle érdeklődés-struktúra feltáró eljárás belső felépítése szerint 17 /természet- és társadalomtudományi, valamint művészeti-kulturális területeket felölelő/ dimenziót tartalmaz. Az érdeklődés-választékból kiindulva meg lehet határozni az érdeklődések kötődéseit is. Így elvileg minden egyes érdeklődés kapcsolatban lehet a többi 16-al. Ebből következően a lehetséges kötődések száma alapján 136 féle kombináció fogalmazható meg /1.sz. melléklet/.

A vizsgálati személyek válaszainak elemzése az érdeklődés-struktúra ismertető jegyeinek figyelembe vételével történik. Az érdeklődési irány az objektív világ megismerésének területe, amely a személyiség számára fontos. Esetünkben 17 ilyen "irányról" beszélhetünk. Az érdeklődés terjedelme egy és tizenhét terület között mozog. A kötődési irány azt jelzi, hogy meghatározott érdeklődés milyen más érdeklődéssel kapcsolódott. A kötődési szélesség azon érdeklődések száma, amelyekkel egy érdeklődés összeköttetésben áll. Az elképzelhető kötődési szélesség 1-16-ig terjedhet. A kötődés erőssége megmutatja, hogy két érdeklődés kapcsolata milyen mértékű. Erős a kötődés, ha a vizsgálati személyek többsége a megfelelő választ adja és ezáltal egyéni érdeklődés-struktúráik közel egye-

ző képet mutatnak. A nemzetközi szakirodalom a kötődési erősségek jelölésére a "Valenz" mértékegységet használja. Egy "Valenz" megfelel annak a kötődési erősségnek, amely akkor adott, ha a vizsgálati csoport összes válaszában 0,5 %-a egy címre - itemre - esik. Az érdeklődés szerkezeti helyzete azt jelenti, hogy a különböző érdeklődések a struktúrában különböző statuszt foglalnak el. Lehetnek központiak, közepesek vagy éppen periférikusak. Az érdeklődések strukturális helyzetének kifejezése tulajdonképpen azok kötődési szélessége. Minden érdeklődésnek van továbbá meghatározott fontossága, amely a kötődési szélesség szerint tagolódik. A centrális érdeklődések, amelyek nagyobb kötődési szélességet is mutatnak, egyben fontosabbak is mint a periférikusak, amelyek kötődési szélessége csekélyebb. Számszerűleg a fontossági kölcsönhatást úgy határozhatjuk meg, hogy a kötődések számát vesszük alapul. Amennyiben minden csoporttag érdeklődésének produktumát összegezzük, úgy megkapjuk azt a számot, amelyben visszatükröződik a csoport érdeklődésének strukturális helyzete. Az érdeklődés elhajlás vagy esése azt jelenti, hogy a központi és a periférikus érdeklődések kötődnek, és ezáltal a fő érdeklődések befolyásolják a mellékérdeklődéseket. A kvantitativ meghatározás helyett az érdeklődés hajlását becsléssel lehet meghatározni. A hajlás egyrészt két összekötött érdeklődés "jelentőség-különbségétől", másrészt a két érdeklődés kötődésének erősségétől függ. Minél na-

gyobb a "jelentőség-különbség", annál inkább kifejezésre jut a hajlás. Erős kötődés nagyobb, gyenge kötődés kisebb hajlást feltételez.

Az érdeklődés strukturájában rész-tartományok emelkednek ki. A központ a legnagyobb fontosságú és a nagy kötődési szélességű érdeklődésekből áll. A perifériát pedig többnyire mellék-érdeklődések képezik, amelyek kevésbé fontosak és nem rendelkeznek kötődési szélességgel.

Végezetül szeretnénk utalni arra a fontos követelményre, hogy az érdeklődés-struktúra értékelésében valamennyi felsorolt oldalt egységben kell látni. Az érdeklődések tagozódásának hierarchiájából a személyiség egyensúlyára is lehet következtetni. Amennyiben hiányzik a fő érdeklődés, úgy az érdeklődési tartomány disszociatív jellegű, következésképpen a személyiség ellentmondásokkal telített.

Az érdeklődés-struktúra vizsgálatához öt lépésből álló értékelési technikát használunk. Az első lépés az érdeklődési irányok alapján a gyakorisági rangsor felállítása. Azaz számba vesszük az érdeklődési irányokat és meghatározzuk az érdeklődési terjedelmet. /Az abszolút választási gyakoriságot z -vel, a %-ost f -el jelöljük./

A gyakorisági táblázat dataival válik ismertté a csoport /osztály/ érdeklődésének iránya és terjedelme. Ha minden sorban vannak bejegyzések, akkor a terjedelem 17 érdeklődési dimenzióval jelentős. Ellenkező esetben az érdeklődés terjedelme sekélyebb. A második lépés során el kell készi-

teni a választási gyakorisági táblát, amely az érdeklődés-kötődéseket tartalmazza. Ez azt jelenti, hogy meg kell határozni a kötődési irányokat. Esetünkben négyzetes mátrixot alkalmazunk $/n = k = 17/$ ahol n - a sorok, k - pedig az oszlopok száma. A mátrix elemeire vonatkozó tulajdonságokból adódik, hogy az "i"-edik sor "j"-edik eleme egyenlő a "j"-edik sor "i"-edik elemével $/a_{ij} = a_{ji}/$. Ezt felhasználva tudtuk egy táblázatban megadni a választási gyakoriság abszolút és százalékos értékeit. Az abszolút értékek egy érdeklődési terület kötődéseinek számát mutatják, a többi $/16/$ érdeklődési irányhoz tartozóan. A mátrix egy-egy sorában lévő számok összege a választási gyakoriságot mutatja a megfelelő érdeklődési terület vonatkozásában. Ezen sorok értékeinek összegével a csoport cimlista szerinti választásainak kétszeresét kapjuk. Ezt az összeget 100 %-nak véve számítottuk ki a kötődések százalékos értékeit. Ezeket az értékeket $/a$ "Valenz" definíciójából adódóan $/2$ -vel megszorozva a kötődési erősségekhez jutottunk. A harmadik értékelési lépésben meghatározzuk a fontossági számokat, azaz az érdeklődési irányok gyakorisági értékét, mint fontossági számokat átvesszük. Mindez megadja, hogy a vizsgálati csoport tagjai milyen gyakran választanak egy érdeklődési területet. Tulajdonképpen ezáltal mutatkoznak meg az érdeklődés-struktúra centrális és periférikus összetevői, valamint a középső tartomány is. A negyedik lépés, a

vizsgált csoport érdeklődés-struktúrájának grafikus ábrázolása. Ez azért fontos, mert nagyon nehéz egyidejűleg áttekinteni a különböző táblázatok alapján az érdeklődések sokrétű kötődését, a kötődések erősségét és a különféle fontosságokat. A sokféle struktúrális ismertetőjegy könnyebb áttekintése érdekében célszerű "struktúrális képekben" ábrázolni azokat. Ezekből az ábrákból valamennyi szükséges összefüggés egyidejűleg kiolvasható. Mindennek előfeltétele, hogy az érdeklődések és kötődési erősségek ábrázolására szimbolikus jeleket alkalmazunk. A kötődések erősségére vonalakat a fő, közepes és periférikus érdeklődések jelölésére különböző alakzatok használatát vezettük be. Ez utóbbiak a struktúrába a fontossági szám és az érdeklődési irány feltüntetésével kerülnek be. A struktúra ábrázolása tehát jelek segítségével jóval egyszerűbb. Talán fontos követelmény még, hogy az összekötővonalak a lehető legkisebb mértékben keresztezzék egymást az áttekinthetőség biztosítása érdekében. Megjegyezzük, hogy a struktúrális képekbe csak azokat a kötődéseket célszerű berajzolni, amelyek erőssége legalább 2 Valenz. Ez tulajdonképpen az ábrázolás éttekinthetetlenségét akadályozza meg és egyben felhívja a figyelmet a leggyakoribb kötődésekre, amelyek a csoportra valóban jellemzőek. Az ötödik értékelési lépés az érdeklődés-struktúra intrapszichikai dinamikájának meghatározására irányul. A dinamikus fo-

lyamatok az érdeklődés-struktúrában leolvashatók. A hajlás az egyéni érdeklődési struktúrában megbecsülhető az összekötött érdeklődések fontossági száma közötti differencia alapján. Megjegyezzük, hogy a becslés csak a szembetűnő különbségek feltárására alkalmas. A kevésbé kiemelkedő jelentőségű hajlások becsléssel aligha tárhatók fel, viszont ezek pedagógiai diagnosztikai fontossága is elenyésző.

A pszichológiai mérőeszközökkel /tesztekkel/ szemben támasztott követelmény, hogy egzakt eredményeket szolgáltatassanak. Tulajdonképpen ez jelenti a vizsgálati módszer megbízhatóságát. A megbízhatóság vizsgálatának klaszikus formája köztudottan az ismételt tesz. Ugyanakkor többen elvégezték már az érdeklődés teszt részeinek értékelését és annak korrelációját varianca-analízis segítségével a kísérlet megismétlése nélkül dolgozták fel /pl. W. Hennig a Lienest-féle feldolgozás alapján $r_{tt}=0,86$ -os eredményt kapott/. Ezek szerint a Hennig-féle érdeklődés-vizsgálati módszer megfelel a szigorú kutatómódszertani követelményeknek.

A megbízhatóság még nem biztosítja egy pszichológiai teszt használhatóságának. Azt feltétlenül ki kell egészíteni az érvényességgel is.

Az érdeklődési teszt érvényességének vizsgálatához az ún. extrém csoportmódszert alkalmazták. Ez lényegileg abból áll, hogy a vizsgálati személyek két csoportját

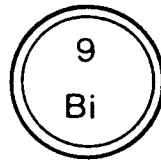
egymással összehasonlították. Az egyik a kérdéses személyiség jegyeket extra magas fokon, a másik extra alacsony fokon tartalmazza. A két csoport teszteredményeiben tökröződött végül is a módszer érvényessége /statisztikailag a gyakorisági számok t-értékének megállapításán keresztül/.

Az egyéni érdeklődés-struktúra képeit az érdeklődés és a pályaérdeklődés kapcsolatának értékeléséhez használtuk fel. Továbbá elkészítettük a vizsgálatban résztvevő valamennyi tanuló egyéni érdeklődés struktúráját is.

A választható 17 érdeklődési területet - meghatározott sorrendben - körvonalon vettük fel. A cimlistában a tanuló által megjelölt címek alapján, a kulcslista segítségével /2.sz. melléklet/ határoztuk meg érdeklődés kötődéseit.

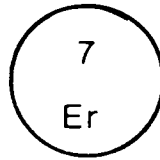
1.sz. jelmagyarázat

A struktúrális kép szimbólumai



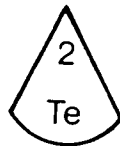
Érdeklődés struktúrális
központ

Főérdeklődés



Érdeklődés középső
struktúrális tartományban

Középső érdeklődés



Érdeklődés a struktúrális
periférián

Periférikus érdeklődés

----- 1 Valenz

————— 2 Valenz

===== 4 Valenz

2./

Az osztályok társas szerkezetének feltárását - Mérei Ferenc módszere alapján - a több szempontú szociometriai kérdőív segítségével végeztük el /7.sz. melléklet/. A kérdőív kérdéseinek megfelelően csak a pozitív kritériumokat vettük figyelembe. A választási koincidenciák-on kívül valamennyi szerkezeti mutatót vizsgáltunk. Ezek köréből a CM /centrális-marginális/ mutató három adat viszonyítását tartalmazza. Így a társas mező központi alakzatának kiterjedését, a központ befolyása alá vont társas övezetet és az elkülöníthető peremet. A centrális-marginális mutató átlagértéke százalékban 20-50-30. A kohéziós mutatók köréből a kölcsönöségi index /Köi/ azt fejezi ki, hogy a társas mezőben lévő személyek hány százalékának van kölcsönös kapcsolata. Minél nagyobb ez a mutató, annál kevesebb a társas mezőben a magányosok száma. A mutató átlagértéke 85-90 %. A sűrűségi mutató /Si/ a kölcsönös kapcsolatok számának és a csoporttagok számának a hányadosa. Azt fejezi ki, hogy a társas mezőben egy személyre hány kölcsönös kapcsolat jut. Az 1-es érték azt mutatja, hogy minden tagra átlagosan egy kapcsolat jut. A mutató átlagövezete 0,9- 1,1-ig terjed. Stabil közösséget az 1 fölötti érték jellemzi. A kohéziós index /Koi/ azt fejezi ki, hogy a társas mezőben a szociometriailag lehetséges kölcsönös

kapcsolatoknak hány százaléka realizálódott. A lehetséges kapcsolatok száma $\frac{n}{2} \cdot \frac{n-1}{1}$ képlettel számítható ki, ahol n a csoporttagok száma. Az index azt mutatja, hogy ennek hány százalékát teszi ki a kölcsönös kapcsolatok összama. A kohéziós index átlagértéke 10-13 %. Ha az érték 15 % fölé emelkedik, magas fokú kohézióról beszélhetünk. A viszonzott kapcsolatok mutatója $/Vi/$ azt fejezi ki, hogy a deklarált kapcsolatok hány százaléka kölcsönös. Az adatokat a kölcsönösségi táblázat összesítő oszlopai-ból meritjük. E mutató átlagövezete 40-50 % között van. Ennél alacsonyabb szám a kapcsolatok bizonytalanságára, magasabb szám a kapcsolatok fokozott stabilitására utalnak.

A csoportlégkör mutatóját a rokonszenvi választások és a funkcióra vonatkozó választások viszonyítása alapján kapjuk. E viszonyszám bal oldalára a rokonszenvi, jobb oldalára a funkcióra vonatkozó választások átlagos szóródása kerül. A csoportlégkör mutatójának értékei alapján a "közvélemény"-re vonatkozóan kapunk adatokat.

A tagolódási dimenziók köréből - adatok hiánya miatt - nem foglalkoztunk a "széli helyzet" és a "kizárási" mutatókkal. A jelentőség-index $/pi/$ a pozitív első- és másodrendű pregnáns személyek százalékos aránya. A szerepindex $/Szi/$ azoknak a csoporttagoknak a százalékos aránya, akik legalább egy pozitív kritériumban elérték a válaszok eloszlásának kétszeresét. A választási repertoár $/Vr/$ az egy

szavazólapon előforduló nevek száma átlagban, a csoport létszámához viszonyítva. A mutató a csoport nagyságától függ. Az átlagérték kis csoportokban /15-20 tag/ 40-50 %, nagy csoportokban /40 tag fölött/ 30 % körül van. A differenciálódási mutató /Dm/ négy adatból áll, ezeket állítja arányba egymással a./ hány olyan személy van a csoportban, aki a jelentőségküszöböt elérte, de a szerepértéket nem /első szám/; b./ hány olyan személy van, aki a jelentőségküszöböt és a szerepküszöböt is elérte /második szám/; c./ hány személy érte el a szerepküszöböt anélkül, hogy a jelentőségküszöböt elérte volna /harmadik szám/; d./ hány személy van a tagolódás szempontjából közömbös helyzetben, azaz egyik "küszöböt" sem érte el /negyedik szám/.

Werner Hennig-féle érdeklődés-feltáró

kérdőív

Kedves Tanuló!

A következőkben sokoldalú kérdőív kitöltésére kérünk, amely különféle eseményeket és problémákat tartalmaz. Jelöld meg azokat a kérdéseket /problémákat, eseményeket, tevékenységeket/, amelyek érdekelnek és amelyekkel szívesen foglalkoznál, esetleg magad is gyakorolnád.

Először figyelmesen olvasd el mindegyik kérdést! Ezután karikázz be annyit, amennyit akarsz, de 17-nél nem többet.

K É R D Ő Í V

Név: _ _ _ _ _ osztály: _ _ _ _ _
Apa foglalkozása: _ _ _ _ _ Anya foglalkozása: _ _ _ _ _
Milyen foglalkozásra /pályára/ szeretnél felkészülni tanulmányaiddal: _ _ _ _ _

1. A sportgyakorlatok végzése klasszikus zenére
2. Vita a sport és a politika viszonyáról
3. Könnyűzenei felvételek készítése
4. A fejlődés törvényeinek bizonyítása földrajzi ismeretek alapján
5. Tájékozódás a különböző kontinensek állat- és növényvilágáról
6. Automata gépek alkalmazásával előállított olcsóbb árúk
7. Külföldi utazások során a pénzváltások előnyének kihasználása
8. Világirodalmi alkotások megtekintés filmváltozatban

9. Fiúk és lányok közötti kapcsolatok kérdései
szünidei utazások során
10. Motorsport végzése
11. A táncosok izomműködésének alapkérdései
12. Nagy fizikusok alkotói gondolkodásának
pszichológiai problémái
13. Modern sportöltözékek a különböző sportágakban
14. Embertípusok bemutatása filmen
15. Morális elvek érvényesítése az orvos- és a
biológiai tudományokban
16. Sportbarátság fiúk és lányok között
17. A filmszereplők kosztümeinek tervezése és készítése
18. Természeti kincsek kitermelésének technikai kérdése
19. Slágerszövegek olvasása
20. Könnyűzene hatása a munkateljesítményre
21. A divat szerepe és feladata társadalmunkban
22. Aktuális politikai események riportfilmen
23. A pszichológiai hadviselés célja és formái
24. Színházi előadások során alkalmazott világítási és
akusztikai törvényszerűségek
25. Az öltözködés kérdései színházi előadások és hang-
versenyek alkalmával
26. A szocialista hadsereg védelmi fegyverei
27. Férfi és nő, szülő és gyermek egymás közötti kap-
csolata jelenlegi társadalmi viszonyaink között
28. Filmslágerek hallgatása
29. Filmkritika olvasása
30. Európai országok természeti nevezetességeinek meg-
tekintése
31. A sugárzás geológiai összefüggései
32. Fizikai törvényszerűségek a sporttevékenységek során
33. Ismeretterjesztő filmek az elektromosságtan modern
kutatásairól
34. Az idegrendszer és a temperamentum közötti össze-
függések

35. Az egészséges és praktikus ruházkodás fő kérdései
36. Sportcsapatok külföldi szerepléseinek figyelemmel kísérése
37. Filmriportok az üzemi munkáról
38. A temperamentum és a tánc kapcsolata
39. A fizikusok felelőssége kutatási eredményeik alkalmazásában
40. Öltözködés és izlés
41. Sportfilmek megtekintése
42. Táncok, mint az egyes munkafolyamatok szimbólumai
43. A munka- és védőöltözet kérdései
44. Könyvek olvasása a modern táncokról
45. Technikai eszközök a pszichikus tulajdonságok feltárására.
46. A különleges állatok és a növényritkaságok megtekintése filmen
47. A sportolóknál előforduló szervezeti elváltozások
48. Földrajzi könyvek tanulmányozása
49. A fizika szerepe a világ megismerésében
50. Technikai felszerelések zenei felvételek készítéséhez
51. A divat fejlődési törvényeinek megismerése
52. A véletlen és törvényszerű körülmények felismerése kiemelkedő sportteljesítmények esetén
53. Az emberek jellemének tanulmányozása
54. Az élet különböző összefüggéseinek megismerése művészi alkotások alapján
55. A könyv- és a sajtószabadság kérdése
56. Klasszikus balettzene hallgatása
57. Filmszereplők, mint az emberek erkölcsi példaképei
58. Híres jazz-zenészek zenei adottságai, mint öröklés-biológiai problémák
59. Tánczene hallgatása
60. A biológiai hadviselés kérdései a háborúk során
61. Utazások a tudományos kutatások elősegítése érdekében

62. Automata gépek gazdaságosságának kérdései
63. Különböző természeti motívumok a zenei művekben
64. Tájékozódás a színházi költségek alakulásáról
65. Divatbemutató slágerzene mellett
66. A nyugati országok utazási alapelvei a szocialista és kapitalista országok között
67. A koncerttermek hangátviteli feltételei
68. Slágerzene hallgatása szórakozóhelyen
69. Akarat- és jellemformálódás a sporttevékenység során
70. A babona, a téves nézet és az igazság kérdései az élet keletkezésével kapcsolatban
71. A ruházkodás szindinamikai kérdései
72. A nehézségi erő és az emelési viszonyok összefüggése a művészi párostáncban
73. Politika, mint a társadalmi törvényszerűségek visszatükröződése
74. Operatörténeti ismeretek tanulmányozása
75. Tánc, mint a valóság visszatükröződésének egyik formája
76. Öltözködés más országokban
77. Szokások és érintkezésiformák a táncrendezvényeken
78. Az új textilgépek segítségével előállított divatos öltözékek
79. Elektrotechnikai készülékek tanulmányozása
80. Praktikus és izléses utazási öltözékek
81. Sport témájú elbeszélések és regények olvasása
82. A hivatással végzett munka hatása a jellem formálódására
83. Természeti kincsek az európai árukereskedelemben
84. Tájékozódás a táncöltözékekről
85. Balettfilmek megtekintése
86. Értékes és kevésbé értékes slágerzene közötti különbség
87. Különböző technikai eszközök szerkesztése az egyszerűbb élő szervezet működési elve alapján

88. Jazz-zene hatása az ember hangulatára és érzelmeire
89. Az ember lelki folyamatának megismerhetősége
90. Felszabadítási harcok az afrikai és a dél-amerikai országokban
91. Ismert szimfónikus zenekarok koncertjei
92. Bizonyítékok a tudományos fejlődés törvényszerűségeinek igazolására
93. A technikai találmányok felelősségteljes és lelkiismeretes használata
94. A különböző népek vérmérsékleti sajátosságai
95. A gimnasztika tánc elemei
96. Az emberi öltözködés és a jellem kapcsolata
97. Kis filmek megtekintése Európa tájairól
98. Az erkölcsregények olvasása
99. Táncformák, mint a különböző helyzetek kifejezői
100. Az atomfizika kizárólagos békés felhasználásának kérdései
101. Az egyes tájak és országok tipikus sportágai
102. Sportgyakorlatok hatása a teljesítőképesség növelésére
103. Könyvek az emberi testről, valamint azok felépítéséről és működéséről
104. Munkarend és munkafegyelem az üzemekben
105. Az érzéki megismerés szerepe a zenei művek megértésében
106. Erkölcs és életmód a különböző országokban
107. Az állattenyésztés és a földművelés gazdasági módszerei
108. A légnyomás, zaj és a világítás hatása a munkateljesítményre
109. Európai, ázsiai, afrikai és dél-amerikai táncok
110. Cikksorozatok az ember megismerő tevékenységének folyamatáról
111. Művészi alkotások mint korunk erkölcsi példaképei
112. Kereskedelemről, a közlekedésről és a pénzgazdálkodásról szóló könyvek és folyóiratok tanulmányozása

113. A szocialista országok gazdasági együttműködésének formái és eredményei
114. Technikai évkönyvek tanulmányozása
115. Kikapcsolódás és felszabadultság utazás során
116. Az objektív valóság erkölcsi kérdései
117. Kutatások a ritka állatok és növények felfedezése érdekében
118. Könyvek az ember vérmérsékletéről, jelleméről és képességeiről
119. Az agyban fellépő elektromos áram /bióáram/ tanulmányozása
120. Külföldi slágerzene hallgatása
121. Opera megtekintése filmváltozatban
122. Pop-zene, mint az osztályérdekek kifejezésének eszköze
123. Sportgyakorlatok végzése zenére
124. Slágerzenei feldolgozások
125. Népszerűsítő irodalom az atomfizikáról
126. Utibeszámolók filmen
127. A szimfónikus zene átélése és hatása különböző típusú embereknél
128. Utleírások olvasása
129. Táncmulatság kiránduló hajókon
130. A testmozgás tanulmányozására készített technikai berendezések működése és működtetése
131. Filmriportok az új technikai felfedezésekről
132. Európai és ázsiai operazene hallgatása
133. Vita politikai okok miatt betiltott opera előadásokról
134. Divatlapok tanulmányozása
135. Beszámoló meghallgatása a fizikai kutatóintézetekben végzett tanulmányutakról
136. Repülőgépek és más modern technikai eszközök szerepe a személyi közlekedés biztosítása érdekében.

Köszönjük figyelmedet és segítségedet!

Cimszámok és a hozzájuk tartozó érdeklődéskötődések

Cim ssz.	Érdeklődés kötődés	Cim ssz.	Érdeklődés kötődés
1.	Koz-Sp	22.	Po-Fi
2.	Po-Sp	23.	Po-Psz
3.	Köz-Fiz	24.	Koz-Fiz
4.	Fö-Ism	25.	Koz-Di
5.	Fö-Bi	26.	Te-Po
6.	Te-Ga	27.	Po-Er
7.	Ut-Ga	28.	Köz-Fi
8.	Ir-Fi	29.	Fi-Ism
9.	Ut-Er	30.	Fö-Ut
10.	Te-Sp	31.	Fö-Fiz
11.	Tá-Bi	32.	Fiz-Sp
12.	Psz-Fiz	33.	Fi-Fiz
13.	Di-Sp	34.	Psz-Bi
14.	Fi-Psz	35.	Bi-Di
15.	Er-Bi	36.	Sp-Ut
16.	Er-Sp	37.	Ga-Fi
17.	Fi-Di	38.	Tá-Psz
18.	Fö-Te	39.	Er-Fiz
19.	Köz-Ir	40.	Er-Di
20.	Köz-Ga	41.	Sp-Fi
21.	Po-Di	42.	Tá-Ga

Cim ssz.	Érdeklődés kötődés	Cim ssz.	Érdeklődés kötődés
43.	Di-Ga	67.	Koz-Te
44.	Tá-Ir	68.	Köz-Ut
45.	Te-Psz	69.	Psz-Sp
46.	Fi-Bi	70.	Ism-Bi
47.	Bi-Sp	71.	Di-Fiz
48.	Fö-Ir	72.	Tá-Fiz
49.	Ism-Fiz	73.	Po-Ism
50.	Köz-Te	74.	Koz-Ir
51.	Ism-Di	75.	Tá-Ism
52.	Ism-Sp	76.	Di-Fö
53.	Er-Psz	77.	Er-Tá
54.	Köz-Ism	78.	Te-Di
55.	Po-Ir	79.	Te-Fiz
56.	Koz-Tá	80.	Ut-Di
57.	Er-Fi	81.	Sp-Ir
58.	Köz-Bi	82.	Ga-Psz
59.	Köz-Tá	83.	Fö-Ga
60.	Po-Bi	84.	Tá-Di
61.	Ut-Ism	85.	Tá-Fi
62.	Te-Ism	86.	Köz-Er
63.	Koz-Bi	87.	Te-Bi
64.	Koz-Ga	88.	Köz-Psz
65.	Köz-Di	89.	Ism-Psz
66.	Ut-Po	90.	Fö-Po

Cim ssz.	Érdeklődés kötődés	Cim ssz.	Érdeklődés kötődés
91.	Koz-Ut	115.	Ut-Psz
92.	Ism-Ga	116.	Er-Ism
93.	Te-Er	117.	Ut-Bi
94.	Psz-Fö	118.	Ir-Psz
95.	Sp-Tá	119.	Fiz-Bi
96.	Di-Psz	120.	Köz-Fö
97.	Fi-Fö	121.	Koz-Fi
98.	Er-Ir	122.	Po-Köz
99.	Tá-Po	123.	Sp-Köz
100.	Po-Fiz	124.	Koz-Köz
101.	Fö-Sp	125.	Ir-Fiz
102.	Sp-Ga	126.	Ut-Fi
103.	Ir-Bi	127.	Koz-Psz
104.	Er-Ga	128.	Ut-Ir
105.	Koz-Ism	129.	Tá-Ut
106.	Er-Fö	130.	Tá-Te
107.	Ga-Bi	131.	Te-Fi
108.	Ga-Fiz	132.	Fö-Koz
109.	Fö-Tá	133.	Po-Koz
110.	Ir-Ism	134.	Ir-Di
111.	Koz-Er	135.	Ut-Fiz
112.	Ir-Ga	136.	Ut-Te
113.	Po-Ga		
114.	Ir-Te		

3.sz. melléklet

Csirszka-féle kísérdeklődés-teszt

24 Szabadban sétálni	35 Repülőgépen utazni	73 Valami újat feltalálni
96 Játékot vezetni, irányítani	52 Kirakatot rendezni, diszini	87 Mászt jóra tanítani
28 Leveleket, aktákat elrendezni	51 Gépeket bekapcsolni	39 Gondtalanul szórakozni
26 Versenyben első lenni	48 Könyvtári katalógust összeállítani	37 Jót tenni
59 Előadásokat elmulasztani	32 Előadói munkát végezni	54 Virágot szedni
23 Valami okosat kigondolni	25 Motorozni	71 Ami elromlott megjavítani
41 Forni-faragni	42 Csereberélni	53 Tudományos folyóiratokat olvasni
64 Falun élni	45 Vonaton, villamoson lenni	36 Rendelkezni, parancsolni
27 Mászon segiteni	58 Ügyfelekkel, iratokkal foglalkozni	79 Aludni

43 Terveket készíteni	38 Kérdőíveket kitölteni	81 Szerkezeteket figyelni, szét-szedni
89 Pihenni	72 Mást valamire rábeszélni	95 Autózni
67 Mást megvédeni	86 Vitatkozni	74 Állatokkal foglalkozni
61 Alkatrészeket összeszerelni	29 Nem gondolkodni	82 Mérni
68 Telefonálni	83 Tudományos kérdésekre válaszolni	47 Fájdalmat enyhíteni
84 Természetben gyönyörködni	46 Másokat megelőzni	65 Sebesen száguldani
78 Évfolyam vizsgarendjét összeírni	49 Semmit nem csinálni	31 Szerszámokkal dolgozni
75 Úrhajón utazni	57 Ajándékot adni	63 Ismeretlen szabályokat felfedezni
62 Régi holmit ügyesen eladni	76 Vitatkozók között igazságot tenni	34 Növényeket öntözni, fákat gondozni

Pataki-féle motivációs kérdőív

Kedves Tanuló!

Vizsgálataink tudományos kutatási célokat szolgálnak. A kutatás sikerességét pontos válaszokkal segítheted elő. Páradozásokat előre köszönjük!

K É R D Ő I V

1. Név: _____ sorszám: _____
3. Jelenleg milyen pályát szeretnél választani? _____

4. Milyen okok és körülmények hatására döntöttél az általad választott pálya mellett? /A megfelelő választ húzd alá!/
szüleim kívánságára
barátaim példájára
tanárain tanácsára
érdeklődésemet követve
nem volt más lehetőségem
összeköttetés alapján
a pályán dolgozó kedvelt személy hatására
nem tudom pontosan
egy, éspedig: _____
5. Véleményed szerint mitől függ, hogy az ember valóra tudja váltani pályaválasztási szándékát?
szerencsés véletlen
elhelyezkedési lehetőség
összeköttetések
családi segítség
munkatársak segítése
képzettség
nem tudom
egyéb, éspedig: _____

A felsoroltak közül választ ki azt a hármat, amely számodra a legfontosabb és ird le rangsorolva:

1. _ _ _ _ _
2. _ _ _ _ _
3. _ _ _ _ _

6. Számodra mi tesz vonzóvá egy életpályát?

sok emberrel lehet érintkezni
nem követel nagy fizikai erőfeszítést
külföldi utazásra ad módot
változatos munkát biztosít
gondtalan jólétet biztosít
hasznos a társadalomnak
lehetőséget ad kezdeményezésre, alkotásra és felfedezésre
anyagi biztonságot nyújt
társadalmilag megbecsült és tekintélyes pálya
felelősséget követel a munkában
nagyvonalúság érvényesül benne
tiszták és egészségesek a körülmények .
aprólékos munkát igényel
sok szabad időt biztosít
mások problémáin, bajain lehet segíteni
önállóságot és függetlenséget biztosít
másokat lehet irányítani, vezetni
egyéb, éspedig: _ _ _ _ _

A felsoroltak közül választ ki azt a hármat, amely számodra a legfontosabb és ird le rangsorolva:

1. _ _ _ _ _
2. _ _ _ _ _
3. _ _ _ _ _

7. Milyen érzéseid vannak, ha a szakmai érvényesülésedre gondolsz? /A megfelelő választ húzd alá!/

nagyon bizakodó	bizakodó
közömbös	nyugtalan
nagyon nyugtalan	

8. Véleményed szerint mi a legfontosabb, amit elérhet az ember az életpályán?

mások irányítása, vezetése
a munkatársak megbecsülése
anyagi biztonságot
társadalmi hírnév
maradandó alkotások
munkában talált öröm
változatos élmények
hozzájárulás a szocialista társadalom fejlődéséhez
mindennapos feladatok teljesítése
magas jövedelem
nemzetközi elismerés
egyéb, és pedig: -----

A felsoroltak közül választ ki a három legfontosabbat és ird le!

1. -----
2. -----
3. -----

9. Mit tennél, ha kiderülne, hogy a pályaválasztási elképzelésedet csak nagy nehézségek árán tudod megvalósítani?

10. Mit tartasz fontosnak a saját életedben?

Az alábbiak közül húzd alá azokat, amelyeket fontosnak tartasz, majd az aláhúzott válaszokat a fontosság sorrendje szerint 1, 2., 3., stb. számokkal rangsoroljad!

- ... felelősségteljes feladatok
- ... kedvező munkakörülmények
- ... boldog családi élet
- ... elismerés, megbecsülés
- ... társadalmi, politikai tevékenység
- ... érdekes munka
- ... szórakozás
- ... jó anyagi körülmények
- ... egyéb ok, éspedig: _ _ _ _ _
- _ _ _ _ _

Zeuner-féle módosított mondásválasztás

"A" változat

A: Család, otthon

- 01 Ki a fiát szereti, a vesszőt nem kiméli
- 02 Legjobb barátod az édesanyád
- 03 Nem esik az alma messze a fájától
- 04 Béna rajkó is kedves az anyjának
- 05 Távol otthontól - arany szabadság!
- 06 Mindenütt jó, de legjobb otthon

B: Szerelem, nemek közötti viszony

- 07 A szerelem sötét verem
- 08 A szerelmet nem pótolja semmi
- 09 A tisztának minden tiszta
- 10 Az első szerelemre örökre emlékszünk
- 11 Nem mind illik, amit szabad
- 12 Szív a szívnek hirt ad

C: Barátság

- 13 Mindent megérteni annyi, mint mindent megbocsátani
- 14 Embernek ember a legérdekesebb
- 15 Aki téged kővel dob, dob vissza kenyérrel
- 16 Könnyű sebet ejteni, nehéz gyógyítani
- 17 Mindenki saját magának a legjobb barátja
- 18 Igaz barát hibáiddal együtt szeret

D: Közösség

- 19 Gyűlölöm és kerülöm a tömeget
- 20 Egy mindenkiért, mindenki egyért
- 21 Minden szentnek maga felé hajlik a keze
- 22 Amit nem kívánsz magadnak, ne cselekedd másnak
- 23 Ahol a kenyered, ott a hazád
- 24 Szívet cseréljen az, aki hazát cserél

E: Munka, küzdés

- 25 A munka nem szégyen
- 26 A munka az élet anyja
- 27 Legjobb ostor az ablak
- 28 Könnyebb a kenyérevés, mint a szántás
- 29 Minden számár a maga terhét érzi
- 30 Dolgozni csak pontosan, szépen, ahogy a csillag
megy az égen, úgy érdemes

F: Tanulás, tudás

- 31 Minden ember annyit ér, amennyit tud
- 32 A tudás hatalom
- 33 A gondolkodás emeli az embert a természet fölé
- 34 A tett halála az okoskodás
- 35 Embert a tudása mindenütt eltartja
- 36 Boldog, ki megismerheti a dolgok okait

G: Becsületesség, igazságosság

- 37 Minden nagy kapu mellett van egy kis kapu
- 38 A legrövidebb út az egyenes út
- 39 Helyenkelt ravaszság csak módos okosság
- 40 Hazugsággal végigmehetsz a világon, de vissza nem jöhetsz
- 41 Mondd meg az igazat és betörik a fejed
- 42 Ami a sziveden, az legyen a szádon

H: Önértékelés

- 43 Jobb ma egy veréb, mint holnap egy tuzok
- 44 Követelek tőled, mert tisztellek
- 45 Szemérmes koldusnak üres a tarisznyája
- 46 Kinyíló virág nem üt zajt
- 47 A nevetségesség öl
- 48 Ruhád szerint fogadnak, eszed szerint bucsuztatnak

I: Életértékek

- 49 Harc az atyja mindennek
- 50 Békességet a földön minden embernek
- 51 A pénznek nincs szaga
- 52 Nem csak kenyérrel él az ember
- 53 Csak nézni szép, élni rettenetes
- 54 Amig élek remélek

Zauner-féle módosított mondásválasztás

"B" változat

A: Család, otthon

- 01 Minden nemzedéknek elég a maga baja
- 02 Az ember jobban hasonlít a korához, mint az édesapjához
- 03 Az öregek bölcsessége - az öregek vigasztalása
- 04 Az önkormányzat nagykorúvá tesz
- 05 Teher a nagy család a boldogulásban
- 06 Az apa a család feje, az anya a szive

B: Szerelem, nemek közötti viszony

- 07 Valódi szerelem nincs szeretkezés nélkül
- 08 Forrást kutat a szerelem
- 09 Asszonykönny hamar szárad
- 10 Lélek vagy te is, asszony
- 11 A szerelem a férfi életében csak epizód
- 12 Ha férfi vagy, légy férfi!

C: Barátság

- 13 Ember embernek farkasa
- 14 Az embert el lehet pusztítani, de nem lehet legyőzni
- 15 Részvét a gyengék erénye
- 16 Az ember egyidős a szenvedésével
- 17 Az udvariasság leplezett közömbösség
- 18 A barátságnak fényes határa van

D: Közösség

- 19 Az emberiségért áldozatot hozni - pusztá illuzió
- 20 Nem hal meg az, aki milliókra költi dús élte kincsét
- 21 Ma nekem, holnap neked
- 22 Csak az önzőnek nincs vigasztalása
- 23 Az erős egyedül a legerősebb
- 24 A társas élet az életerő forrása

E: Munka, küzdés

- 25 Aki nem dolgozik, ne is egyék!
- 26 Göröngyös út vezet a csillagokig
- 27 Sorsát senki el nem kerülheti
- 28 Szivedben írva sorsod csillaga
- 29 Kit anya szült, mind csalódik végül
- 30 Ember küzdj és bizva bizzál!

F: Tanulás, tudás

- 31 Számár aranylant mellett is számárnótát ordit
- 32 Tudósnak nem parancsol a császár
- 33 A tudás kezdete és vége a kétely
- 34 Alkotni több, mint boldogulni
- 35 Hivatallal jön meg az ész
- 36 A tehetség fele szorgalom

G: Becsületesség, igazságosság

- 37 Legyen igazság, bár vesszen el a világ
- 38 Vétkesek közt cinkos, aki néma
- 39 Őrizzük meg mindig legalább a látszatot
- 40 Légy több, mint látszatod!
- 41 A cél szentesíti az eszközt
- 42 Az igaz ember emlékezete sokáig fennmarad

H: Önértékelés

- 43 Félek, félek az örülettől!
- 44 Légy hű magadhoz!
- 45 Csak a hitványak szerények
- 46 Csak a szerénynek nem hoz vágya kint
- 47 A teljeseoszű bölcs megalázza magát
- 48 A nemesség kötelez

I: Életértékek

- 49 Szakítsd le minden órának virágát!
- 50 Gondolj nagyot és tedd rá éltedet!
- 51 Arany középut - legbiztosabb út
- 52 Az élet viharában alakul a jellem
- 53 Az élet célja - az élet maga
- 54 Minden mulandó csak pusztá jelkép

Szociometriai kérdőív

1. Osztálytársaid közül kivel végeznél érdeklődésednek megfelelő tevékenységet szabadidődben?

2. Kit tartasz legokosabbnak és legműveltebbnek osztálytársaid közül?

3. Az utóbbi időben melyik film tetszett neked a legjobban?

4. Ha az osztály több napos kirándulásra indulna, kivel utaznál szívesen egy fülkében?

5. Egy diákparlamenten ki képviselné legjobban az osztályt társaid közül?

6. Ha az osztály klubdélutánt rendezne, ki lenne a legalkalmasabb annak megszervezésére?

7. Mi a címe annak a könyvnek, amelyik legjobban tetszett neked az elmúlt félévben?

8. Ha az osztályfőnök váratlan távolléte miatt a tanulók közül kellene őt valakinek helyettesítenie, ki lenne erre a legalkalmasabb?

9. Az osztálytársaid közül ki az, aki valamilyen területen /tudomány, művészet vagy egyéb/ kiemelkedően tehetséges?

10. Ha az osztály döntőbírárságot alakítana, kisebb fegyelmi ügyek megtárgyalására, kiket jelölnél tagjaiul?

1.sz. táblázat

A vizsgált tanulók

(N = 134)

Sorszám	Évfolyam	Osztály	Leány fő	Fiú fő	Összesen fő
1.	I.	D	22	13	35
2.	II.	A	23	9	32
3.	III.	C	22	16	38
4.	IV.	D	21	8	29
Összesen:			88	46	134

A szülők iskolai végzettsége

Az apa iskolai végzettsége

Sorszám	Iskolai végzettség	Gyakoriság	%
1.	Felsőfokú	71	53
2.	Középfokú	47	35
3.	Ált. iskola	16	12
Összesen:		134	100

Az anya iskolai végzettsége

Sorszám	Iskolai végzettség	Gyakoriság	%
1.	Felsőfokú	56	41,9
2.	Középfokú	60	44,7
3.	Ált.iskola	18	13,4
Összesen:		134	100

A pálya, amelyre a tanulók készülnek

(N = 134)

Sorszám	Pályamegnevezés	Gyakoriság	%
1.	tanár	29	21,7
2.	orvos	24	18
3.	mérnök	22	16,4
4.	külkereskedő	15	11,2
5.	jogász	10	7,5
6.	tolmács, idegenvezető	9	6,7
7.	vegyész, gyógyszerész	6	4,4
8.	matematikus	2	1,5
9.	újságíró	1	0,7
10.	régész	1	0,7
11.	nem tudja	15	11,2
Összesen:		134	100

Az érdeklődési irányok választási gyakorisága

/abszolút és százalékos értékben/

összesítő

I-IV. osztály

	z	f
Fi	365	9
Psz	359	9
Ut	343	8
Bi	318	8
Fö	316	8
Er	301	7
Po	282	7
Di	270	6
Köz	264	6
Ir	254	6
Fiz	223	5
Sp	203	5
Ism	200	5
Te	153	4
Ta	145	3
Ga	79	2
Koz	69	2
Összesen:	4144	100

z = abszolút gyakoriság

f= százalékos gyakoriság

Választási gyakorisági mátrix az érdeklődés-kötődések alapján

/abszolút és százalékos értékben/

I-IV. osztály

Fö.	Fiz.	Bi.	Te.	Po.	Er.	Ga.	Ism.	Psz.	Ir.	Köz.	Köz.	Di.	Ta.	Fi.	Ut.	Sp.
Fö.	14	37	4	18	26	3	11	19	24	31	0	21	14	27	56	9
Fiz.	0,3	27	21	28	9	1	17	15	9	37	3	10	2	14	10	6
Bi.	0,9	0,6	7	21	11	5	24	27	32	2	2	13	4	50	35	21
Te.	0,1	0,5	0,2	17	12	5	5	3	8	15	2	0	3	19	20	12
Po.	0,4	0,7	0,5	0,4	49	6	19	14	6	5	5	22	3	36	12	11
Er.	0,6	0,2	0,3	0,3	1,18	1	5	53	9	9	2	43	12	15	33	12
Ga.	0,1	0	0,1	0,1	0	6	16	3	7	0	0	0	0	0	12	9
Ism.	0,3	0,4	0,6	0,1	0,5	0,1	0,1	34	5	7	2	11	7	18	22	7
Psz.	0,4	0,4	0,7	0,1	0,3	1,3	0,4	0,8	19	14	4	38	12	37	30	24
Ir.	0,6	0,2	0,8	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	0,4	7	10	21	5	51	22	17
Köz.	0,7	0,9	0	0,4	0,1	0,2	0,2	0,3	0,2	5	21	21	49	25	8	7
Köz.	0	0,1	0	0	0,1	0	0,1	0,1	0,2	0,1	12	4	11	5	2	69
Di.	0,5	0,2	0,3	0	0,5	1	0	0,3	0,9	0,5	0,3	6	12	15	25	270
Ta.	0,3	0,1	0,1	0,1	0,3	0	0,2	0,3	0,1	1,2	0,1	0,1	5	15	4	145
Fi.	0,6	0,3	1,2	0,5	0,9	0,4	0	0,4	0,9	1,2	0,6	0,3	0,1	29	16	365
Ut.	1,3	0,2	0,8	0,5	0,3	0,8	0,3	0,5	0,7	0,5	0,2	0,1	0,4	0,7	21	343
Sp.	0,2	0,1	0,5	0,3	0,3	0,2	0,2	0,6	0,4	0,2	0,6	0,6	0,1	0,4	0,5	203

Az érdeklődési irányok választási gyakorisága

/abszolút és százalékos értékben/

I. osztály

	z	f
Fi	105	10
Ut	94	9
Fö	89	8
Psz	74	7
Köz	74	7
Bi	72	7
Ir	72	7
Er	70	6
Po	69	6
Fiz	59	6
Sp	53	5
Te	51	5
Ism	49	5
Di	47	4
Ta	39	4
Ga	27	2
Koz	20	2
Összesen:	1064	100

z = abszolút gyakoriság

f = százalékos gyakoriság

/abszolút és százalékos értékben/

I.osztály

Fö.	Fiz.	Bi.	Te.	Po.	Er.	Ga.	Ism.	Psz.	Ir.	Köz.	Köz.	Di.	Ta.	Fi.	Ut.	Sp.
	3	8	1	4	8	0	3	4	5	12	0	6	5	10	18	2
Fiz.	0,3	7	6	9	2	0	4	4	1	11	0	0	0	7	1	4
Bi.	0,8	0,7	2	6	0	1	4	4	10	0	1	0	1	13	10	5
Te.	0,1	0,6	0,2	4	5	5	1	0	4	4	0	0	2	6	7	4
Po.	0,4	0,8	0,6	0,4	10	3	6	6	2	2	3	2	0	6	4	2
Er.	0,8	0,2	0	0,5	0,9	0	1	11	1	2	0	7	4	8	9	2
Ga.	0	0	0,1	0,5	0,3	0	3	4	3	2	0	0	0	0	3	3
Ism.	0,3	0,4	0,4	0,1	0,6	0,1	0,3	7	0	2	1	3	0	4	8	2
Psz.	0,4	0,4	0,4	0	0,6	1	0,4	0,7	4	1	1	5	4	9	6	4
Ir.	0,5	0,1	0,9	0,4	0,2	0,1	0,3	0	0,4	4	4	4	2	16	5	5
Köz.	1,1	1	0	0,4	0,2	0,2	0,2	0,1	0,4	3	6	13	6	3	3	3
Köz.	0	0	0,1	0	0,3	0	0,1	0,1	0,4	0,3	1	0	5	0	1	20
Di.	0,6	0	0	0,2	0,7	0	0,3	0,5	0,4	0,6	0,1	1	4	3	5	47
Ta.	0,5	0	0,1	0,2	0	0,4	0	0,4	0,2	1,2	0	0,1	0	4	3	39
Fi.	0,9	0,7	1,2	0,6	0,6	0,8	0	0,4	0,9	1,5	0,6	0,5	0,4	0	8	3
Ut.	1,7	0,1	0,9	0,7	0,4	0,8	0,3	0,8	0,6	0,5	0,3	0	0,3	0,4	0,8	5
Sp.	0,2	0,4	0,5	0,4	0,2	0,2	0,3	0,2	0,4	0,5	0,3	0,1	0,5	0,3	0,3	0,5
1064																

Az érdeklődési irányok választási gyakorisága

/abszolút és százalékos értékben/

II. osztály

	z	f
Di	98	9
Psz	96	9
Ut	93	9
Fi	89	8
Fö	83	8
Bi	81	7
Er	78	7
Köz	76	7
Sp	65	6
Po	64	6
Ir	56	5
Fiz	51	5
Ism	50	5
Tá	39	3
Te	37	3
Koz	19	2
Ga	11	1
Összesen:	1086	100

z = abszolút gyakoriság

f = százalékos gyakoriság

/abszolút és százalékos értékben/

II.osztály

Fö.	Fiz.	Bi.	Te.	Po.	Er.	Ga.	Iszm.	Psz.	Ir.	Köz.	Koz.	Di.	Ta.	Fi.	Ut.	Sp.
	6	11	1	5	5	1	5	3	3	11	0	7	2	4	10	4
0,6		5	3	5	2	0	4	2	3	12	1	5	0	1	2	0
1	0,5	2	7	2	2	1	8	6	5	0	0	5	2	14	7	6
0,1	0,3	0,2	5	4	0	0	0	1	1	4	0	0	0	7	6	3
0,5	0,5	0,6	0,5	11	1	1	5	3	1	5	0	6	0	6	1	3
0,5	0,2	0,2	0,4	1	0	0	0	14	2	2	1	14	3	4	9	5
0,1	0	0,1	0	0,1	0	0	0	2	1	1	0	0	0	0	3	1
0,5	0,4	0,7	0	0,5	0	0	0	8	1	1	1	4	2	5	4	2
0,3	0,2	0,6	0,1	0,3	1,3	0,2	0,7	4	5	0	13	2	12	14	7	96
0,7	0,3	0,5	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,4	1	2	6	1	8	6	6	56
1	1,1	0	0,4	0,5	0,2	0,1	0,1	0,5	0,1	2	5	17	7	2	1	76
0	0,1	0	0	0	0,1	0	0,1	0	0,2	0,2	7	1	2	2	0	19
0,6	0,5	0,5	0	0,6	1,3	0	0,4	1,2	0,6	0,5	0,6	2	3	8	13	98
0,2	0	0,2	0	0	0,3	0	0,2	0,2	0,1	1,6	0,1	0,2	3	3	1	39
0,4	0,1	1,3	0,6	0,6	0,4	0	0,5	1,1	0,7	0,6	0,2	0,3	0,3	8	5	89
0,9	0,2	0,6	0,6	0,1	0,3	0,3	0,4	1,3	0,6	0,2	0,2	0,7	0,3	0,7	8	93
0,4	0	0,6	0,3	0,3	0,5	0,1	0,2	0,6	0,6	0,1	0	1,2	0,1	0,5	0,7	65

Az érdeklődési irányok választási gyakorisága

/abszolút és százalékos értékben/

III. osztály

	z	f
Bi	98	9
Ut	95	9
Fi	92	8
Fiz	88	8
Er	85	8
Po	83	8
Psz	77	7
Fö	75	7
Di	71	7
Ir	60	5
Köz	59	5
Sp	49	4
Ism	49	4
Te	49	4
Tá	35	3
Ga	17	2
Koz	17	2
Összesen:	1098	100

z = abszolút gyakoriság

f = százalékos gyakoriság

III.osztály

Fö.	Fiz.	Bi.	Te.	Po.	Er.	Ga.	Ism.	Psz.	Ir.	Köz.	Köz.	Di.	Tä.	Fi.	Ut.	Sp.
4	11	2	7	7	0	0	4	5	5	0	4	5	5	14	2	75
0,4	11	8	9	5	1	9	9	5	8	2	4	2	6	5	0	88
1	1	3	8	6	1	5	7	8	0	0	7	0	13	11	6	97
0,2	0,7	0,3	7	3	0	1	1	2	5	2	0	1	4	5	5	49
0,6	0,8	0,7	0,6	13	0	4	2	1	3	1	8	1	13	2	4	83
0,6	0,5	0,5	0,3	1,2	0	2	13	4	3	0	12	2	1	10	4	85
0	0,1	0,1	0	0	0	3	4	1	3	0	0	0	0	3	1	17
0	0,8	0,5	0,1	0,4	0,2	0,3	6	0	1	0	3	1	4	8	2	49
0,4	0,8	0,6	0,1	0,2	1,2	0,4	0,5	2	1	0	7	4	7	5	5	77
0,5	0,5	0,7	0,2	0,1	0,4	0,1	0	0,2	1	3	5	0	14	6	3	60
0,5	0,7	0	0,5	0,3	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1	0	7	8	10	2	2	59
0	0,2	0	0,2	0	0	0	0	0	0,3	0	2	2	1	3	1	17
0,4	0,4	0,6	0	0,7	1,1	0	0,3	0,6	0,5	0,6	0,2	2	3	3	4	71
0,5	0,2	0	0,1	0,1	0,2	0	0,1	0,4	0	0,7	0,2	0,2	1	6	0	35
0,5	0,5	1,2	0,4	1,2	0,1	0	0,4	0,6	1,3	0,9	0,1	0,3	0,1	6	4	92
1,3	0,5	0,2	0,5	0,1	0,9	0,3	0,7	0,5	0,5	0,5	0,3	0,3	0,5	0,5	6	95
0,2	0	0,4	0,5	0,4	0,4	0,1	0,2	0,5	0,3	0,2	0,1	0,4	0	0,4	0,5	49

Az érdeklődési irányok választási gyakorisága

/abszolút és százalékos értékben/

IV. osztály

	z	f
Psz	112	13
Fi	79	9
Fö	69	8
Bi	68	7
Er	68	7
Po	66	7
Ir	66	7
Ut	61	7
Köz	55	6
Di	54	6
Ism	52	6
Sp	36	4
Tá	32	4
Fiz	25	3
Ga	24	3
Te	16	2
Koz	13	1
Összesen:	896	100

z = abszolút gyakoriság

f = százalékos gyakoriság

Választási gyakorisági mátrix az érdeklődés-kötődések alapján

/abszolút és százalékos értékben/

IV. osztály

Fö.	Fiz.	Bi.	Te.	Po.	Er.	Ga.	Ism.	Psz.	Ir.	Köz.	Köz.	Di.	Ta.	Fi.	Ut.	Sp.
1	0,1	0,8	0	0	3	2	3	8	5	3	0	4	2	8	12	1
0,1	0,8	0,4	0	0	3	2	7	10	9	2	1	1	1	10	7	4
0	0,4	0	1	0	0	0	3	1	1	2	0	0	0	2	2	0
0,2	0,6	0	0,1	15	0	2	4	3	2	5	1	6	2	11	5	2
0,7	0	0,3	0	1,7	0	1	2	15	2	2	1	10	3	2	5	1
0,2	0	0,2	0	0,2	0,1	0	6	3	1	0	0	0	0	0	3	4
0,3	0	0,8	0,3	0,4	0,2	0	13	4	3	0	1	4	5	2	1	52
0,9	0	1,1	0,1	0,3	1,7	0,7	1,4	9	7	3	13	2	9	5	8	112
0,6	0	0,9	0,1	0,2	0,2	0,3	0,4	1	1	1	6	2	13	5	3	66
0,9	0,7	0,2	0,2	0,6	0,2	0,1	0,3	0,8	0,1	0	3	11	2	1	1	55
0	0	0,1	0	0,1	0,1	0	0	0,3	0,1	0	2	1	3	0	0	13
0,4	0,1	0,1	0	0,7	1,1	0	0,1	1,4	0,7	0,3	0,2	1	2	1	3	54
0,2	0	0,1	0	0,2	0,3	0	0,4	0,2	0,2	1,2	0,1	0,1	1	2	0	32
0,9	0	1,1	0,2	0,2	0,2	0	0,6	1	1,4	0,2	0,3	0,2	0,1	7	4	79
1,3	0,2	0,8	0,2	0,6	0,6	0,3	0,2	0,6	0,6	0,1	0	0,1	0,2	0,8	2	61
0,1	0,2	0,4	0	0,2	0,1	0,4	0,1	0,9	0,3	0,1	0	0,3	0	0,4	0,2	36

A tevékenységi körök választásának gyakorisága

(l e á n y o k)

N = 88

Dimen- zió	Osztály	Érdeklődési körök								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
pozitív	I.	10	9	55	36	25	27	68	9	13
	II.	2	15	28	49	42	30	64	21	25
	III.	6	16	33	44	30	21	72	17	25
	IV.	7	13	50	45	34	22	60	6	15
Összesen		25	53	166	174	131	100	264	53	78
% -ban		8,7	31,5	85,1	75,6	62,7	49	99,2	19,3	30,4
negatív	I.	45	26	6	12	27	27	1	59	50
	II.	79	36	8	12	19	25	0	57	40
	III.	64	29	10	11	17	32	0	52	49
	IV.	73	24	5	21	15	20	1	54	39
Összesen		263	115	29	56	78	104	2	222	178
% -ban		91,3	68,5	14,9	24,4	37,3	51	0,8	80,7	69,6

A tevékenységi körök választásának gyakorisága

(f i ú k)

N = 88

Dimen- zió	Osztály	Érdeklődési körök								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
pozitív	I.	18	6	44	18	30	18	24	4	6
	II.	14	2	14	26	11	9	19	1	12
	III.	17	4	50	32	22	12	44	2	8
	IV.	12	4	24	16	19	9	7	0	5
Összesen		61	16	132	92	82	48	94	7	31
% -ban		53,9	16	93,6	71,3	70	45,7	93,1	3,8	22,5
negatív	I.	16	32	1	17	10	17	1	44	30
	II.	6	16	2	3	9	13	0	41	18
	III.	21	24	4	10	10	14	1	61	47
	IV.	9	12	2	7	6	13	5	30	12
Összesen		52	84	9	37	35	57	7	176	107
% -ban		46,1	84	6,4	28,7	30	54,3	6,9	96,2	77,5

A személyes boldogság pályaválasztási összefüggései

M o t i v u m o k	I.oszt.		II.oszt.		III.oszt.		IV.oszt.		Összesen	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
1. Felelősségteljes feladatok	16	10	8	6,1	16	10,3	10	8	50	8,8
2. Kedvező munkakörülmények	15	9,4	17	13,1	21	13,5	14	11,2	67	11,8
3. Boldog családi élet	27	17	26	20,-	32	20,5	28	22,4	113	19,8
4. Elismerés, megbecsülés	25	15,7	17	13,1	23	14,7	19	15,2	84	14,7
5. Társadalmi-politikai tev.	9	5,7	9	6,9	7	4,5	6	4,8	31	5,4
6. Érdekes munka	30	18,9	24	18,5	23	14,7	20	16	97	17,-
7. Szórakozás	18	11,3	9	6,9	13	8,3	11	8,8	51	9,-
8. Jó anyagi körülmények	19	12,-	20	15,4	21	13,5	17	13,6	77	13,5
Összesen:	159	100	130	100	156	100	125	100	570	100

A pályaválasztási közérzet

Érzelmi állapot

1. Nagyon bizakodó	1	2,9	1	3,5	1	2,7	-	-	3	2,3
2. Bizakodó	27	79,5	21	72,4	28	75,7	22	75,9	98	76
3. Közömbös	1	2,9	3	10,3	3	8,1	-	-	7	5,4
4. Nyugtalan	4	11,8	4	13,8	5	13,5	4	13,8	17	13,2
5. Nagyon nyugtalan	1	2,9	-	-	-	-	3	10,3	4	3,1
Összesen:	34	100	29	100	37	100	29	100	129	100

17.sz. táblázat

Az életpálya iránti vonzalom indítékai

M o t i v u m o k	I.o.		II.o.		III.o.		IV.o.		Összesen	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
1. Sok emberrel lehet érintkezni	15	11,8	12	11,3	10	6,5	7	7,2	44	9,1
2. Nem követel nagy fizikai munkát	3	2,4	1	1	1	0,7	0	0	5	1,-
3. Külföldi utazásra ad módot	14	11	11	10,4	3	2	2	2,2	30	6,2
4. Változatos munkát biztosít	26	20,5	19	17,9	21	13,7	20	20,6	86	17,8
5. Gondtalan jólétet biztosít	2	1,6	1	1	5	3,3	1	1	9	1,9
6. Hasznos a társadalomnak	10	7,9	8	7,5	14	9,2	5	5,2	37	7,7
7. Lehetőséget ad kezdeményezésre	12	9,4	6	5,7	13	8,5	8	8,2	39	8,-
8. Anyagi biztonságot nyújt	12	9,4	12	11,3	15	9,8	8	8,2	47	9,7
9. Társadalmilag megbecsült pálya	9	7	2	1,9	10	6,5	7	7,2	28	5,8
10. Felelősséget követel a munkában	8	6,3	8	7,5	14	9,2	9	9,3	39	8,1
11. Nagyvonalúság érvényesül benne	1	0,8	0	0	0	0	0	0	1	0,2
12. Tiszták és egészségesek a körülmények	3	2,4	6	5,7	8	5,2	6	6,2	23	4,8
13. Aprólékos munkát igényel	1	0,8	1	1	6	3,9	3	3,1	11	2,3
14. Sok szabadidőt biztosít	2	1,6	3	2,8	4	2,6	5	5,2	14	2,9
15. Mások problémáin lehet segíteni	2	1,6	13	12,2	13	8,5	8	8,2	36	7,5
16. Önállóságot biztosít	6	4,7	2	1,8	12	7,8	8	8,2	28	5,8
17. Másokat lehet irányítani, vezetni	1	0,8	1	1	4	2,6	0	0	6	1,2
Összesen:	127	100	106	100	153	100	97	100	483	100

A legfontosabb, amit az ember pályáján elérhet

M o t i v u m o k	I.		II.		III.		IV.		Összesen	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
1. Mások irányítása	1	0,8	0	0	0	0	0	0	1	0,5
2. A munkatársak megbecsülése	15	13,2	18	18,9	23	18,6	19	23,5	75	18,1
3. Anyagi biztonság	14	12,3	13	13,7	18	14,5	14	17,3	59	14,3
4. Társadalmi hírnév	5	4,4	3	3,2	3	2,4	0	0	11	2,7
5. Maradandó alkotások	12	10,5	5	5,3	13	10,5	6	7,4	36	8,6
6. Munkába talált öröm	28	24,6	29	30,5	34	27,4	27	33,3	118	28,5
7. Változatos élmények	14	12,3	16	16,8	13	10,5	11	13,6	54	13
8. Hozzájárulás a társ.fejlődéséhez	9	7,9	4	4,2	6	4,8	0	0	19	4,5
9. Mindennapos feladatok teljesítése	5	4,4	1	1,1	4	3,2	1	1,2	11	2,6
10. Nagy jövedelem	3	2,6	2	2,1	2	1,6	1	1,2	8	1,9
11. Nemzetközi elismerés	8	7,-	4	4,2	8	6,5	2	2,5	22	5,3
Összesen:	114	100	95	100	124	100	81	100	414	100

Az értékkörök választási gyakoriságának százalékos értékei

(N = 134)

Értékkörök	A	B	C	D	E	F	G	H	I
összesítő									
Egyetért	9,1	10	13,9	11,8	11,9	15,3	9,4	6	12,6
Nem ért egyet	14,4	9,3	14	11,7	11,4	9	11,4	9,1	9,6
I.osztály									
Egyetért	12	9,2	14,6	12,9	12	17,5	8,5	2,5	10,8
Nem ért egyet	16,8	7,1	14,5	13,1	7,4	7,9	11,6	10,2	11,4
II.osztály									
Egyetért	11	13,8	11,6	13,4	12,2	10,9	8,1	5,6	13,4
Nem ért egyet	11,6	10	16,5	13,1	13,4	8,8	9,4	8,8	8,4
III.osztály									
Egyetért	6,1	10,3	15,3	11,3	11,3	17,1	9,7	5,8	13,1
Nem ért egyet	15,5	12,3	10	10	12,1	8,4	12,6	8,9	10,2
IV.osztály									
Egyetért	8	6,3	13,9	9,4	12,2	15	11,5	10,8	12,9
Nem ért egyet	13,3	7,2	16,4	10,6	13,3	10,9	11,9	8,5	7,9

Az értékorientáció funkció szerinti megoszlása

/ N = 134)

Osztály	Pozitív dimenzió		Negatív dimenzió	
	Regulativ	Faktikus	Regulativ	Faktikus
I.	144	205	163	188
II.	119	201	135	185
III.	158	222	141	240
IV.	145	142	127	161
Összesen:	566	770	566	774
%-ban :	42,4	57,6	42,2	57,8

Az értékkörök választásának ranghelyei

(N = 134)

Érték- körök	I. oszt.		II. oszt.		III. oszt.		IV. oszt.		Összesítő	
	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-
A	4	1	6	4	8	1	8	3	8	1
B	7	9	1	5	6	3	9	9	6	7
C	2	2	5	1	2	7	2	1	2	2
D	3	3	3	3	4	6	7	6	5	3
E	5	8	4	2	5	4	4	2	4	4
F	1	7	7	7	1	9	1	5	1	9
G	8	4	8	6	7	2	5	4	7	5
H	9	6	9	8	9	8	6	7	9	8
I	6	5	2	9	3	5	3	8	3	6

A több szempontú szociogram szerkezeti mutatói

I-IV. osztály

(N = 134)

Mutatók	o s z t á l y o k			
	I.	II.	III.	IV.
1. Centrális-marginális	0	0	0	0
2. Kohéziós mutatók				
Köi	77,1	93,7	26,3	79,3
Si	0,57	1,13	0,61	0,7
Koi	3,36	7,25	3,3	5
Vi	46	56,3	44	55,5
3. Csoportléggör mutatója	2,5-4,3	3,3-5,3	2,3-4,4	2,1-3,7
4. Tagolódási dimenziók				
Pi	14,3	18,8	21,9	21,8
Szi	20	34,4	18,4	31
Vr	19,6	35	27,6	30
Dm	2-3-4-26	0-4-7-21	1-5-2-30	0-5-4-20

Szociometriai gyakorisági táblázat

I. osztály

N é v	Sor- szám	Rokonszen- vi krité- riumok		Bizalmi krité- riumok	Aktivitás funkció		Igazságos- sági kri- térium		Tulajdon- sági kri- térium		
		1	4		5	6	8	10	2	9	
<u>LEÁNYOK:</u>											
Barabás E.	1.	1	4					7		1	13
Czinkóczi G.	2.	3	3			1		2		1	10
Czuth E.	3.	1	1					4			6
Csávás E.	4.	2	2								4
Engi E.	5.	3	3		1		1	3		1	15
Gózon E.	6.										0
Győző-M.	7.	1	2								3
Hansel H.	8.	6	6			1	1				14
Körösi E.	9.										0
Koppendorfer	10.				7		6	2			20
Kugyela E.	11.			1							3
Mucsi M.	12.	2	3	1							6
Nagy E.	13.		1	1							2
Nagy M.	14.	1	3	1			1			7	15
Papp I.	15.										1
Posztuhov M.	16.	1	1					1			3
Rácz Zs.	17.	1	2								3
Rózsa K.	18.	1	1					2			4
Sármány A.	19.	1						2			3
Sebők I.	20.	1				2		3			6
Vincze K.	21.		2			14		1			17

23/a sz. táblázat

FIÚK:

Bajnok Z.	22.	3	3							1	2		9
Bánfi P.	23.		2							2			4
Dóczi F.	24.									1			1
Herczeg L.	25.	2	3					1		7	1	1	15
Katona Cs.	26.							1					1
Kánai Cs.	27.		2										2
Kiss P.	28.	2	1										3
Kozma T.	29.	2	5							1	1		9
Ludányi A.	30.	5	7		26			1	19	24	28	8	118
Makay G.	31.	3	3					1	1	3	1	19	30
Mayer J.	32.		2										2
Tóth N.	33.		1							8	7	5	1
Várady A.	34.	1	4		1			2	2	22	4	8	28
Varga Sz.	35.	8	2		2			9	5				60

Összesen: 51 69 41 36 35 104 45 50 431

Eloszlás: 22 26 9 9 9 22 8 8 33

Eloszlási mutató: 2,3 2,6 4,5 4 3,9 4,7 5,6 6,2 13

Szerepértékek: 5 8 9 8 8 9 8 6

MP = (26 x)

MP = (20-25)

Szociometriai gyakorisági táblázat

II. osztály

N é v	Sor- szám	Rokonszen- vi krité- riumok		Bizalmi krité- riumok	Aktivitás funkció		Igazságos- sági kri- térium	Tulajdon- sági kri- térium		Összesen
		1	4		6	8		10	2	
LEÁNYOK:										
Bessenyei E.	1.	6	6	6	1	2	16			37
Borvendég E.	2.	3	5				3		7	18
Delley P.	3.	1	2				1		11	15
Domonkos A.	4.	4	7							11
Csergő E.	5.	1	2					1	5	9
Csernay K.	6.	3	3							6
Gál Zs.	7.	1	2			1				4
Gyuris J.	8.	5	5	2	11		6	1	2	32
Juhász J.	9.	4	4		13	1	4			8
Kalmár M.	10.			3						25
Karádi E.	11.						1		1	0
Kállai G.	12.	2	3							7
Meskál A.	13.	1	1							2
Nagy K.	14.	5	6	18	3	1	10	12	2	57
Osváth Zs.	15.	2	3						1	6
Papp K.	16.	1	1		1					3
Papp Zs.	17.	1	3			1				5
Sisák J.	18.	4	6	19	3	21	18	12	9	92
Streitmann	19.	2	3	1	1		2			9
Terhes E.	20.	3	4							7
Török E.	21.	2	3							5
Vashegyi E.	22.	2	4							6
Vitos E.	23.	3	3							6

24/a sz. táblázat

FIÚK:

Bánfi T.	24.	2	1			2	16	8	29
Jánoska Zs.	25.	1	4						5
Keczer B.	26.	1	4	3					8
Sári J.	27.	1	2						3
Selmeczki E.	28.	6	5		1	1	1	6	20
Somogyi N.	29.	5	8	4		1	1	1	20
Szendrei Cs.	30.	6	5			4		1	16
Szuly L.	31.	3	2			1	3	2	11
Váradi Z.	32.	2	5			1	5	6	19

Összesen: 83 116 49 39 28 71 52 62 501

Eloszlás: 30 31 6 9 7 15 9 14 31

Eloszlási mutató: 2,7 2,7 8,1 4,3 4 4,7 5,8 4,4 16,2

Szerepérték: 6 7 8 9 8 9 9 9

EP = (32 x)

MP = (34 - 31)

Szociometriaí gyakorisági táblázat

III. osztály

N é v	Sor- szám	Rokonszen- vi krité- riumok		Bizalmi krité- riumok		Aktivitás funkció		Igazságos- sági kri- téríum		Tulajdon- sági kri- téríum		Összesen
		1	4	5	6	8	10	2	9			
<u>LEÁNYOK:</u>												
Angyal G.	1.	3	4					1				8
Bernáth A.	2.			7	1	2		4	2	1		17
Bozóki É.	3.	2	2					1				5
Cseréb A.	4.		1									1
Farkas E.	5.	2	4			1		2				9
Gyarmati I.	6.	3	1		1			3				8
Hajbel Gy.	7.	3	4			1		1				9
Horváth I.	8.	3	2									5
Joó E.	9.	2	1			2		1				6
Kása J.	10.		2	7	16	4		8				37
Kispál J.	11.	2	1					2	1			6
Kovács N.	12.	2	2									4
László I.	13.	3	4	1	1	7		7	1			24
Markos Cs.	14.	2	1					1				4
Nagy Zs.	15.	1	1									2
Rózsa H.	16.	2	2			1		2				7
Szabó Cs.	17.	3	3					1				7
Szalontai J.	18.	1	2									3
Szücs Á.	19.	1	3									4
Takó I.	20.	2	2		1	1		6	1			13
Török A.	21.	1	2		7			1				11

25/a sz. táblázat

FIÚK:

22.	Aradi L.	1					1		2	4
23.	Apátfalvi Zs.	2					10		3	3
24.	Bartha Cs.	1		4	2					26
25.	Bárkányi T.	4			3		21		13	3
26.	Gyukity M.	5		2	7		15	27	11	79
27.	Hévizi T.	1						17		75
28.	Juhász M.	1								2
29.	Lapos T.	3		10	4		10			30
30.	Nyerges Zs.	2		1			4			12
31.	Officir F.						1		2	6
32.	Ormándy J.	1					1.			1
33.	Polgár T.								8	10
34.	Reinhold T.	3			7		13	5	1	1
35.	Seres A.	3			1				12	45
36.	Szabó P.	1							1	6
37.	Tápai Cs.	4		2			3	1	1	3
38.	Tóth P.									19
Összesen:		69	81	55	46	43	120	55	55	515
Eloszlás:		31	34	10	11	14	25	8	11	38
Eloszlási mutató:		2,2	2,4	5,5	4,2	3	4,8	6,8	6	13,5
Szerepérték:		4	5	8	8	7	10	7	10	

EP = (27 x)

MP = (20 - 26)

Szociometriai gyakorisági táblázat

IV. osztály

N é v	Sor- szám	Aktivitás Igazságos- Tulajdon- funkció sági kri- sági kri- riumok riumok téríum téríum										Összesen
		1	4	5	6	8	10	2	9			
		1	4	5	6	8	10	2	9			
LEÁNYOK:												
Bálint Gy.	1.	3	3			1		4	1	1	6	
Beöthy Á.	2.	1	3								11	
Borcsiszky Á.	3.		2								2	
Cserhádi E.	4.	1	3								4	
Farkas I.	5.	3	2	7	6	6		11			35	
Ferenczi M.	6.	1	4		1	3		5			14	
Gerzsó Zs.	7.		1	8	11	7		7			34	
Juhász Zs.	8.	2	2					2			6	
Kispéter I.	9.	1	3	3	13			1			21	
Kókuti I.	10.	3	2						1		6	
Lehőcz K.	11.	1	3								4	
Nagy I.	12.	2	3					2	1		5	
Petrovits H.	13.	1	1					2			4	
Prágai E.	14.	1	2								3	
Stumpf E.	15.	1	3								4	
Szabó E.	16.										0	
Szederkényi E.	17.	1	2			2		2	1	16	24	
Szendrei Á.	18.	2	2		1						5	
Szendrei E.	19.	1	4		1			3			6	
Tóth K.	20.			1							4	
Velő I.	21.		1								1	

F E L H A S Z N Á L T I R O D A L O M

- ALLPORT G.W.: A személyiség alakulása. Gondolat Kiadó, Budapest. 599. old.
- ÁGOSTON György: Az emberi sokoldalúság marxista eszménye. A szocialista személyiség nevelése és a közösség. /Szerk. Horváth Lajos/ Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest, 1970. 13-22. old.
- BŐKE Gyula: Pályák, érdeklődések, pályae érdeklődési körök. A Gyorsuló Időben /Békéscsaba/, 1976. 9.sz. 41-59. old.
- BUDA BÉLA: Az empátia - a beleélés lélektana. Gondolat Kiadó, 1978. Budapest. 335. old.
- BUDA Béla: A család szerepe a pályairányulás kialakulásában. Pályaválasztás, 1980. 3.sz. 3-9. old.
- BUGÁN Antal: Faktoranalízissel modellált, pályae érdeklődés szerint elkülöníthető személyiségtípusok. Debrecen, 1978. KLTE. 80. p. /Nevelés, művelődés. Acta Paed. Debrecina. 72./ - Bibl.: 76-79. old.
- CLAUSS, Günter - HIEBSCH, Hans: Gyermekpszichológia. 2. kiad. Budapest, 1965. Akadémiai K. 372. old. A szellemi fejlődés a középső iskoláskorban. Érdeklődés. 193-196. old. A serdülő érdeklődési köre. 224-228. old.
- CSIRSZKA János: Érettségiző leányok érdeklődése és a pályaválasztás. Akadémiai Kiadó, Budapest, Pszichológiai Tanulmányok VI. 1964. 81-98. old.
- CSIRSZKA János: Mondatbefejezés. Magyar Pszichológiai Szemle. 1964/1.sz.
- CSIRSZKA János: Pályalélektan. Gondolat Kiadó, Budapest 1966. 271. old.
- CSIRSZKA János: Vizsgálati módszer a munka- és pályae érdeklődés megismerésére. Pszichológiai tanulmányok. 12.köt. Budapest. 1970. Akadémiai K. 285-299. old.

- DOMJÁN Károly: Az érdeklődés, képesség és tehetség.
Pszichológia. Szerk.: Geréb György, Budapest,
1976. Tankönyvkiadó, 131-132. old.
- DONÁTH Blanka: Az értékek motiváló szerepe leányok pubertáskori és posztpubertáskori személyiségfejlődésében. Akadémiai Kiadó, Bp. Pszichológiai tanulmányok VI. 1964. 99-117. old.
- DARÓCZY Sándor - SZVÉTEK Sándor: A tanulók pályaválasztásának fontosabb motivumairól. Valóság, 1977. 4.sz. 71-79. old.
- DURÓ Lajos: A szociometriai módszerek pedagógiai-pszichológiai alkalmazásának metodológiai problémáiról. Acta Univ. Szegediensis de A.József Nominatae Sectio Ped. et Psychologica 1966. 10.sz. 20-40. old.
- DURÓ Lajos: A személyiség fejlődésének szociális tényezői. Magyar Pszichológiai Szemle, 24.évf. 1967. 3.sz. 397-403. p.
- DURÓ Lajos: A személyiség tanulmányozásának módszerei. Magyar Pszichológiai Szemle, 1972. 2.sz. 259-265. old.
- DURÓ Lajos: A személyközi viszonyok fejlődése a gimnázium első osztályában. Acta Univ. Szegediensis de A.József Nominatae Sectio Ped. et Psychologica. 1979. 21.sz. 5-32. old.
- DURÓ Lajos: A személyiség közösségi értékkorientációjának fejlesztése középiskolás korban. Zárótanulmány. JATE Pszichológiai Tanszék 1980. Szeged. 92. old.
- DURÓ Lajos: A csoportfejlődés longitudinális vizsgálata középiskolás osztályokban. Magyar Pszichológiai Társaság V. Országos Konferenciája 1981. /Összeállította: Barkóczi Ilona/ Bp. 1986. old.
- DURÓ Lajos: Az értékkorientáció pedagógiai pszichológiai vizsgálata. Act. Univ. Szegediensis de A.József Nominatae Sectio Paedagogica et Psychologica 24.sz. /Szerk.: Ágoston György/ Szeged, 1982. 270. old.

- GÁSPÁRNÉ Zauner Éva: Mondásválasztás. Pedagógiai pszichológiai módszer a személyiség értékrendszerének megismerésére. Akadémiai Kiadó, Bp. 1978. 213. old.
- HAJTMANN Béla: Bevezetés a matematikai statisztikába. Akadémiai Könyvkiadó, Bp. 1971. 491. old.
- HAVAS Ottóné: Pályaválasztás - szakképzés. Valóság, 1970. 9.sz. 47-55. old.
- HARSÁNYI István: Pályaválasztási alapismeretek. /Kaposvár/ 1975. Somogy m. Lapk. 36. old.
- HERMANN Alice: Érdeklődés és becsvágy. Gyermekünk. 1971. 12.sz. 14-15. old.
- HERSKOVITS Mária: Az igényszintvizsgálat felhasználása a pályaválasztási tanácsadásban. Bp. 1976. Akad.K. 90. old. /Pszichológia a Gyakorlatban, 31./ - Bibl.: 85-87. old. -A 82264-5
- HESZTERA Aladárné: Motiváció, pályaválasztási döntés. Pályaválasztási Tanácsadás, 1976. 3-4.sz. 11-15. old.
- HORVÁTH György: Személyiség és öntevékenység. Tankönyvkiadó, Bp. 1978. 306. old.
- HUNYADY György: A szociometriai módszer és az interperszonális viszony. A pszichológia módszerei. /Pszichológiai tanulmányok XII./ Akadémia Kiadó, Bp. 1970. 135-149. old.
- JADOV, V.D.: A társadalmi magatartás előrejelzése. Gondolat, Bp. 1983. 443. old.
- KALMÁR Magda - LENDVAINÉ Aba Ildikó: Társas kapcsolatok mikroszkóp alatt. Korszerű Nevelés. Tankönyvkiadó, Bp. 1975. 161. old.
- KELEMEN László: Pedagógiai pszichológia. Tankönyvkiadó, Bp. 1981. 495-562. old.
- KELENDI Gyuláné: Gyermekünk érdeklődése. Módszertani Közlemények. 1975. 1.sz. 13-16. old.
- KISS Tihamér: Életkorok pszichológiája. A személyiség fejlődése és hanyatlása. Bp. 1966. Gondolat. 260. old.

- A figyelem és érdeklődés differenciálódása. 108-113. old.
A felnőttek érdeklődése. 220-223. old.
- KINCSES László: A pályaismerettel kapcsolatos motivumok vizsgálatának Békés megyei tapasztalatai. A Gyorsuló Időben /Békéscsaba/, 1975. 8.sz. 95-115. old.
- KOLOMINSZKI I.L.: Az osztályközösség pszichikus szerkezete. Pedagógiai Szociálpszichológia. Gondolat Könyvkiadó, Bp. 1976. 427-441. old.
- KON, I.Sz.: A művészet iránti érdeklődés és a művészet befogadása. KON, I.Sz.: Az ifjúkor pszichológiája. Bp. 1979. Tankönyvkiadó. 333-347. old.
- KOSSAKOWSKI, A.: Handlungspsychologische Aspekte der Persönlichkeitsentwicklung. Volk und Wissen Volkseigener Verlag, Berlin, 1980. 192. old.
- KOVÁCSNÉ Virág Márta: Érdeklődés - szakirodalom - továbbtanulás. Pedagógiai Szemle, 1971. 5.sz. 385-402. old.
- KOVÁCS Zoltánné: Érdeklődés - szakirodalom - továbbtanulás. Kutatási beszámoló. /Bp./ 1972. Felsőokt. Ped. Kutatóközp. 26. old. Soksz.
- KOVALJOV A.G.: Személyiséglélektan. Tankönyvkiadó Bp. 1972. 500. old.
- KULCSÁR Kálmán: Szociológia. Tankönyvkiadó, Bp. 1978. 192. old.
- LEONTYEV A.Ny.: Tevékenység, tudat, személyiség. Gondolat - Kossuth Kiadó Bp. 1979. 339. old.
- LEWIN K.: Csoportdinamika. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1975. 513. old.
- LÉNÁRD Ferenc: A tanulók érdeklődése. Pedagógusok Lapja, 1979. 6.sz. 3. old.
- MÉREI Ferenc: Közösségek rejtett hálózata. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1971. 381. old.
- MÉREI Ferenc - BINÉT Ágnes, V.: Az indulatok feldolgozása gazdagítja az érdeklődést, és emeli a teljesítmény színvonalát. Mérei Ferenc - BINÉT Ágnes, V.: Gyermeklélektan. 2.kiad. Bp. 1972. Gondolat. 265-273. old.

- Módszertani útmutató a pályamotivációs ismeretek gimnáziumi oktatásához. /Szerk. Ritoók Pálné/ /Kiad. az Orsz.Ped.Int./ 2.bőv.kiad. Bp. 1976. 159. old. - TO 12290
- MURÁNYI-KOVÁCS Endréné: Az értelmi sajátosságok fejlődése. Az érdeklődés. MURÁNYI-KOVÁCS Endréné: A serdülőkor. /10-16.év/ Bp. 1980. Kossuth K. 48-52. old.
- Munkára és pályára nevelés. /Elvek, tapasztalatok, távlatok/ /Szerk. Ritoók Pálné/. Bp. 1979. Tankönyvk. 298. old. - A 89326-7
- NAGY László: A gyermek érdeklődésének lélektana. Bp. 1908. Franklin. 172. old.
- NAGY Attila: Az érdeklődés vizsgálatának és felkeltésének kérdései. Bp. 1970. OSZK. KMK. 66. old.
- Orientáció a gimnáziumban. Tanári kézikönyv. /Szerk. Ujszászi Jánosné/. /Kiad. az OPI/ Bp. 1980. 224. old. TO 16131
- PATAKI Ferenc: Társadalom-lélektan és társadalmi valóság. Kossuth Könyvkiadó 1977. Bp. 95-145. old.
- PATAKI F. - HUNYADY Gy.: A csoportkohézió. Akadémia Kiadó Bp. 1972. 267. old.
- PÁLHEGYI Ferenc: Személyiség - lélektani kalauz. Tankönyvkiadó, Bp. 1981. 117. old.
- Pályák vonzásában. /Szerk. Szász János / /Bp./ 1970. Ifj. Kiadó, 143. old. /Ifjúságszociológia 2./ - A 64830
- Pszichológia alapfogalmak kis enciklopédiája /Szerk: Bartha Lajos/ Tankönyvkiadó, Bp. 1978.
- RADNAI Béla: Tanulmányok a pályaválasztás és a felnőttoktatás lélektanából. Bp. 1980. Tánicsics K. 179. old. Bibl.: 175-178. old. - A 93600
- RAJNAI Nadinka: Az önismeret, önértékelés fejlesztése a komplex pályaválasztási körökben. in: Tanulmányok a felsőoktatás köréből. 1978. 2./köt./ Bp. 1979. 387-420. old.

- RAJNAI Nadinka: Az önismeret fejlesztésének lehetőségei a pályairányítás folyamatában. Pályaválasztás, 1980. 3.sz. 25-29. old.
- RITOÓK Pálné - TAKÁCS Márta: Pályaválasztási szaktanácsadás /Kézikönyv/. Munkaügyi Minisztérium, Bp. 1967. 50-62. old.
- RITOÓK Pálné: Pályaorientáció. Köznevelés, 1978. 35.sz. 10-11. old.
- RITOÓK Pálné - SADVÁRI Józsefné - ERDEI Katalin: Tanulmányok a pályaeérdeklődés köréből. Pszichológiai tanácsadás a pályaválasztásban. Módszertani füzetek 14.sz. OPI. Bp. 1983. 118. old.
- RÓKUSFALVY Pál: Pályaválasztás, pályaválasztási érettség. A pályaválasztás előkészítésének pedagógiai, pszichológiai problémái. Tankönyvkiadó, Bp. 1969. 278. old.
- RUBINSTEIN Sz.L.: A pszichológia fejlődése. Elvek és Utak. Tankönyvkiadó Bp. 1967. 396. old.
- SALAMON Jenő: Fejlődéslélektan. Egyetemi jegyzet Bp. 1966.
- SARLÓS Katalin: Összefoglalás az érdeklődés és az érdeklődésvizsgálatok francia és angol-nyelvű szakirodalma alapján. Pszichológiai tanácsadás a pályaválasztásban. Módszertani füzetek 5.sz. OPI. Bp. 1981. 79. old.
- SELMECZI László: Harmadikban választották, negyedikben megváltoztatták. /Elképzelés és megvalósulás a középiskolások pályaválasztásában Békés megyében./ A Gyorsuló Időben /Békéscsaba/, 1976. 9.sz. 60-71. old.
- SOÓSÉ FARAGÓ Magdolna: Döntést meghatározó motivumok. Esettanulmány. Pályaválasztás, 1980. 1.sz. 14-16. old.
- SURÁNYI Gábor: A 10-14 éves tanulók érdeklődésének pszichológiai vizsgálata. Debrecen, 1972. KLTE. 201. old. /Nevelés, művelődés. Acta Paedagogica. Debrecina. 55./ Bibliogr. 193-198. old.
- SURÁNYI Gábor: Érdeklődés. Pszichológiai alapfogalmak kis enciklopédiája. 4. átdolg. bőv. kiad. Bp. 1978. Tankönyvkiadó, 40-44. old.

- SZABÓ Enikő - GELLÉRI József: A pályaválasztási döntés néhány tipikus formája. Pályaválasztás, 1978. 2.sz. 10-13. old.
- SZENDE László: Pályaérdeklődés és pályaismeret vizsgálata a Bács-Kiskun megyei gimnazisták körében. Művelődésügyünk, 1971. 17.sz. 77-79. old.
- SZILÁGYI Klára, J. - VÖLGYESY Pál: A pályaválasztási döntés-előkészítés pszichológiai és pedagógiai lehetőségei. /Kiad. a Felsőokt. Pedagógiai Kutatóközpont/ /Bp./ 1979. 163. old.
- SZILÁGYI Klára: Módszertani lehetőségek a pályafejlődés affektív tényezőinek elemzésére. Magyar Pszichológiai Társaság VI. Országos Tudományos Konferenciája /Szerk.: Barkóczi Ilona és Nagy János/. Bp., 1983. 252-254. old.
- Tipustanok és személyiségvonások /Szerk: Buda Béla/ Gondolat Kiadó. Bp. 1978. 464. old.
- TÓTH Béla: Az általános iskolai tanulók irodalmi érdeklődésének pszichológiai vizsgálata. Bp. 1969. Akadémiai Kiadó, 246. old.
- TOMASZEWSKI, T.: Zur Psychologie der Fatigkeits VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin, 1981. 177.p.
- TUNKLI Lászlóné: Gondolatok egy középiskolai kísérletről. /A humán érdeklődésű tanulók pályaválasztási problémái a fakultációs tantárgycsoportos oktatásban./ Pályaválasztási Tanácsadás, 1976.1.sz. 3-5. old.
- VÖLGYESY Pál: A pályaválasztási döntés előkészítése. Bp. 1976. Tankönyvk. 128. old. /Pszichológiai Nevelőknek. 13./
- WARTOFISKY M.W.: A tudományos gondolkodás fogalmi alapjai. Gondolat Kiadó Bp. 1977. 485. old.

ZAKAR András: A serdülő tanulók pályaeérdeklődésének alakulása az orientáció időszakában. Művelődésügyünk 22.sz. 1974. 29-32. old.

ZAKAR András: A serdülő tanulók pályaaorientációjának pedagógiai-pszichológiai vizsgálata. Pedagógiai Szemle, 1975. 2.sz. 122-130. old.

ZAKAR András: A serdülő tanulók pályaismeretét és önismeretét alakító tényezők. Magyar Pedagógia, 1977. 2.sz. 152-162. old.

ZAKAR András: A pályaaorientáció személyiségformáló szerepe. Művelődésügyünk, 1978. 27.sz. 73-78. old.

ZAKAR András: Az első osztályos középiskolai tanulók pályaválasztási szándékainak értékorientációs tényezői. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Sec. Paedagogica et Psychologica. 21. Szeged, 1979. 105-124. old.